

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Diplomová práce

GOTICKÉ POVÍDKY ELIZABETH GASKELLOVÉ

Elizabeth Gaskell's Gothic Tales

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

Autorka práce: Kristýna Lišková

Studijní obor: Aj-Nj/ ZŠ

Ročník: pátý

Rok odevzdání: 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Gotické povídky Elizabeth Gaskellové* vypracovala samostatně s použitím pramenů uvedených v bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 23. dubna 2012

Podpis studenta:

Tímto děkuji především PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za cenné rady a podporu během psaní této práce, vlídný přístup a čas, který mi ochotně věnovala. Dále děkuji svému manželovi Janu Liškovi a celé rodině za všestrannou podporu a pochopení během mého studia. Rovněž děkuji své matce Barboře Daňhové za trpělivou pomoc při jazykové korektuře této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá rozбором devíti gotických povídek anglické autorky 19. století Elizabeth Gaskellové. Tyto povídky analyzuje na základě jejich srovnání s prvními gotickými romány a gotickou literaturou obecně. Jedná se o rozbor z hlediska typu prostoru, hrdinů a témat, které se v gotických povídkách E. Gaskellové objevují. Diplomová práce odhaluje, čím se gotické povídky E. Gaskellové od prvních gotických románů liší a jaká nová témata, typy hrdinů či prostředí do nich autorka vnesla. Součástí diplomové práce je též stručně nastíněný životopis E. Gaskellové, ve kterém je kladen důraz na události, které autorčinu tvorbu ovlivnily. Práce se rovněž věnuje několika dalším autorům, kterými se Gaskellová nechala při psaní gotických povídek inspirovat.

Abstract

This diploma thesis deals with the analysis of nine gothic tales by an English writer of the nineteenth century Elizabeth Gaskell. These gothic tales are compared with the first gothic novels and gothic literature in general. Their analysis is carried out on the basis of spaces, heroes and themes which appear in E. Gaskell's gothic tales. The diploma thesis reveals in which aspects Gaskell's tales are different from the first gothic novels and which new themes, heroes and spaces were introduced by E. Gaskell. An important part of the diploma thesis consists of a brief biography of Elizabeth Gaskell. The events which influenced Gaskell's work are especially emphasized. The diploma thesis also mentions several other authors whose works inspired E. Gaskell in writing her gothic tales.

Obsah

1. Úvod	8
2. Nastínění základních pojmů gotické literatury.....	10
2.1 Osvětlení slova „gotický“	10
2.2 Základní myšlenkové pilíře gotické literatury.....	11
2.2.1 Překračování morálních norem.....	12
2.2.2 Shrnutí hlavních myšlenek gotické literatury	13
2.3 Základní témata a motivy gotické literatury	13
2.3.1 Motiv gotického zámku	14
2.3.2 Hrdinové gotických románů	15
2.4 Vývoj gotického románu a jeho chápání od počátku do 19. století.....	16
2.4.1 Srovnání vybraných gotických románů	17
2.4.2 Chápání gotického románu od počátku do 19. století	18
3. Osobnost a dílo Elizabeth Gaskellové.....	20
3.1 Život Elizabeth Gaskellové	20
3.2 Zařazení díla Elizabeth Gaskellové do literárního kontextu	22
4. Rozdělení gotických povídek Elizabeth Gaskellové podle témat	24
4.1 Gotické povídky s tématem nadpřirozena	24
4.1.1 The Old Nurse´s Story	24
4.1.2 The Poor Clare.....	26
4.1.3 Curious, if True	27
4.2 Povídky s gotickým pozadím	28
4.2.1 The Crooked Branch.....	28
4.2.2 Disappearances	29
4.2.3 The Doom of the Griffiths	30
4.2.4 The Grey Woman	32
4.2.5. The Squire´s Story	33
4.3 Povídky odrážející reálné historické události.....	33
4.3.1 Lois the Witch	34
4.4 Shrnutí	36
5. Interpretace gotických povídek Elizabeth Gaskellové.....	37
5.1 Prostor v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové	37

5.1.1 The Old Nurse's Story	37
5.1.2 The Poor Clare.....	38
5.1.3 Curious, if True	40
5.1.4 The Crooked Branch.....	41
5.1.5 Disappearances	42
5.1.6 The Doom of the Griffiths	44
5.1.7 The Grey Woman	45
5.1.8 The Squire's Story	47
4.1.9 Lois the Witch	47
4. 1. 10 Shrnutí	49
5.2. Hrdinové v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové.....	49
5.2.1 The Old Nurse's Story	50
5.2.2 The Poor Clare.....	52
5.2.3. Curious, if True	55
5.2.4 The Crooked Branch.....	56
5.2.5 Disappearances	59
5.2.6 The Doom of the Griffiths	60
5.2.7 The Grey Woman	62
5.2.8 The Squire's Story	64
5.2.9 Lois the Witch	66
5. 2. 10 Shrnutí	69
5.3 Nadpřirozeno v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové.....	70
5.4 Sociální tematika a její odraz v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové	71
5.4.1 The Old Nurse's Story	71
5.4.2 The Poor Clare.....	72
5.4.3 Curious, if True	73
5.4.4 The Crooked Branch.....	73
5.4.5 Disappearances	74
5.4.6 The Doom of the Griffiths	75
5.4.7 The Grey Woman	75
5.4.8 The Squire's Story	76
5.4.9 Lois the Witch	77
5.4.10 Shrnutí	78

6. Autoři, kteří ovlivnili gotické povídky Elizabeth Gaskellové	79
6.1 Autoři prvních gotických románů	79
6.2 Sestry Brontëovy	80
6.3 Autoři amerického romantismu	81
6.4 Charles Dickens	82
6.5 Shrnutí	82
7. Závěr	83
8. Summary	86
9. Seznam použité literatury	89

1. Úvod

Osobnost spisovatelky Elizabeth Gaskellové není v českém kontextu nijak známá. Většina laické veřejnosti si z období, ve kterém tvořila (tj. z poloviny 19. století), vybaví její slavnější současníky jako např. Charlese Dickense, sestry Brontëovy či W. M. Thackerayho. Pokud je již někdo seznámen s dílem Elizabeth Gaskellové, pak se s největší pravděpodobností jedná o její první a nejznámější sociální román *Mary Bartonová*.

Také já jsem nejprve přečetla již zmiňovanou *Mary Bartonovou*. Toto dílo mě zaujalo natolik, že jsem začala pátrat po další tvorbě E. Gaskellové. Obecně by se dalo říci, že E. Gaskellová proslula spíše svými romány, proto jsou tato díla dostupnější a vyskytují se i v českých překladech. Jedná se o sociálně či psychologicky laděnou tvorbu, která má však např. dle slov Zdeňka Stříbrného v krátké kapitole o E. Gaskellové v jeho *Dějínách anglické literatury* spíše sestupnou tendenci. Při pátrání po dalších dílech této autorky jsem narazila na výbor jejích devíti gotických povídek převážně z 50. let 19. století. Samotný fakt, že se jedná o gotické povídky, mě velmi zaujal, neboť jsem již od dob svého studia na gymnáziu měla zájem o gotickou literaturu (nejdříve o tvorbu Ch. a E. Brontëových, později o autory prvních gotických románů a jejich díla, např. *Starý anglický baron* či *Sicilský román*). Studium gotických povídek E. Gaskellové pro mě tedy představuje ideální spojení mezi gotickou literaturou a sociálními romány typu *Mary Bartonová*.

Vzhledem k tomu, že žánr gotických povídek vychází z gotické literatury, bude v úvodu práce nutné nastínit její základní pojmy a stručně se zabývat prvními anglickými gotickými romány. Budeme se snažit zvláště zdůraznit ty motivy, které se objevují i v povídkách Elizabeth Gaskellové. Hlavním těžištěm práce bude rozbor samotných devíti gotických povídek této autorky. Budeme se snažit rozebrat tyto povídky z hlediska několika různých kritérií. Zaprvé se bude jednat o jejich rozdělení podle témat, která se v nich objevují a více či méně souvisejí s prvními gotickými romány. Zadruhé budou analyzovány typy prostoru a hrdinové, kteří v povídkách E. Gaskellové vystupují. Budeme se snažit o jejich srovnání s prvními gotickými romány.

Dále bude krátce nastíněna otázka nadpřirozena a jeho pojetí v povídkách E. Gaskellové. Hodláme se věnovat i sociální tematice, která je pro dílo E. Gaskellové velmi typická a kterou autorka zařadila i do svých gotických povídek. V neposlední řadě

se tato práce bude věnovat významným událostem ze života Elizabeth Gaskellové, a to zejména

z hlediska vlivu na její tvorbu. Budeme se také snažit zařadit autorčino dílo do širšího literárního kontextu a uvedeme i nejvýraznější autory, jimiž se nechala E. Gaskellová při psaní svých gotických povídek inspirovat.

Je nutno podotknout, že se jedná o v českém kontextu naprosto neznámé povídky. Dosud nebyly přeloženy do češtiny, a tak je jedním z cílů této práce přiblížit je i české odborné veřejnosti. Zmíněné gotické povídky bývají v rámci díla Elizabeth Gaskellové často opomíjené a nedoceněné. Tato práce si klade za cíl dokázat, že toto pojetí není adekvátní. Jsme naopak přesvědčeni, že se jedná o povídky velice působivé, které zdařile kombinují prvky gotické literatury, křesťanskou tematiku a racionální přístup k aktuálním sociálním problémům poloviny 19. století.

2. Nastínění základních pojmů gotické literatury

Při vyslovení pojmu gotická literatura se veřejnosti s tímto pojmem již obeznámené vybaví v první řadě iracionálně a vztah k minulosti, hlavně ke středověku, ačkoliv na správnost historických údajů v tomto kontextu není kladen velký důraz. Dalšími pojmy spojenými s gotickou literaturou jsou zájem o tajemství a únik od reality. Zvláštní úlohu v tomto žánru hraje prostředí. Jedná se o divokou přírodu, ponurou atmosféru středověkých hradů a zámků nebo tajemné prostředí hřbitovů. Člověk je chápán jako bezmocná bytost, která nerozumí světu kolem sebe a probíhající dění nemůže ovlivnit. Obecně se dá říci, že je gotická literatura spojována s nejistotou, nebezpečím, bezmocí a strachem z něčeho neznámého.

Výše nastíněná charakteristika gotické literatury však zdaleka nemůže být považována za kompletní výčet rysů gotické literatury ani za objasnění jejích témat a motivů. Jedná se spíše o soubor pojmů, které bývají s tímto žánrem spojovány nejčastěji. V následující části bychom se tedy chtěli věnovat problematice gotické literatury, jejím tématům a motivům a jejímu vývoji hlouběji.

2.1 Osvětlení slova „gotický“

Termín „gotický“ („gothic“) se začíná používat v Anglii od první poloviny 18. století. Zatímco do této doby termín „gotický“ souvisel hlavně s architekturou, od poloviny 18. století se začíná používat jako označení pro obecný styl a umělecký řád.¹ Slovo „gotický“ nemůžeme však v angličtině již od dob renesance chápat jako jednoznačné. Gotično je od počátku své existence spojeno s reformační kritikou katolicismu a své místo nachází i v osvícenství, které na středověké křesťanství nahlíží jako na pověřivé, násilné a tmářské. Nesmíme ale zapomenout na jeho další význam.

Zvláště v Anglii byl gotický sloh od první poloviny 18. století považován za znak svobodomyšlné povahy anglického národa.² Na základě Bottingovy publikace bychom dále tyto dva významy osvětlili. Gotično je spojováno s historií germánských národů ze severu, k jejichž hlavním hodnotám patřily svoboda a demokracie. Zde tedy vidíme druhý z významů slova „gotický“, tj. svobodomyšlnost. Právě tyto severské germánské kmeny, které se stavěly na odpor proti tyranii a otroctví, údajně zapříčinily

¹Srov. HRBATA, Z, PROCHÁZKA, M. *Romantismus a romantismy. Pojmy, proudy, kontexty*. Praha: Karlova Univerzita, nakladatelství Karolinum, 2005, s. 135.

²Srov. tamtéž, s. 137.

pád Římské říše. Římská říše a její tyranie byly často spojovány s katolickou církví, což vysvětluje, proč má gotická literatura často protikatolický podtext a zároveň demonstruje první význam slova „gotický“, a to kritiku katolicismu.³ Závěrem je ještě nutno poznamenat, že slovo „gotický“ bylo poprvé užito jako žánrové označení díla Horace Walpolea *Otrantský zámek* (*The Castle of Otranto. A Gothic Story*, 1764) v jeho podtitulu. O *Otrantském zámku*, který je považován za první gotický román⁴, pohovoříme detailněji v dalších kapitolách.

2.2 Základní myšlenkové pilíře gotické literatury

Jak jsme již zmínili výše, jedním z hlavních pilířů gotické literatury je iracionalita. K ní se připojuje strach z nadpřirozených sil, hromadění strašidelných efektů, překračování morálních norem, zlo spojené s náboženstvím, duševní rozklad osobnosti, tajemství a život ohrožující nevysvětlitelné události. Gotické příběhy jsou považovány za příběhy temnoty, touhy a moci.⁵ Je zřejmé, že se jedná o úplný myšlenkový protiklad osvícenství, které staví do popředí rozum, pomocí něhož vysvětluje události. Neexistuje tedy žádné tajemství ani strach z neznámého, překračování morálních norem je zapovězeno, neboť právě osvícenství trvá na přísné morálce a uměřenosti.

V gotické literatuře představivost a pocity potlačují rozum, vášně a vzrušení převyšují společenské normy a pravidla morálky. Mnohoznačnost a nejistota vládnu nad jednoznačným významem.⁶ Gotično překračuje nejen hranice estetična, ale také společenský řád. Zdá se, že se gotické texty snaží popírat společensky přijatelné vzorce chování. Popisují neřesti, násilí, tyranii a touhu a dávají volný průběh sobeckým ambicím a sexuální touze ve vztahu k právu nebo rodinným povinnostem. Upínají se k minulosti, která byla v 18. století chápána jako necivilizovaná a barbarská.⁷ Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že upínání se k minulosti může být také vnímáno jako nostalgická touha po zaniklé dobrodružné éře. V tomto ohledu gotická literatura reprezentuje návrat ke starým tradicím.⁸

³ Srov. BOTTING, F. *Gothic*. London: Routledge, 2004, s. 5.

⁴ Srov. HRBATA, Z, PROCHÁZKA, M. (2005), s. 138.

⁵ Srov. BOTTING, F. (2004), s. 2.

⁶ Srov. tamtéž, s. 3.

⁷ Srov. tamtéž, s. 4.

⁸ Srov. tamtéž, s. 5.

Další významnou myšlenkou je nerespektování fyzikálních zákonů.⁹ Ve většině gotických příběhů se objevují nadpřirozené jevy, které odporují přírodním zákonům a nejsou nijak racionálně vysvětlitelné. Tyto jevy bývají často doprovázeny hrůzou („terror“ a „horror“). V angličtině dochází k rozlišení těchto dvou pojmů. „Terror“ označuje povznášející strach, který vede k nápaditému řešení problémů. „Horror“ naopak popisuje odpor a neřešitelnost situace, která vyvolává strach a není možné se jí vyhnout.¹⁰

Gotické literatuře se věnovalo poměrně větší množství spisovatelek - žen. Ženy byly do té doby, co se spisovatelství týče, značně limitovány. Nedosahovaly tak vysokého vzdělání jako muži a také nemohly psát o některých otázkách svého soukromého života, aniž by utrpěla jejich pověst. Svou příležitost tedy ženy spatřily v gotickém románu, který byl od soudobé reality velice vzdálen.¹¹ Díky tomu, že se ženy přestaly koncentrovat na současnou problematiku a zaměřily se na psaní vymyšlených historizujících děl, padlo mnoho zábran, které bránily jejich svobodné tvorbě.

Hrdinkami gotických románů bývají zpravidla ženy, jejichž postavení může být interpretováno následovně: pohybují se v jiném a vzrušujícím světě, ve kterém se setkávají nejen se strachem a násilím, ale také zažívají neskonalou svobodu a dobrodružství¹². Toto by pro ně v normálním světě bylo nemyslitelné. Neméně důležitým pilířem je boj dobra a zla, přičemž většinou díky nadpřirozenu a tajemství, které je v závěru vysvětleno, dobro vítězí.

2.2.1 Překračování morálních norem

Překračování morálních norem je v gotické literatuře jednou z nejdiskutovanějších a nejméně jednoznačných otázek, proto bychom jí chtěli věnovat jednu samostatnou kapitolu. Tato otázka je pro gotické příběhy často klíčová, připomeňme například zloduchy, kteří upírají majetek právoplatnému dědici, nebo muže, kteří tyranizují své manželky.

Na jedné straně můžeme říci, že zápletky v gotické literatuře oslavují zločinecké chování, násilí, vášně a touhy, čímž znevažují význam rozumu a morálnosti. Na druhou

⁹Srov. tamtéž, s. 6.

¹⁰Srov. BOTTING, F. (2004), s. 10.

¹¹Srov. WALPOLE, H. *Otrantský zámek*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1970, s. 709-710. (doslov J. Hornáta)

¹²Srov. BOTTING, F. (2004), s. 7.

stranu ale gotická literatura může být chápána přesně naopak. Překračování morálních norem může být mocným prostředkem k tomu, abychom mohli usilovat o znovuoobnovení ctnosti, morálky a správných společenských hodnot. Tím, že gotické zápletky překračují normy společnosti, podtrhují jejich nutnost a význam. Varují před porušováním norem tak, že ho ukazují v té nejhorší a nejnebezpečnější podobě. Dobro je znázorňováno v kontrastu se zlem, rozum v kontrastu s vášněmi a předsudky. Gotická literatura je plná takových protikladů. Dobro závisí na zlu, světlo na temnotě. Z tohoto pohledu gotická literatura není jen neomezenou oslavou překračování morálních norem, které není potrestáno. Je to spíše zkoumání samotných mezí společnosti 18. století¹³ a jejich demonstrace pomocí odstrašujících příkladů. Ze zkušeností s gotickou literaturou již víme, že v závěru zápletky je vše objasněno, ti, kteří překračovali normy, jsou potrestáni a vítězí dobro a spravedlnost.

2.2.2 Shrnutí hlavních myšlenek gotické literatury

Domníváme se, že hlavní myšlenkou gotické literatury je rozpolcenost („ambivalence“). Za všechny mluví příklad již zmiňovaného *Otrantského zámku*. Na jedné straně je odsuzován středověký katolický jih a jeho barbarské zvyky, na druhé straně právě gotická mašinerie přispívá k nastolení nadpřirozené spravedlnosti. Ta nemůže být ale samozřejmě schvalována osvícenstvím, protože tomu ke spravedlnosti nestačí pouze přízrak.¹⁴ Kontrasty, o kterých již byla řeč v souvislosti s překračováním morálních norem, mohou mnohdy působit až absurdně, protože se často zdají být nepravděpodobné až směšné.¹⁵ Dle našeho názoru může být gotická literatura interpretována více způsoby: lze ji brát naprosto vážně s tím, že ukazuje praktiky temného středověku a nadpřirozené jevy reprezentují Boha a přísný katolicismus, nebo můžeme témata chápat ironicky a vidět v nich důkaz toho, že bez rozumu a morálky nemůže naše společnost existovat. Z hlediska laického se nabízí i chápání gotické literatury jako zábavné a strašidelné četby s působivými zápletkami a efekty.

2.3 Základní témata a motivy gotické literatury

Od myšlenkových základů se teď přesuneme k užším a specifitějším tématům a motivům gotické literatury. Nejčastějšími tématy jsou, jak už lze předpokládat z výše

¹³ Srov. BOTTING, F. (2004), s. 6. a násl.

¹⁴ Srov. HRBATA, Z., PROCHÁZKA, M. (2005), s. 138.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 139.

zmiňovaného, různé fantastické zápletky, které jsou velice spleťité a jejichž objasnění vyjde najevo až na samém konci příběhu. Jak již víme ze zkušeností s gotickou literaturou, zápletky se většinou zabývají bojem o majetek (zloduch se neprávem zmocnil majetku, který patří někomu jinému) nebo rodinnou kletbou a zločiny z minulosti, které jsou nakonec potrestány, ať už na vinících samých nebo jejich nevinných potomcích. Obojí můžeme pozorovat v již zmiňovaném *Otrantském zámku*.

Dalším tématem, jak už bylo také nastíněno výše, je obracení se k minulosti. Nejenže se objevuje prostředí a postavy typické pro středověk, ale také rámec příběhu se snaží o autenticitu. Opět nám poslouží příklad *Otrantského zámku*, který byl skutečným autorem nejprve vydáván za rukopis italského mnicha z 16. století. I další gotické příběhy se snaží navodit zdání, že nejsou jen pouhou smyšlenkou (např. autor naznačuje, že mu tento příběh vyprávěl přímý účastník nebo aspoň někdo jemu blízký, že je děj postaven na základech autentických dopisů nebo kronik).

Co se dílčích motivů týče, lze obecně říci, že dominuje ponurá a tajemná atmosféra. Krajina v gotické literatuře je opuštěná, nepřátelská a plná nebezpečí, divoká a hornatá. Oblíbenými místy, kde se děj odehrává, jsou gotické zámky, opatství, kláštery a hřbitovy.¹⁶ Nutno ještě dodat, že děj bývá často situován do exotických jižních zemí, např. Itálie nebo Sicílie. V dalších podkapitolkách bychom se některým motivům chtěli věnovat hlouběji.

2.3.1 Motiv gotického zámku

V počátcích dominuje v gotické literatuře prostředí gotického zámku. Jsou to jeho skryté komnaty i temné chodby spojující zámek s kláštelem či kostelem¹⁷, jejichž tajemství bývá odhaleno právě hrdiny gotických románů v průběhu dění. Častým úkazem bývá, že sama gotická stavba působí proti vášním a zlovůli a usvědčí tyrana ze zločinu - např. *Otrantský zámek* nebo *Starý anglický baron (The Old English Baron. 1778.)*.¹⁸ Během dalšího vývoje gotické literatury je zámek nahrazen starým domem, který symbolizuje nejen stavbu minulosti, ale také téma rodiny.¹⁹

¹⁶ Srov. BOTTING, F. (2004), s. 1 a násl.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 2-3.

¹⁸ Srov. HRBATA, Z, PROCHÁZKA, M. (2005), s. 138- 139.

¹⁹ Srov. BOTTING, F. (2004), s. 3.

2.3.2 *Hrdinové gotických románů*

Typickými postavami gotických románů jsou monstra, démoni, duchové, zlí aristokraté, mniši nebo jeptišky, křehké ženy i banditi.²⁰ Domníváme se, že pro hlubší charakteristiku jednotlivých postav bude přínosné, provedeme-li ji na konkrétních příkladech známých gotických románů. Nejprve bychom se věnovali již zmiňovanému *Otrantskému zámku*.

Zde jsou zobrazeny postavy typické pro gotický román. Manfréd představuje zlého tyranského aristokrata a diktátora, který nemá v úctě svou rodinu, dychtí po majetku a svými činy výrazně přispěje ke zkáze své dcery. Jeho žena Hypolita zosobňuje typický ženský protipól - manželku, která je smířená s osudem a nechává se svým manželem utlačovat. Julie je symbolem křehké mladé dívky. Odmítá se podvolit nadvládě a volí raději nejistotu a útěk. Teodor představuje hlavního kladného hrdinu, který upozornil na dávné proroctví, díky němuž došlo k nastolení spravedlnosti. Jedná se o tajemnou figuru, jejíž původ je čtenáři odhalován postupně. Nechybí ani postava z prostředí církve, zde jde konkrétně o otce Jeronýma, který je nápomocen slabým ženám ve střetech s despotickým Manfrédem a snaží se, ovšem ne příliš úspěšně, o vytvoření celkové rovnováhy mezi postavami.

Sám autor *Otrantského zámku* Horace Walpole v předmluvě ke svému dílu naznačuje, že postavy jsou reálné, že jednají tak, jak by za daných okolností jednali obyčejní lidé. Nikdy neztrácejí svou lidskou přirozenost a jsou dobře vykresleny.²¹ V některých ohledech si dovoluujeme s autorem nesouhlasit. Případá nám, že některé reakce postav v konfrontaci s nadpřirozenými jevy jsou nepravděpodobné (viz Manfrédova reakce na pohybování se velké přílby). Dále musíme poznamenat, že charaktery působí černobíle - jsou buď bezchybně kladné, nebo přehnaně záporné. Ženy obecně bývají naivní, manželky smířené, dcery utlačované a hledající lepší život, manželé a otcové despotičtí a mladí muži spravedliví a obětaví zachránci. Hrdinové tohoto typu se objevují v různých obměnách i v dalších gotických románech.

V tomto románu hraje zvláštní roli služebnictvo. Jeho naivita, prostota a humorné chování tvoří protipól k zápletky románu,²² avšak tato role služebnictva se v dalších gotických románech objevuje již pouze sporadicky.

²⁰ Srov. BOTTING, F. (2004), s. 2.

²¹ Srov. WALPOLE, H. (1970), s. 19 a násl.

²² Srov. tamtéž, s. 19.

Přesuneme se nyní k postavám v gotickém románu autorky Clary Reevové *Starý anglický baron*. Jak autorka poznamenává ve své předmluvě, jde o literární dítko *Otrantského zámku*. Zároveň však Walpolův román považuje za příliš nepravděpodobný a předesílá, že se ve svém díle pokusila těchto nedostatků vystříhat.²³ Nejen, že se snažila o větší věrohodnost, ale zdůraznila i didaktické poslání gotického románu²⁴ (o čemž jsme již hovořili v kapitole o překračování morálních norem). To je patrné i na zobrazení postav ve *Starém anglickém baronovi*. Autorka psychologizuje jednotlivé charaktery a zdůrazňuje jejich inklinaci ke zlu nebo naopak jejich pozitivní morální kvality. Převládá však didaktický koncept, protože v závěru vítězí rozumová ctnost nad abstraktním zlem.²⁵ Z postav připomeňme majetku chtivého sira Waltera, který neváhá zabít Edmundovy rodiče, aby se sám zmocnil panství. Jeho hřích dojde potrestání skrze ctnostného sirotka Edmunda a jeho spravedlivého ochránce sira Filipa pomocí nadpřirozené síly v podobě setkání s duchy.

Závěrem bychom se zabývali také postavami gotického románu Ann Radcliffové *Sicilský román (A Sicilian Romance. 1790)*. Zde se vyskytují velice podobné charaktery jako v *Otrantském zámku*. Máme tu osobu tyranského otce a manžela, který svou ženu odsoudí k celoživotnímu vězení, tentokrát však ne kvůli majetku, ale kvůli lásce k jiné. Je despotickým otcem, svou dceru Julii chce provdat proti její vůli, a proto ona raději uprchne. Znovu se setkáváme s křehkou dívkou na útěku, která je zachráněna udatným mladým mužem. Další ženy v tomto románu, Juliina matka i její přítelkyně a vychovatelka, jsou smířené se svými osudy. Postavy jsou dle našeho mínění lépe prokresleny než v díle H. Walpola, autorka se vciťuje do svých hrdinek, čímž jim dává pravděpodobnější ráz.

2.4 Vývoj gotického románu a jeho chápání od počátku do 19. století

Závěrem kapitoly o hlavních pojmech gotické literatury by bylo vhodné přiblížit vývoj gotického románu a osvětlit, jakým způsobem se měnilo jeho chápání v literárním a kulturním kontextu. Domníváme se, že vývoj gotického románu můžeme nejlépe ukázat na třech konkrétních již výše zmiňovaných dílech a na jejich srovnání.

²³ Srov. WALPOLE, H. (1970), s. 170 a násl.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 712.

²⁵ Srov. HRBATA, Z., PROCHÁZKA, M. (2005), s. 142.

2.4.1 Srovnání vybraných gotických románů

Jak bylo předestřeno, gotický román začíná procházet vývojem již od svých počátků. Zatímco prvotní dílo tohoto žánru, *Otrantský zámek*, je plné absurdních a nadpřirozených scén, které působí až příliš nepravděpodobně, následující gotický román Clary Reeové se snaží být střízlivější. Nejde tedy o rozvinutí fantazijních prvků, ale proces přímo opačný - autorka se je snaží umírnit a pokouší se je vždy vysvětlit rozumově.²⁶ Je zde také zřejmý posun k didaktickému působení *Starého anglického barona*, jak bylo zmiňováno v souvislosti s charakterem sirotka Edmunda. Na rozdíl od *Otrantského zámku* je zlo potrestáno pouze pomocí věštby a nadpřirozených sil, zde k nastolení spravedlnosti přispěje Edmundův ctnostný charakter. Mění se i úloha gotického zámku. Není již přízračným místem a ztrácí význam kulisy, spíše symbolizuje tradiční ctnosti anglického venkova.²⁷ Nutno ale zdůraznit, že v obou dílech gotický zámek přispívá ke konečnému odhalení zloducha a jeho potrestání.

Ann Radcliffová přinesla do gotického románu další změny. Zprv je to důraz na přírodu. Svým bohatým líčením podtrhla lyrický aspekt svého díla. Jak bylo již poznamenáno výše, Radcliffová byla schopná vcítit se do svých hrdinek, čímž do díla vnesla svou ženskou citlivost a emotivnost. I zápletky je komplexnější a velkou roli hraje sepětí s přírodou a prostředím. Strašidelné jevy byly zromantizovány, ale zároveň se autorka snaží, aby působily racionálně, a tak je vysvětluje dodatečně jako jevy, které pouze jako zdánlivě nepřirozené vypadají.²⁸ Nastává tu i další změna ohledně role gotického zámku. Zatímco v obou předchozích dílech působí budova proti zloduchovi, u Radcliffové už to neplatí.²⁹ Připomeňme si například roli kláštera v Juliině příběhu nebo samotný hrad Mazzini, jehož spletitá stavba umožňuje markýzovi věznit svou manželku a své děti.

Je tedy zřejmé, že se mění nejen témata a cíle gotického románu, ale také prostředí a motivy. O tom, jak byl gotický román chápán v době od svého vzniku až do 19. století, budeme hovořit v následující podkapitole.

²⁶ Srov. WALPOLE, H. (1970), s. 10. (předmluva J. Hornáta)

²⁷ Srov. HRBATA, Z, PROCHÁZKA, M. (2005), s. 142.

²⁸ Srov. WALPOLE, H. (1970), s. 10,11,720. (předmluva a doslov J. Hornáta)

²⁹ Srov. HRBATA, Z, PROCHÁZKA, M. (2005), s. 143.

2.4.2 Chápání gotického románu od počátku do 19. století

Ačkoliv byla gotická literatura mezi čtenáři jak 18. tak 19. století velice oblíbená, stala se právě tato popularita příčinou toho, že gotická literatura byla považována za nevkusnou a sprostou. Gotické texty byly podceňovány a vyčleňovány z oblasti přijatelné literatury.³⁰

19. století přineslo v gotické literatuře výrazné změny. Začíná se více přibližovat realismu, děj se odehrává v buržoazních rodinách nebo v průmyslových městech, zloduchy reprezentují kriminální živly. Téma rodinné kletby a nevyjasněných záležitostí z minulosti však zůstává nadále živé.³¹ Ve viktoriánském kontextu však tato tajemství nebývají osvětlována prozřetelností a pomocí nadpřirozených sil, ale tím, že jsou odhalena rozumovou nebo právní cestou.³²

Novým žánrem, který se v této době vyvíjí, je duchařský příběh („ghost story“). Na rozdíl od gotických příběhů, které odkazují k historii a překlenují hranice přirozenosti, se duchařské příběhy soustředí výhradně na kolísání mezi reálným a nadpřirozeným světem. Vystupují zde různé nadpřirozené bytosti, kdy okolnosti jejich zjevení nejsou vysvětleny, ale obestřeny tajemstvím a nejistotou. Tyto povídky odrážejí zájem čtenářů o únik před realitou ctnostné viktoriánské společnosti.³³

Gotické prvky se samozřejmě objevují i v dalších dílech anglických spisovatelů významných pro světovou literaturu (např. *Jana Eyrová*, *Na Větrné hůrce* či některé pasáže v Dickensově románu *Nadějná vyhlídka*). S gotickou literaturou se můžeme setkat i v americkém kontextu. Témata jsou však vzhledem k povaze amerického kulturního kontextu jiná. Nesetkáváme se přirozeně s aristokraty, polozřícenými hrady či opatstvími; převládají témata z temné minulosti, kdy byla Severní Amerika ovládána puritány (jedním z témat jsou například salemské procesy s čarodějnicemi).³⁴ Cílem této práce však není zabývat se americkou gotickou literaturou, a proto se omezíme na pouhé nastínění základních faktů.

Vliv gotické literatury samozřejmě pokračuje i ve 20. století (připomeňme například *Fantoma opery* francouzského spisovatele G. Leroux). Tato práce se však bude primárně věnovat odkazu gotické literatury v díle anglické spisovatelky převážně

³⁰ Srov. BOTTING, F. (2004), s. 15.

³¹ Srov. tamtéž, s. 113-114.

³² Srov. tamtéž, s. 133.

³³ Srov. tamtéž, s. 126-128.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 114.

druhé poloviny 19. století Elizabeth Gaskellové, a proto zde není nutný rozbor detailů týkající se dalšího vývoje gotické literatury. Postava Elizabeth Gaskellové, jejíž dílo je hlavním těžištěm této práce, bude blíže představena ve druhé kapitole.

3. Osobnost a dílo Elizabeth Gaskellové

3.1 Život Elizabeth Gaskellové

V této kapitole bude stručně popsán život Elizabeth Gaskellové. V žádném případě se nejedná o její detailní životopis, záměrem je krátce představit životní osudy Gaskellové a poskytnout obraz její osobnosti. Budeme se, kromě hlavních životních událostí, soustředit přednostně na momenty, které ovlivnily Elizabeth Gaskellovou při tvorbě gotických povídek nebo se nějakým způsobem promítly do jejich zápletek.

Elizabeth Gaskellová (rozená Stevensonová) se narodila 29. září 1810 jako poslední, osmé dítě v rodině, avšak pouze ona a její bratr John se dožili dospělosti. Její otec byl vzdělaný a pokrokový unitářský duchovní, který přednášel na univerzitě, hodně cestoval a angažoval se i v politice. Matka byla venkovskou ženou a v Elizabeth se celý život mísily vlastnosti jejích rodičů. Po matčině smrti byla Elizabeth vychovávána na venkově svými příbuznými, zatímco otec se oženil podruhé a měl další děti. Elizabeth s ním nikdy neměla příliš dobré vztahy, velmi jí chyběla matka, stejně tak jako jejím hrdinkám nejen v románech, ale i v gotických příbězích (např. „The Old Nurse’s Story“, „The Poor Clare“, „Lois the Witch“, „The Grey Woman“).³⁵

V roce 1822 byla Elizabeth poslána do internátní školy, která se soustředila hlavně na výuku jazyka a literatury, což vnímavou Elizabeth ovlivnilo. Již v této době začala psát první příběhy, přičemž ji podporoval její bratr John. Po ukončení školy Elizabeth strávila léto ve Walesu. Díky tomu se rozvinul její vztah k přírodě a hornaté krajině na břehu moře. Touto krajinou se později inspirovala při popisování gotických scenérií. Poté přicházejí těžké chvíle: Elizabethin bratr John se ztratil při cestě do Indie na moři, a motiv ztracených námořníků se opět promítá do díla Gaskellové (z gotických povídek připomeňme „Disappearances“). V témže roce (1829) umírá i Elizabethin otec.³⁶

Díky příbuzným se Elizabeth dostává do Manchesteru, kde se seznamuje se svým manželem. Je jím William Gaskell, unitářský duchovní a učitel. V roce 1832 se koná svatba. Manželé žijí v Manchesteru, kde se Elizabeth seznamuje s tvrdým životem továrenských dělníků, a probouzí se v ní touha po sociální spravedlnosti. Prostředí

³⁵ Srov. GÉRIN, W. *Elizabeth Gaskell. A biography*. Oxford: At the Clarendon Press, 1976, s. 1 a násl.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 23 a násl.

Manchesteru inspirovalo Gaskellovou při psaní jejího prvního velkého románu *Mary Bartonová*.³⁷

V roce 1833 Elizabeth porodila mrtvou dceru. O rok později se manželům narodila dcera Marianne a o další tři roky později dcera Margareth Emily zvaná Meta (později se ještě narodila dcera Flossy). Protože byla Gaskellová v této době zaměstnaná domácími povinnostmi a starostí o děti, nepřišlo jí na mysl, že by se mohla stát spisovatelkou. Píše si ale deníček o svých dětech, což můžeme považovat za další krok k její spisovatelské kariéře. Elizabethinu kariéru velmi ovlivnil i její manžel William. Přednášel literaturu na Unitarian College a jeho žena mu s přednáškami pomáhala, čímž si rozšiřovala obzory. Kromě toho William organizoval přednášky o básnictví pro chudé dělníky.³⁸

Dalším momentem, který je důležitý pro Elizabethiny gotické povídky, byla její první cesta do zahraničí – do Německa. Zde navštívila mimo jiné údolí řeky Neckar, ve kterém se v její povídce „The Grey Woman“ nachází mlýn, kde vyrůstá hlavní hrdinka. Během pobytu v Německu autorka navštěvovala různé večírky, během kterých se vyprávěly povídky a historky, což ji ovlivnilo při psaní gotických povídek.³⁹

Jedním z nejtragičtějších momentů Elizabethina života byla bezesporu smrt jejího jediného syna Williama, který zemřel ve věku pouhých 10 měsíců (poté se jí ještě narodila poslední dcera Julie). Na radu manžela, který jí jako lék proti smutku doporučil psaní, napsala Elizabeth svůj první velký román *Mary Bartonová*, který byl vydán v roce 1848. Díky tomuto románu se Gaskellová dostává do společnosti londýnských literátů, z nichž nejvýznamnější je Charles Dickens. Ten Elizabeth nabízí, aby přispívala do časopisu *Household Words*, ve kterém spisovatelka uveřejnila postupně většinu svých gotických povídek.⁴⁰

Dalším osudným okamžikem pro E. Gaskellovou bylo seznámení s Charlotte Brontëovou v roce 1850 u společných známých. Od té doby byly obě ženy spojeny pevným přátelským poutem, navzájem si dávaly rady ohledně literární kariéry a diskutovaly spolu o dalších plánovaných dílech. Když Ch. Brontëová umírá, rozhodne se Gaskellová sepsat její biografii s názvem *The Life of Charlotte Brontë*, z čehož

³⁷ Srov. GÉRIN, W. (1976), s. 45 a násl.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 52 a násl.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 62 a násl.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 72 a násl.

vznikne monumentální dílo.⁴¹ Domníváme se, že právě Brontëová a její odkaz ovlivnily Gaskellovou při psaní gotických povídek.

Elizabeth Gaskellová umírá náhle v roce 1865 při stěhování se do nového domu. Tento dům koupila ze svých vlastních peněz, měl být velkým překvapením pro manžela a zároveň přívětivým domovem pro její dvě neprovdané dcery.⁴² Vidíme zde tedy, že Elizabeth se obětovala pro druhé do samého konce svého života.

Tvorbu Gaskellové charakterizuje hlavně vnímavost vůči sociální nespravedlnosti, její křesťanská orientace a ochota pomáhat bližním.

3.2 Zařazení díla Elizabeth Gaskellové do literárního kontextu

Zdeněk Stříbrný řadí Elizabeth Gaskellovou mezi kritické realisty a považuje ji za důležitou představitelku sociálních románů a křesťanského socialismu. Jako nejlepší a nejhodnotnější uvádí román *Mary Bartonová*, v němž je vylíčeno nesnesitelné utrpení manchesterských dělníků ve čtyřicátých letech 19. století. Dalším zmiňovaným dílem je román *Sever a Jih*, který popisuje rozdíl mezi průmyslovým severem a zemědělským jihem. V pozdější tvorbě se Gaskellová stále více vzdalovala od zobrazení sociálních konfliktů ke kultivovaným psychologickým románům a povídkám. Z tohoto díla je za nejzajímavější považován právě životopis její přítelkyně Charlotty Brontëové.⁴³

Gotické povídky se z ostatních děl Elizabeth Gaskellové trochu vymykají. Nejsou primárně zaměřené proti sociální nespravedlnosti a nejedná se o realistické příběhy, nýbrž o příběhy nadpřirozené či iracionální. Jak již bylo zmíněno v první kapitole, představovala gotická literatura únik od tíživé reality. Možná právě z tohoto důvodu psala Elizabeth Gaskellová tyto povídky. Většina z nich totiž pochází z 50. let 19. století, z doby, kdy se vyrovnávala se smrtí svého syna. Objevuje se zde i motiv jí vlastní: význam křesťanské obětavé lásky, která by mohla být klíčem k příznivému vyústění situací; hrdinové gotických povídek se jí však příliš neřídí.

V životopise Gaskellové ale nacházíme i jiné důvody pro psaní gotických povídek. Jak již bylo zmíněno výše, většina povídek vyšla v Dickensově časopise *Household Words*. Elizabeth Gaskellová je tedy psala na zakázku a měla z nich jistý příjem. Zmíníme zde několik povídek a kontext, ve kterém byly napsány či publikovány. 7. června roku 1851 zaslala Gaskellová Dickensovi soubor kratších

⁴¹ Srov. GÉRIN, W. (1976), s. 111 a násl.

⁴² Srov. tamtéž, (1976), s. 304 – 305.

⁴³ Srov. STRÍBRNÝ, Z. *Dějiny anglické literatury II.*, Praha: Academia, 1987, s. 473-474.

povíděk zvaný „Disappearances“. Jeho reakce byla velmi pozitivní: *I can't help writing to you to thank you for it at once. It is exactly suited to us.*⁴⁴ Za povídku „The Doom of the Griffiths“ nedostala autorka zapláceno, přiradila ji tedy k dalším povídkám, které se během roku 1855 objevily v *Household Words* (mezi nimi i povídka „The Poor Clare“), a sbírku nazvala *Round the Sofa*.⁴⁵

V září 1863 E. Gaskellovou oslovil vydavatel George Smith, který koupil práva nejen na její nové dílo *Cousin Phillis*, ale i na již dříve publikované povídky (mezi nimi i dvě gotické: „Curious, if True“ a „The Grey Woman“), čímž byla Gaskellová na určitou dobu finančně zajištěna.⁴⁶

I když autorčin životopis dává tušit, že psala gotické příběhy také s vidinou zisku, neubírá jim to nic na propracovanosti a literární hodnotě. Gotické příběhy plynule navazují na anglický gotický román, autorka však do nich vnáší aktuální tematiku. Rozborem devíti gotických povídek se zabývá následující kapitola.

⁴⁴ GÉRIN, W. (1976), s. 121.

⁴⁵ Srov. tamtéž, (1976), s. 204.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 234.

4. Rozdělení gotických povídek Elizabeth Gaskellové podle témat

Těžištěm této diplomové práce je rozbor devíti gotických povídek od Elizabeth Gaskellové. Při psaní těchto povídek, které vznikly v letech 1851-1861, byla autorka vždy inspirována gotickou literaturou a jejími motivy. Ne ve všech povídkách však najdeme stejnou míru použitých gotických prvků, témat, prostor nebo hrdinů. Cílem této kapitoly je nastínění rozdělení povídek podle témat.

V úvodu se pokusíme rozdělit gotické povídky Elizabeth Gaskellové podle témat: povídky s tématem nadpřirozena, povídky s gotickým pozadím a povídky, které odrážejí reálné historické události. Některé povídky není úplně snadné zařadit, a proto se budou nacházet v kategorii, která jejich téma vystihuje nejlépe. Součástí této kapitoly bude nejprve stručné představení obsahu jednotlivých povídek a gotických motivů, které se v nich vyskytují. Jejich interpretace bude uvedena až v pozdější části práce. Je nutno poznamenat, že povídky nebyly přeloženy do češtiny, proto budeme uvádět jejich anglické názvy. Orientační český název, který překládáme sami dle anglického originálu, budeme uvádět v závorce pouze při první zmínce o díle.

4.1 Gotické povídky s tématem nadpřirozena

Mezi povídkami Elizabeth Gaskellové jsou povídky tohoto typu v menšině. Vyznačují se tématem otázky viny a trestu. Hříšník je pronásledován a pomocí nadpřirozených sil potrestán. Hlavním tématem je silný morální konflikt mezi dobrem a zlem, často se vyskytuje téma kletby. Z povídek Gaskellové bychom sem zařadili „The Old Nurse’s Story“ (Příběh staré chůvy), která vznikla v roce 1852, povídku „The Poor Clare“ (Chudá sestra svaté Kláry - Klariska), která pochází z roku 1856, a „Curious, If True“ (Zajímavé, pokud pravdivé) z roku 1860. Snažili jsme se je seřadit podle míry inspirace gotickou literaturou. „The Old Nurse’s Story“ považujeme za typickou gotickou povídku. „The Poor Clare“ byla gotickou literaturou inspirována zvláště, co se zápletky týče, zatímco „Curious, If True“ považujeme za neobvyklou gotickou povídku, což bude ještě vysvětleno později.

4.1.1 *The Old Nurse’s Story*

Už název povídky evokuje náznak něčeho starobylého a zároveň autentického. Tuto povídku vypráví chůva malému dítěti, které je jí svěřené. O tomto dítěti mnoho

nevíme, v povídce není zmíněno, zda se jedná o dívku či chlapce, a není ani známo, zda rodiče tohoto dítěte ještě žijí. Podle toho, jakým způsobem chůva dítěti příběh vypráví, se můžeme domnívat, že matka dítěte je již mrtvá. Chůva a vypravěčka příběhu byla kdysi zároveň i chůvou matky dítěte - posluchače.

Matka dítěte se jmenovala Rosamond a záhy osiřela. Svými příbuznými, konkrétně bratrancem její zemřelé matky, byla společně s chůvou poslána do starého rodinného sídla Manor House. Jedná se o typické gotické prostředí - je to ponuré, opuštěné a tmavé místo. Nachází se zde uzavřené východní křídlo, které dává tušit něco tajemného. Žije zde téměř hluchá osmdesátiletá slečna Furnivallová, což je prateta bratrance Rosamondiny matky, a její společnice paní Starková.

Dům je obestřen mnoha tajemstvími, v jejichž centru stojí zakrytý portrét krásné starší sestry nynější slečny Furnivallové. Chůva se od služebné dozvídá tajemství s ním spojené. Kdysi byly obě dvě sestry Furnivallovy zamilovány do stejného cizince. On se rozhodl pro starší z nich, tajně se vzali a narodila se jim dcera. Cizinec ji však opustil, a tak se starší sestra nastěhovala i s dcerkou do východního křídla domu, které je teď zavřené. Otec však její tajný sňatek odhalil a na popud žárlivé mladší sestry (nynější slečny Furnivallové) ji i s dítětem vyhnal do zimní noci. Další záhadnou je, že během zimy jsou v domě slyšet varhany, ačkoliv jsou již dávno rozbité. Otec sester Furnivallových totiž na ně intenzivně hrával.

Jednoho dne malá dívka - duch zaťuká na Rosamondino okno a vede ji ven. Jedná se o přízrak dcerky vyhnané sestry Furnivallové. Co se příbuzenského vztahu týče, mohla by tato dívka - duch být Rosamondinou pratetou. Zjeví se Rosamond pravděpodobně právě proto, že Rosamond je sirotek. Tato dívka - duch s ní má soucit a chce jí chybějící matku nahradit tím, že Rosamond seznámí se svou matkou - starší vyhnanou sestrou Furnivallovou, jejíž přízrak Rosamond spatří v horách.

V závěru povídky dochází k přesnému opakování scény z minulosti, kdy otec vyhnal starší sestru. Vystupují zde duchové všech zúčastněných, kteří si živých nevšímají. Proto nepomůže pokus slečny Furnivallové situaci změnit a obrátit k lepšímu. Nakonec pod tíhou výčitek umírá, což je typické gotické téma viny a trestu. Jedná se o hřích z mládí, který se nedá napravit, a hříšnice je pomocí nadpřirozených sil potrestána.

4.1.2 *The Poor Clare*

Povídka „The Poor Clare“ je vyprávěna mladým právníkem, který se vrací ve svých vzpomínkách do minulosti, opět se jedná o autentické vyprávění. Zmiňuje rodinu Starkeyů, která se po delší době vrací do svého zruinovaného sídla (znovu vidíme gotické prostředí, i když nemá na další děj podstatný vliv). Madame Starkeyová má služebnou Bridget, která je společně se svou dcerou Mary hlavní osobou v domě. Mary z tohoto domu odchází, neboť potřebuje změnu, matka ji k tomu sama nabádá, ale těžko dceřin odchod snáší. Nemá o dceři žádné zprávy, snaží se ji bez výsledku najít a nakonec se začne chovat bláznivě. Je považována za čarodějnici, které s gotickými příběhy také bývají spojovány, jak bude zmíněno dále.

Tou dobou přijíždějí na panské sídlo lovci, mezi nimi též pan Gisborne, který zastřelí Bridgetina psa, poslední památku na milovanou dceru Mary. Bridget nad ním vyřkne hrůznou kletbu: pan Gisborne bude svědkem toho, že osoba, kterou miluje, bude všemi nenáviděná a smrt pro ni bude tím nejlepším vysvobozením ze živoření. Ironií osudu je, že Bridget nevědomky sešle kletbu na svou vnučku Lucy. Pan Gisborne byl totiž manželem její již mrtvé dcery Mary, o které se říká, že ji utrápil. Lucy je od té doby pronásledována dvojníkem- démonem, který dělá neplechu, a tak ji otec vyžene z domu. Je to její druhé zlé já, které má podstatu ducha a může být tedy považováno za nadpřirozený jev. Lucy není přesně jasné, proč se ocitla v této situaci, a sama se z ní nedokáže vysvobodit, ačkoliv se ona a později i mladý právník snaží sebevíc. Pocity bezmocnosti a bezradnosti jsou pro gotickou literaturu typické. Tato kletba zároveň působí jako nadpřirozená síla, která se stává zárodkem mravního konfliktu, kdy babička sešle zlo na svou vnučku.

V této části příběhu se do děje dostává i vypravěč, který se do Lucy zamiluje. Také on vidí za Lucy ohavného démona, kterého Lucy přijímá jako trest za hříchy svého otce (opět gotické téma, kdy dcera pyká za hříchy svého otce, čímž je v tomto případě smrt Maryina psa, která ale v podstatě symbolizuje smrt samotné Mary). Vypravěč vypátrá Lucyino příbuzenské spojení s Bridget, navštíví ji, aby kletbu odvolala, ale nepodaří se to a Bridget zmizí.

Za nějaký čas vypravěče vyhledá kněz se zprávou od Bridget, která žije v Antverpách. Znal ji již dříve, když byla ve službách rodiny Starkeyů, teď ji potkal zoufalou a v moci zlých duchů v Antverpách. Aby odčinila svou vinu, stala se klariskou, což je další gotický motiv, neboť hříšníci často hledají nápravu v klášteře.

Tento řád žije v naprosté chudobě a je odkázaný jen na milodary ostatních. V Antverpách právě probíhá vzpoura proti rakouské nadvládě, do které se zaplete i vypravěč. Klarisky se starají o raněné. Nějaký muž chce z pomsty zabít pana Gisborna, ale jedna z klarisek (pravděpodobně Brigdet) ho zachrání a ošetřuje, čímž se opět snaží svou vinu odčinit. Město však zapomělo dávat klariskám jídlo, a tak Bridget umírá hlady, což má přinést neštěstí celému městu. Díky Bridgetině oběti je Lucyina kletba zrušena. Znovu zde tedy vidíme typický gotický motiv viny a jejích následků.

4.1.3 *Curious, if True*

Tato povídka má podtitul: „Výňatek z dopisu Richarda Whittinghama“, čili je opět využita autentická zkušenost. Jedná se o snovou povídku, protože vše, co se stane od okamžiku, kdy se vypravěč ztratí v lese, je jenom sen (typický motiv pro gotickou i romantickou literaturu, kde je velmi tenká hranice mezi realitou a sněním). Vidíme zde podobnost s pojetím gotické literatury u Clary Reevové, která chtěla ve svých románech ponechat iracionalitu, ale zároveň potlačovala nadpřirozeno (srov. funkce snu pro hlavního hrdinu románu *Starý anglický baron*). Vypravěč Richard Whittingham přijíždí do Francie pátrat po svých předcích. Během jedné večerní procházky se ztratí v lese a útočiště nachází v zámku, kde právě probíhá slavnost. I když se zde ocitá naprosto náhodně, je mu řečeno, že je již dlouho očekáván. Je uveden do společnosti a seznamuje se s různými hosty. Připadá mu, že ho dávno znají, ačkoliv je nikdy předtím neviděl, což navozuje tajemnou atmosféru, kterou si vypravěč nedovede vysvětlit (též typický gotický motiv).

Pro nás je zvláště zajímavý úsek, kdy společnost seznámí vypravěče této povídky s legendou o duchovi malé dívky. Tato dívka žila v okolí sídla a dle vyprávění ji sežral vlk. Od té doby se vždy v určitý den v roce prochází kolem zámku. Právě dnes je ten den, kdy je možno dívku vidět, proto se host se svojí průvodkyní vypraví na terasu. Dívku, která nese košík a je doprovázena vlkem, jenž vypravěči připadá také jako duch, opravdu spatří, což prý přináší štěstí. To je pro nás poněkud překvapivé, protože v typických gotických příbězích spatření ducha vyvolává spíše něco negativního. Pravděpodobně si duch přeje být viděn, aby si na událost s ním spojenou někdo vzpomněl. Jde každopádně o netypickou povídku, protože její konec přesahuje spíše k mýtům.

4.2 Povídky s gotickým pozadím

Většina gotických povídek Elizabeth Gaskellové by se dala tematicky zařadit k povídkám s gotickým pozadím. Nevyskytují se zde sice nadpřirozené jevy a duchové, ale inspirace gotickou literaturou je zjevná, hlavně co se zápletky týče. Autorčin přístup je o mnoho rozumovější, než můžeme vidět u typických gotických autorů (např. H. Walpole), všechny záhady či zdánlivě nepochopitelné jevy jsou racionálně vysvětleny. V tomto ohledu tedy navazuje spíše na Claru Reeovou a zvláště Ann Radcliffovou. V následující části práce postupně rozebereme témata pěti povídek, které jsme se rozhodli zařadit do tohoto celku. Protože je velice obtížné klasifikovat míru inspirace gotickou literaturou, budou tyto povídky řazeny abecedně.

4.2.1 *The Crooked Branch*

Název této povídky, která byla vydána roku 1860, bychom mohli přeložit jako Zlomená (pokřivená, též s významem nečestná) větev. Jedná se o příběh, který v zásadě neevokuje gotickou literaturu, i když zde samozřejmě najdeme několik gotických prvků. Gotickou scénu připomíná večer před tím, než do domu vtrhnou zloději (tato situace bude detailněji vylíčena později v průběhu samotného popisu děje). Další gotické prvky můžeme pozorovat v osudu Benjaminu – syna hlavních hrdinů, který se stává vlivem londýnského prostředí zloduchem. A konečně je to i osud jeho rodičů, kteří, ačkoliv se snaží dát svému synovi jen to nejlepší, nedovedou jeho osobnost ovlivnit - opět zde máme příklad bezmoci a neschopnosti samostatně změnit situaci, což je pro gotické příběhy příznačné.

Ústředními postavami jsou Nathan a Hester, kteří mají jediného syna Benjaminu. Společně s ním v rodině vyrůstá i Hesterina neteř Bessy. Nathan i Hester svého syna nekriticky obdivují až rozmazlují a jsou k němu velmi citově připoutáni. Benjamin je vůči těmto projevům velice chladný a své rodiče začne využívat. Ví, že si rodiče přejí, aby se oženil s Bessy, takže k ní předstírá lásku, aby si naklonil ji i rodiče a mohl žádat o peníze. Aby se mohl Benjamin stát pravým gentlemanem, chce odcestovat do Londýna. Rodiče si to sice nepřejí, ale nezabrání mu, naopak mu dají mnoho peněz. Postupně jezdí Benjamin domů stále méně, rodiče jeho nepřítomností trpí a navíc mají od přátel o Benjaminově chování špatné zprávy. Nechtějí si však připustit, že by Benjamin mohl být špatný nebo nečestný, a stále svého syna omlouvají.

Benjamin předstírá, že se snaží získat v Londýně důstojné zaměstnání a dobré postavení, ve skutečnosti dělá dluhy a žije nestřídmě. Neustále prosí rodiče o další peníze, dokonce je vydírá i tím, že jinak bude muset emigrovat. Nathanovi se však v hospodaření tolik nedaří, a proto potřebné peníze nakonec poslat nemůže. Po tomto dopisu se Benjamin již neozývá, a tak si rodiče myslí, že je mrtvý.

Večer asi 8 let po Benjaminově zmizení se Bessy cítí velmi znepokojeně a neklidně, ačkoliv k tomu nemá žádný racionální důvod. Zdá se jí (ačkoliv později uvažuje o tom, zda nešlo o skutečnou událost), že se hýbe klika u dveří, a přemýšlí o tom, že se Benjamin přece jen objeví zase doma. Vzápětí vtrhnou do domu zloději. Je mezi nimi i Benjamin. Bessy ho nechá z lásky a ohleduplnosti k Nathanovi a Hester uprchnout. Rodiče jsou však povoláni před soud, aby objasnili identitu zločinců. Ti nakonec přiznají, že mezi zločinci zaslechli Benjaminův hlas. Hester následkem toho, že byla nucena vypovídat proti svému synovi a musela si tak přiznat, že byl opravdu schopen násilné krádeže v domě svých rodičů, krátce po soudu zemřela.

4.2.2 Disappearances

„Disappearances“ (Zmizení) je povídka z roku 1851. Jedná se o nejkratší povídku z cyklu gotických povídek Elizabeth Gaskellové. Skládá se z několika příběhů, z nichž všechny mají v sobě gotický prvek tajemného zmizení, ať už objasněného či ne. Zároveň se dle našeho mínění tato povídka nejvíce blíží realismu, neboť je zde několikrát zmíněna detektivní policie, která je schopná záhady objasnit.

V úvodu povídky je naznačeno, že se jedná o reálné příběhy z novin ze sekce detektivních policejních zpráv. První příběh se týká vypravěččina bratrance pana B., který se stále stěhoval, a proto bylo obtížné zjistit jeho aktuální adresu. Nakonec je přítel, který se snaží pana B. zastihnout, místními obyvateli odkázán na zaměstnance detektivní policie, který pana B. přesně popíše a prozradí, že odcestoval. Vypravěčka naznačuje, že v roce 1851 se již nemusíme obávat tajemných zmizení, neboť vše vyřeší detektivní policie.

Další příběh, který vypravěčka jako malé dítě vyslechla od své staré tety (opět je zde patrné, že jde o autentický příběh), se týká zmizení starého ochrnutého muže. Nebyl schopen se sám hýbat, a přesto zmizel, ačkoliv v okamžiku jeho zmizení nebyl ve vesnici spatřen nikdo cizí. Ochrnutého muže již nikdy nikdo neviděl.

Následuje příběh, který vypravěčka považuje za tragický, neboť toto zmizení jistého advokáta mělo negativní důsledky pro členy jeho rodiny. Advokát, který žil se svou matkou a sestrou, byl pověřen výběrem daní v okolí. Jednoho dne se však ze své cesty nevrátil. Předpokládalo se, že s penězi utekl do zahraničí, což uvrhlo do hanby jeho matku i sestru, která se kvůli špatné pověsti nikdy nevdala. Po letech se muž, který právě umírá, přizná, že advokáta okradl a zabil na zpáteční cestě do města. Sestra a matka jsou však mrtvé, a tak již nikoho nezajímá, zda byl advokát vinen či nikoliv.

Další dva příběhy se týkají zmizení ženichů ve svatební den. V obou dvou případech byl ženich odvolán s tím, že s ním potřebuje mluvit nějaký cizinec, avšak ženich se poté už nikdy nevrátil. V jednom z příběhů takto opuštěná nevěsta pak celé dny vysedávala u okna s výhledem na cestu, kudy by se mohl její ženich vrátit.

Další neobjasněné zmizení se odehrálo v letech 1820 - 1830. Pomocník lékaře, který chtěl později působit jako lodní lékař, se k ránu vypravil za pacientkou s lékem. Nikdo ho od té doby neviděl, a protože tento den odplula z přístavu loď, jeho matka předpokládala, že odplul s ní. Nebylo to však nikdy potvrzeno a navíc takové jednání dle místních lidí neodpovídalo chlapcově povaze. V závěru však vypravěčka uvádí, že byl tento případ přece jen objasněn. Chlapec poslal rodině dopis z Ameriky, kam opravdu odplul.

Poslední příběh hovoří o zmizení, které také bylo racionálně objasněno. Majitel jistého panství v Manchesteru odjel od své ženy a dětí do Londýna, nevrátil se a rodina o něm dlouho neslyšela. Když nejstarší syn dospěje, je potřeba, aby získal práva ke svému dědictví. Rodinný právník se je pokouší získat pomocí inzerátu, na který odpoví záhadný muž. Ukáže se, že se jedná o skutečného otce, který se v Londýně zamiloval do jiné ženy a oženil se s ní. Ještě než dá synovi práva k dědictví, musí syn přísahat, že nikomu nic neprozradí. Poté, co členové rodiny zemřeli nebo se odstěhovali, se toto tajemství rozšířilo, čímž dochází k jeho objasnění.

4.2.3 The Doom of the Griffiths

Tato povídka, jejíž název bychom mohli přeložit jako Kletba rodu Griffithů, byla napsána v roce 1858. Je založena na starém prorocství a rodinné kletbě, kterou není možno odvrátit, což je opět příznačné pro gotickou literaturu. Přesto ke splnění kletby nedochází pomocí nadpřirozených sil, ale pouhým sledem tragických událostí a nedostatkem lásky ve vztahu otce a syna. Proto tuto povídku zařazujeme mezi povídky

s gotickým pozadím. Dle úvodu vypravěče se jedná o starou velšskou legendu, což opět evokuje autentičnost tohoto příběhu.

Rhys ap Gryfyd se pokusí o vraždu svého dobrého přítele. Ten mu nemůže odpustit, a tak nad jeho rodinou vyřkne následující kletbu: Rod Griffithů nikdy nebude bohatý a úspěšný a v deváté generaci rodu syn zabije svého otce. Rod se snaží na kletbu zapomenout, v osmé generaci to dokonce vypadá, že je odvrácena, neboť se příslušník rodu Griffithů ožení s bohatou dědičkou. Ta mu porodí dva syny. Starší zemře a následníkem rodu se stává Robert, který po smrti své manželky sám vychovává dceru a syna Owena. Velice se na něj upne, zasvěcuje ho do svých záležitostí a věnuje mu veškerou pozornost. Vypráví mu i o proroctví, které se má vyplnit v jejich generaci. Když se Robertova dcera vdá a Owen začne chodit do školy, ožení se Robert znovu. Owen je rozhořčený, protože přestává být jediným centrem otcovy pozornosti. Vlivem nové ženy se začíná měnit i Robertova povaha, takže se Owen domovu spíše vyhýbá a večery tráví v hostinci. Zde se seznámí se starším mužem a jeho krásnou dcerou Nest. I když má pověst kokety, Owen ji začne navštěvovat. Protože je v Nestině domě přijímán lépe a s větší láskou než v domě svého otce, zamiluje se do Nest a tajně se s ní ožení. Narodí se jim syn a Owenův život se zdá být naprosto šťastný.

Další kapitola popisuje rodinnou idylu v domě Nestina otce, kterou náhle přeruší Robertův příchod. Je rozčilen, protože jeho syn se tajně oženil s dívkou nízkého původu a pochybné pověsti. Odmítá uznat, že přítomné dítě je Owenův syn, a na důkaz pohrdání ho odhodí na zem, čímž dítěti způsobí smrt. Owen má velký strach z toho, že se následkem Robertova hrozného činu prastará kletba opravdu vyplní, a proto chce s Nest odejít z jeho blízkosti. Všechny Owenovy peníze jsou však uloženy v sídle jeho otce. Při návštěvě otcova sídla narazí na svého nevlastního bratra, který uráží Nest i jeho. Owen se neovládne a chlapci ublíží. Při útěku ze sídla je Owen svým otcem pronásledován a při potyčce Robert spadne do vody. Owen se ho snaží zachránit, ale otec je již mrtvý. Owen má velké výčitky svědomí; tolik si přál, aby se kletba nesplnila, a přece k tomu došlo, aniž by to Owen mohl nějak ovlivnit. Tato bezmoc je pro gotickou literaturu charakteristická.

Owen si přeje, aby se aspoň po smrti mohl se svým otcem usmířit, a proto chce svého mrtvého syna pohřbít do jednoho hrobu společně se svým otcem. Loď, ve které se otcovo tělo nacházelo, však odplula. Neexistuje tedy žádné usmíření a odpuštění. Owen

je naprosto zoufalý a bezmocný a společně se svou ženou a jejím otcem odplouvá pryč po rozbouřeném moři. Během nebezpečné plavby, jak naznačuje závěr, pravděpodobně všichni zemřou.

4.2.4 *The Grey Woman*

Povídka „The Grey Woman“ (Šedivá žena) vznikla v roce 1861. Skupina Angličanů navštíví mlýn ve Francii a všimne si zde obrazu krásné mladé ženy. Protože je zajímá její osud, zapůjčí jim mlynář dopisy, které tato dáma jménem Anna psala své dceři, aby ji ochránila před nepřístojným sňatkem. Tím, že se jedná o dopis, je opět zaručena autentičnost typická pro gotickou literaturu. Nacházejí se zde hlavní gotická témata: nelze uniknout před hříchy předků a děti za ně musí pykat. Týká se to Anniny dcery Uršuly, která se chce vdát za syna Sierra de Poissy. Dopadá však na ni hříchy jejího otce a Annina manžela, který zabil otce Uršulina milence. To se však čtenář dovídá až na konci dopisu, který popisuje Annin život.

Anna žila ve mlýně, ale pak byla svou přítelkyní pozvána na návštěvu do města. Tam se dostává do vznešené francouzské společnosti, kde o ni projeví zájem Monsieur de la Tourelle. Všichni ji v náklonnosti k němu povzbuzují, neboť je to výhodná partie. Nikdo netuší, že je tento muž obestřen tajemstvím loupeží a vražd a stane se z něj pravý gotický tyran. Anna si není jistá, zda ho miluje, ale již si ho zavázala a nemůže sňatek odmítnout. Jedná se o (pro gotickou literaturu příznačnou) bezmoc individua, které je okolnostmi vtlačeno do určité situace, ze které není úniku.

Po svatbě odjíždí Anna s manželem do jeho gotického sídla, které je tísnivé, ponuré a s velkým množstvím záhadných chodeb. Manžel opatří Anně služebnou a společnici Amante, ke které Anna velice přilne, protože jí chybí rodina. Když se tedy Anna dozví, že v manželových pokojích je mezi poštou i dopis od jejího otce, neváhá se tam v noci vypravit. Je svědkem hrůzné scény, kdy její manžel s několika muži přivleče do pokoje mrtvolu Sierra de Poissy, otce muže, kterého si chce později vzít Annina dcera Uršula. Vyslechne, že její manžel krade pod záštitou tajemné skupiny Chauffeurs, která je rozšířená po celé Francii a její členové si navzájem pomáhají. Manžel tvrdí, že Anna o jeho činnosti nemá ani tušení, ale kdyby se snad něco dovítčila, neváhal by ji zabít jako svou předešlou manželku Victorinu.

Anna s Amante téže noci uprchnou ze zámku, přestrojí se jako krejčí a jeho žena a snaží se dostat do Německa. Několikrát se s panem de la Tourelle setkají, vždy

nepoznány. On v jedné hospodě dokonce zabije jinou mladou dívku, neboť ji považuje za Annu. Usazují se ve Frankfurtu, kde Anna porodí dceru. Jsou však prozrazeny podle prstenu, který Anně daroval manžel a Amante je zavražděna. Zoufalá Anna se ožení s lékařem, který zná její osud, ale nechce vycházet ven a je navždy poznamenána svým strachem z bývalého manžela, ačkoliv ten byl dávno odsouzen a popraven.

4.2.5. *The Squire's Story*

„The Squire's Story“ (Povídka o venkovském šlechtici) pochází z roku 1855. Tento příběh se podle vypravěččiny poznámky stal legendou, která se traduje v okolí. Odehrává se na tajemném venkovském sídle zvaném Bílý dům, jehož majitel získával peníze jako loupežník, což vrhá na toto sídlo temný stín. Vidíme zde tedy opět inspiraci gotickou literaturou.

Hlavním hrdinou tohoto příběhu je pan Higgins, který si právě koupil luxusní venkovské sídlo Bílý dům. Okolí ho od počátku považuje za podezřelého muže: chová se velice sebevědomě, předvádí se na lovech s nejlepšími koňmi, a přesto se nechová jako pravý gentleman. Dcera místního venkovského šlechtice Catherine se do pana Higginse zamiluje. Její otec se sňatkem nesouhlasí, ale jeho přítel, který propadl kouzlu pana Higginse, se ho snaží přesvědčit. Catherine nakonec s panem Higginsem uprchne, což velmi pohorší jejího bratra. Catherinin otec se však Higginse zastává a tajně dceru navštěvuje. Bohatství pana Higginse údajně pochází z daní z jeho sídel na jihu. Jeho cesty na jih jsou však opředeny tajemstvím a Higgins se z nich vracívá rozčilený a neklidný.

Jednou se však pan Higgins vrací z jihu ještě více rozrušen než kdy jindy. Zabil totiž kvůli penězům starou ženu. Vypráví o vraždě svému příteli ještě v době, kdy by o ní nemohl vědět, pokud by byl nevinný. Navíc je usvědčen pomocí dopisu, který mu vypadl na místě vraždy. Ukáže se, že se Higgins živil jako loupežník, ale protože nebyl úspěšný, rozhodl se okrást bohatou ženu. Za vraždu je odsouzen k trestu smrti. Catherinin otec svaluje všechnu vinu na sebe a lituje, že takovému sňatku nezabránil.

4.3 Povídky odrážející reálné historické události

Do této kategorie bychom zařadili pouze jedinou povídku, a to sice „Lois the Witch“ (Čarodějnice Lois). Je zřejmé, že povídka odráží salemské hony na čarodějnice

z konce 17. století. Zároveň je tu zjevná inspirace gotickou literaturou: hlavní hrdinka je v dětství prokleta a kletba, že zemře jako „čarodějnice“, se opravdu vyplní. Jde tedy opět o podřízenost osudu, který samo individuum nemůže ovlivnit. Dalším gotickým motivem je prostředí Ameriky, které bylo v autorčině době chápáno jako něco exotického, divokého a pochmurného. I přes tyto gotické prvky a zřetelnou podobnost s povídkou „The Doom of the Griffiths“ převažuje inspirace dobovými událostmi, proto je tato povídka zařazena do samostatné kategorie.

4.3.1 *Lois the Witch*

Povídka „Lois the Witch“ byla publikována v roce 1861. Děj se vrací do roku 1691, kdy osiřelá dívka Lois pluje do Ameriky ke svému strýci Ralphovi, který žije v Salemu. Opouští tak svého milence v Anglii, jehož rodiče si sňatek s chudou Lois nepřejí. On jí ale slibuje, že ji vyhledá. Hned večer po příjezdu Lois do Ameriky se v hostinci vyprávějí strašidelné historky, ve kterých můžeme zachytit některé gotické prvky (tajemno, pochmurno, nadpřirozeno a divokou přírodu). Také Lois se ostatním svěřuje se svou kletbou: kdysi jí žena obviněná z čarodějnictví předpověděla, že bude prohlášena za čarodějnici a nikdo se jí nezastane. Příbuzní Lois, ke kterým do Salemu přijíždí, jsou přísní puritáni, chovají se pro Lois nezvyklým způsobem a ona se cítí osamocená. Nemocný strýc ji vřele vítá, protože mu připomíná Anglii, teta Grace jí však pohrdá. Navíc má Lois jiný názor na víru a ctí anglické tradice i krále.

Během celé povídky se seznamujeme s puritánským viděním světa: Indiáni i příroda jsou ve spojení s ďáblem, všude číhá nebezpečí v podobě Satana, který svádí ke hříchu, a proto je třeba se modlit a zabránit zlým svodům. Celou povídkou nás provázejí dlouhé a fanatické modlitby a naprosto neměnné chápání Boží vůle a předurčenosti. I proto můžeme říci, že povídka „Lois the Witch“ odráží historické události, protože tyto projevy jsou pro puritány dle historických fakt typické. Navíc se v povídce objevuje i jméno skutečného soudce salemských čarodějnických procesů Cottona Mathera.

Lois žije ještě s bratrancem Manassehem, který k ní má velmi ambivalentní vztah, dále se sestřenicí Faith, která je jí nejsympatičtější, a s mladší sestřenicí Prudence, která se chová úskočně a podle. Postupně se Lois dovídá Faithino tajemství. Její sestřenice je zamilovaná do mladého pastora pana Nolana, který před časem musel v Salemu uvolnit místo staršímu pastorovi panu Tappaua. Protože je Faith velice skleslá, rozveseluje ji Lois vyprávěním příběhů z Anglie (např. o Halloweenu).

Zaslechne je však Prudence, která na jejich základě nařkne Lois z čarodějnictví. Nikdo tomu zatím nevěnuje mnoho pozornosti, protože příští den umírá strýc Ralph. Situace využije bratranec Manasseh, který by se s Lois rád oženil. Ona si však život s ním představit nedovede. Manasseh ale trvá na tom, že je to Boží vůle a Lois je mu předurčená.

V té době se opět v salemské farnosti objevuje pan Nolan. Zajímá se však více o Lois, a tak na ni Faith začne žárlit. Manasseh na Lois stále naléhá ohledně sňatku, a tak se Lois svěří tetě Grace. Ta je zděšená a tvrdí, že Lois byla vybrána zlým duchem. Nakonec ale souhlasí, a to pod vlivem Manassehových vidění budoucnosti, která předpovídají, že pokud si Lois nevezme, oba během jednoho roku zemřou. Toto opět demonstruje puritánské chápání znamení a vizí do budoucna. Lois však se sňatkem stále otálí.

V Salemu se začínají objevovat případy ďáblem posedlých dívek. Věří se, že je někdo očaroval. Postupně propuká davové šílenství a každý má strach z každého. Jako první začínají být obviňováni Indiáni jako ďáblovi spojenci. Přitom se tato nařčení zakládají jen na svědectví mladých a nerozumných dívek, které chtějí být středem zájmu. Obvinění se pod tíhou mučení nakonec přiznají - každý chce slyšet, že se jedná o čarodějnictví. Celé město chodí na veřejné popravy, aby ukázalo, že je proti ďáblu. Pastor Nolan je ze situace zoufalý, protože vidí ve vyšetřování případů mnoho nejasností. Pochopení nachází u Lois, čímž se Faithina žárlivost ještě stupňuje. Posléze je však z čarodějnictví obviněn i on.

Bratranec Manasseh trpí svými vizemi a jeho matka obviňuje Lois z toho, že ho očarovala. Faithina žárlivost a Prudence podlost a touha po senzaci z Lois udělají čarodějnicí. Je veřejně obviněna a uvězněna. Nikdo nepátrá po tom, zda je opravdu čarodějnicí. K jejímu usvědčení stačí pouze vágní výpovědi dívek a drobné detaily. Pokud by se přiznala sama, mohla by být ušetřena, ale Lois je přesvědčená o své nevině a volí raději smrt než lež. Ještě než je Lois upálena, navštíví ji teta s psychicky vyšinutým bratrancem a prosí ji, aby své kouzlo odvolala. To Lois však nedokáže, a tak ji teta navždy zatratí. Poté, co je Lois upálena, se její bratranec zblázní (dle místních puritánů ho posedl zlý démon).

S historickými událostmi koresponduje i fakt, že v roce 1713 byla vydána deklaráce, ve které salemští lidé i soudci přiznali svůj omyl a litovali odsouzení

nevinných lidí. Po přečtení této deklarace však milenec Lois, který ji přijel do Ameriky vyhledat, konstatuje, že tato omluva již život nikomu nevrátí.

4.4 Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo rozdělit devět povídek Elizabeth Gaskellové podle témat na gotické povídky s tématem nadpřirozena, povídky s gotickým pozadím a povídky, které odrážejí reálné historické události. Bylo tak učiněno pomocí shrnutí hlavních témat povídek a jejich klasifikací podle míry použití gotických prvků. Převažuje kategorie povídek s gotickým pozadím, což poukazuje na fakt, že se Elizabeth Gaskellová řadí mezi realističtější autory gotické literatury. V tomto typu povídek nacházíme zjevnou inspiraci gotickými romány (např. ohledně zápletky či prostoru). Záhady však bývají racionálně objasněny a pro gotickou literaturu typické kletby docházejí naplnění logickým během příběhu, nikoliv pomocí nadpřirozených sil.

Zároveň jsme v této kapitole stručně přiblížili obsah jednotlivých povídek, protože se domníváme, že jejich děj není natolik znám. Jeho znalost je však nutná nejen pro zařazení povídek do již zmiňovaných kategorií, ale také pro hlubší proniknutí do interpretace konkrétních povídek, kterou se zabývá následující kapitola.

5. Interpretace gotických povídek Elizabeth Gaskellové

V této poměrně rozsáhlé kapitole se budeme zabývat interpretací gotických povídek Elizabeth Gaskellové. Tato interpretace bude provedena na základě rozboru ze tří následujících hledisek: analýza prostoru, hrdinů a otázka nadpřirozena. Tato tři hlediska jsme zvolili právě proto, že je považujeme za stěžejní pro interpretaci povídek Gaskellové ve srovnání s gotickou literaturou. Z tohoto důvodu také následující kapitolu rozdělíme do tří tématických celků. Povídky budeme uvádět ve stejném pořadí jako v předchozí kapitole, to znamená, že začneme gotickými povídkami s tématem nadpřirozena.

5.1 Prostor v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové

Prostor hraje v gotické literatuře významnou úlohu. Připomeňme, že typickým gotickým prostředím jsou tajuplné a ponuré hrady, zámky a panská sídla s mnoha tajnými chodbami, které svou stavbou mnohdy napomůžou k usvědčení či poražení zloducha. Dalším vyhledávaným prostředím je příroda. *Gothic landscapes are desolate, alienating and full of meanance. In the eighteen century they were wild and mountanious locations.*⁴⁷ Gotická literatura se také zajímá o exotické a neobvyklé prostředí, které evokuje únik z reality. V devatenáctém století dochází k určité proměně gotických prostředí. *Domestic, industrial and urban contexts (...) provided the loci for mystery and terror.*⁴⁸

5.1.1 *The Old Nurse's Story*

Pokud se zaměříme na prostor v povídce „The Old Nurse's Story“, dospějeme k tomu, že se jedná o naprosto typický příklad gotických prostor, se kterými se setkáváme již v prvních gotických románech (např. H. Walpole). Typy prostředí v této povídce se budeme zabývat v tom pořadí, ve kterém do nich vstupují hrdinky příběhu.

Když Miss Rosamond se svou chůvou přijíždějí do rodinného sídla Manor House, jsou náhle obklopeny typickou gotickou krajinou. Je to opuštěné místo vzdálené od města i vesnic a krajina kolem sídla připomíná rozlehlý divoký park se skalami a samorostlými pokroucenými stromy. Pohled je doprovázen zvukem divoké tekoucí vody. Jedná se tedy o typickou gotickou scénérii divoké, hornaté a nešlechtěné přírody.

⁴⁷ BOTTING, F. (2004), s. 2.

⁴⁸ Tamtéž, s. 123.

Asi po dvou mílích přijíždějí hrdinky k samotnému sídlu. Je to velký a rozlehlý dům, jenž je obklopen mnoha stromy, které se při větru dotýkají stěn. Samotná stavba je v dezolátním stavu a je patrné, že se o ni již dlouho nikdo nestará. Můžeme zde pocítit nádech starobylosti a zašlé slávy sídla Manor House, jehož nynější opuštěnost je typickým rysem gotického prostředí. Za sídlem se zvedá opuštěné pohoří Fells, které dotváří hornatou gotickou krajinu. Toto pusté pohoří je dějištěm Rosamondiných útěků za dítětem-fantomem a jeho matkou. Právě zde totiž obě našly smrt, když byly otcem vyhnány do mrazu.

Dále je v povídce popsán samotný vzhled interiéru této budovy. Nejprve jsou hrdinky uvedeny do haly, která je obrovská a velkolepě zařízená ve starobylém stylu. Hrdinkám však připadá tmavá a ponurá. Z haly se vchází do dalších křídel domu - tajemstvím však zůstává východní křídlo, které je vždy uzamčené. Nápadně připomíná sídlo ze *Sicilského románu* Ann Radcliffové. Stejně jako v povídce „The Old Nurse’s Story“ je i v tomto románu uzavřeno jedno křídlo markýzova sídla. V obou dvou případech vede obyvatele sídla k takovému kroku podobný důvod - uzamčená část sídla skrývá hrůzné tajemství. V povídce „The Old Nurse’s Story“ se lady Furnivallová uzamčením části domu snaží vymazat z paměti svou sestru a její dcerku, které kdysi v tomto křídle přebývaly, čímž se chce zbavit výčitek svědomí ohledně jejich smrti.

Pokud tedy krátce shrneme prostory, které se objevují v povídce „The Old Nurse’s Story“, můžeme říci, že se jedná o ukázkové příklady gotické literatury. Krajina v okolí sídla Manor House připomíná krajinu z gotických románů Ann Radcliffové - je divoká, hornatá a plná tajemna i nebezpečí. Co se samotného sídla Manor House týče, lze ho považovat za obdobu gotického zámku díky jeho ponurosti, starobylému zařízení a hlavně tajemnému uzavřenému východnímu křídlu.

5.1.2 *The Poor Clare*

Povídka „The Poor Clare“ nám nabízí poněkud jiné prostory než předchozí povídka, přesto je zde vliv gotické literatury rovněž patrný. Jedno místo však zůstává pro obě povídky stejné, ačkoliv zde není dějištěm záhad a úkrytem hrůzných tajemství. Je to venkovské sídlo zvané Starkey Manor-house.

Jedná se o sídlo s dlouhou historií, jehož hlavní věž pochází z dob, kdy Skotové usilovali o dobytí Anglie. Protože však jeho obyvatelé byli velkými stoupenci Stuartovců, museli na čas odejít do exilu do Antverp. Po jejich návratu Starkey Manor-

house připomíná typické zanedbané gotické sídlo. Je to zchátralá ruina, ke které vede jen úzká cesta. Venkovský šlechtic nemá peníze na nové vybavení, a tak rekonstruuje staré, čímž zařídí své sídlo ve starobylém stylu. Když však on i jeho žena umírají, Starkey Manor-house zůstává opuštěný a znovu chátrá. Dalo by se tedy říci, že Starkey Manor-house má v sobě gotickou symboliku. Je mu souzeno být stále opuštěný a chátrat. I když se po svém návratu z ciziny majitel snaží, aby toto venkovské sídlo začalo vzkvétat, nepodaří se mu odvrátit předurčenost sídla k tomu, že zůstane i nadále zanedbané a pusté.

Pokud budeme sledovat popis krajiny v okolí Starkey Manor-house, poznáme, že máme opět co do činění s gotickou krajinou. Je hornatá, pochmurná a pustá a roste v ní mnoho starých stromů, které připomínají doby minulé. V okolí sídla se nachází několik chalup, které byly pravděpodobně postaveny ve stejné době jako Starkey Manor-house. I na nich je patrné, že postupně chátrají. V jedné z těchto chalup přebývala i takzvaná čarodějnice Bridget. Když ji navštívil vypravěč příběhu, nemohl si nevšimnout zanedbanosti jejího obydlí. Chalupa byla celá porostlá mechem, plot byl rozbitý a poničený a okolní stromy se svými větvemi dotýkaly zdí budovy a oken, čímž bránily proniknutí světla do místnosti. Tato bezútěšná atmosféra je ještě umocněna ponurostí březnového večera. Opět se zde tedy setkáváme s dalším gotickým místem. Zajímavé ale je, že se nejedná o šlechtické sídlo, jako tomu bylo v prvních gotických románech, ale o chalupu osoby s tajemným osudem, což považujeme za velice působivé.

Nemůžeme přejít bez povšimnutí, že vypravěč povídky se s démonem pronásledovanou Lucy setkává právě na Yorkshirských vřesovištích. Yorkshirská vřesoviště budou svým charakterem vždy připomínat divokou a pustou gotickou krajinu. Navíc jsou pevně spojena s románem E. Brontëové *Na Větrné Hůrce*. Právě na tajemných Yorkshirských vřesovištích se odehrávají komplikované milostné vztahy hrdinů *Větrné Hůrky*. Domníváme se tedy, že autorka situovala setkání vypravěče a dívky Lucy na Yorkshirská vřesoviště, aby tak umocnila jejich milostný vztah a zdůraznila tajemno, kterým byla Lucy obestřena.

Povídka „The Poor Clare“ se neodehrává pouze na území Anglie. V závěru je děj přenesen do nizozemských Antverp, což evokuje exotické místo. Navíc se zde setkáváme s tajemným a nepřístupným prostředím kláštera klarisek, což je bezesporu další gotický motiv, co se prostoru týče.

Pokud tedy shrneme typy prostoru, ve kterých se povídka „The Poor Clare“ odehrává, můžeme říci, že neplní tak významnou funkci jako v prvních gotických románech nebo v předchozí povídce „The Old Nurse’s Story“. Výborně však dokreslují gotickou atmosféru celé povídky, ať už se jedná o chátrající Starkey Manor-house, Yorkshirská vřesoviště či exotické prostředí Antverp. Zvláště pozoruhodným motivem je Bridgetina zanedbaná chalupa, která svým způsobem přebírá funkci zpustlého gotického zámku.

5.1.3 *Curious, if True*

Povídku „Curious, if True“ můžeme mezi gotické příběhy začlenit z velké části také kvůli tajemnému a starobylému prostředí, ve kterém se odehrává. V této povídce se znovu setkáváme s typickým gotickým prostorem, jako je noční příroda a temné starobylé šlechtické sídlo. Tato místa dokreslují tajemnou atmosféru a navozují dojem něčeho dávného.

Na začátku je třeba připomenout, že se děj neodehrává v Anglii, nýbrž ve Francii. Vypravěč několikrát srovnává anglické a francouzské prostředí a zdá se, že Francie a její tradice na něj působí nově a nezvykle. Už začátek povídky tedy evokuje neobvyklost a exotiku pro gotickou literaturu tak příznačnou. Hned vzápětí se setkáváme s přírodním prostředím, do kterého se jde vypravěč večer projít. Atmosféra se postupně mění, slunce zapadá, stmívá se a vypravěč se ocitá sám v pustém tmavém lese.

Náhle se před ním objeví velký zámek. Můžeme tedy předpokládat, že zámek je skrytý uprostřed lesa na opuštěném místě. Vypravěčův pohled je ještě umocněn potemnělým nočním nebem a tlumeným svitem hvězd; můžeme tedy bez rozpaků hovořit o gotické scéně, připomínající popis přírody u Ann Radcliffové. Celé sídlo je zařízeno starobyle, což vypravěče velmi ovlivňuje. Představuje si, že ve změti hlasů společnosti slyší hlasy mužů a žen minulých generací, a představuje si dávno minulé události, které se zde mohly odehrát. Jedná se o jeden z typických znaků gotické literatury, která se často snaží o propojení přítomnosti s minulostí.

Nejgotičtější scéna celé povídky je bezpochyby ta, ve které se objeví dítě-fantom v doprovodu vlka. Působivě ji dokresluje místní atmosféra. Vypravěč se svou společnicí podivnou dvojicí pozorují z balkónu, odkud mají výhled na starý temný les. Vše je

osvětleno mdlým pobledlým měsíčním světlem, které podtrhuje tajemnost a nadpřirozenost celého výjevu.

Pokud bychom shrnuli význam prostředí v povídce „Curious, if True“, je jeho těžiště hlavně v působivém dokreslení tajuplné atmosféry. V samotném závěru příběhu, kdy se vypravěč probudí ze snu, se však setkáváme s jinou přírodou. Je prosvětlená ranním sluníčkem za svítání a protkaná zvuky tisíce ptáků a hmyzu. Takto pozitivní a jasný obraz přírody však určitě mezi gotické prostředí zařadit nemůžeme. Byl pravděpodobně použit proto, aby byl zdůrazněn kontrast mezi noční tajemnou atmosférou snu a realitou po probuzení.

5.1.4 *The Crooked Branch*

Jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, neevokuje povídka „The Crooked Branch“ na první pohled gotickou literaturu. Gotické prvky můžeme najít spíše v tématu a zápletce než co se prostředí týče, proto se v následující části budeme snažit o rozbor všech míst důležitých pro děj povídky, případně o jejich spojení či kontrast s gotickými prostory.

Povídka „The Crooked Branch“ se odehrává převážně na venkově, neboť hlavní hrdinové pracují na statku. Sama venkovská krajina v této povídce v sobě neskrývá nic gotického; jedná se o obyčejné okolí venkovského statku. Poměrně brzy se však v povídce setkáváme se školou, do které rodiče Benjaminu posílají. Jde o venkovskou školu pochybné úrovně, pro rodiče je však důležité, že je škola blízko, a tak se nemusí od svého syna odloučit na dlouhou dobu. Tuto školu můžeme považovat za počátek Benjaminova nečestného života, neboť je velmi zanedbaná a žáci se zde učí hlavně podvádět a chovat se nemravně. Tato zanedbaná škola může být tedy (samozřejmě se značným odstupem) považována za gotické neřestné a nemravné doupě, které ovlivňuje žáky tím nejhorším možným způsobem.

Dalším negativním místem, které evokuje zkaženost, je Londýn. Na jedné straně se pro venkovské obyvatele jedná o exotické místo, na druhou stranu v nich vzbuzuje nedůvěru. Mají jen mlhavou představu o Londýně, kde podle nich panují nemravné a nečestné poměry. Toto město je pro ně obestřeno tajemstvím s negativním nádechem, a proto můžeme i Londýn považovat za skrytý gotický motiv.

Ačkoliv se povídka odehrává v podstatě na jednom místě v Anglii, díky Benjaminovým smělym a podlým plánům jsou zmíněny i Amerika a Indie. Do těchto

zemí hodlá Benjamin emigrovat v případě, že nedostane od otce požadované peníze. Benjamin si tyto tehdy vysoce exotické země představuje jako místo, kde každý nadějný mladý člověk může začít obchodovat bez prostředků. Domníváme se, že jak Benjamin, tak jeho rodiče mají o Americe či Indii značně zkreslené představy. Zatímco Benjamin o těchto zemích smýšlí naivně a nekriticky, jeho prostí rodiče, pro které jsou Indie či Amerika velkým tajemstvím, se obávají něčeho neznámého, čemu nemohou důvěřovat. Opět by se tedy dalo hovořit o exotickém gotickém motivu, který Benjamin podle využije, aby vymámil z otce peníze.

Ted' se již dostáváme k momentu, kdy se sám venkovský statek mění v tajuplné a nebezpečné gotické místo. Jedná se o večer a noc, kdy do domu vtrhnou lupiči. Pocit tajemství a nejistoty je navozen tím, že si Bessy všimne pohybu kliky, který naznačuje, že se chce někdo zvenku dostat do statku. Protože je však všude ticho a klid, Bessy usoudí, že se jí to nejspíš jen zdálo (můžeme zde vidět podobnost s románem *Na Větrné Hůrce*, kdy se do pokoje pana Lockwooda začíná dobývat duch Kateřiny). Přesto je velmi neklidná a noc a tma její pocity ještě umocňují. Následuje samotné přepadení, kdy se Bessy vzbudí a slyší po domě různé hlasy. V této chvíli nám jindy poklidný statek může připomínat gotický strašidelný dům.

Posledním místem, kde se děj povídky „The Crooked Branch“ odehrává, je soud. Jeho prostor však sám o sobě žádnou funkci neplní. Jde spíše o to, že právě u soudu jsou si rodiče nuceni přiznat, že syn Benjamin byl schopen násilného přepadení v jejich domě. Nemůžeme nezdůraznit, že Benjamin svému trestu alespoň dočasně ujde, neboť uprchl do ciziny – pravděpodobně na nějaké exotické místo obestřené nejistotou a tajemstvím.

Pokud shrneme typy prostoru použité v povídce „The Crooked Branch“, nenacházíme zde v podstatě ani jeden typicky gotický prostor. Jedná se spíše o náznaky, např. zkažený Londýn nebo možnost emigrace a následný útěk do exotických a neznámých míst. Gotickou scénu připomíná nejvíce situace před a při vpádu lupičů, kdy se venkovský statek mění ve strašidelný dům.

5.1.5 Disappearances

Jak již bylo zmíněno výše, povídka „Disappearances“ se skládá z několika kratších povídek. Proto zde rozebereme všechna místa, na kterých se jednotlivé povídky

odehrávají. Budeme se však převážně zabývat těmi, která mohou být spojena či kontrastována s gotickou literaturou.

První z povídek, ve které jeden z přátel hledá pana B., se odehrává na venkově. Samo místo však nijak výrazněji k ději nepřispívá. Stejně je tomu i v povídce druhé, která je situována na panství ve Shropshiru. Dějištěm zmizení ochrnutého starého muže však není samo panské sídlo, nýbrž poslední domek ve vesnici. Ten evokuje něco osamělého či izolovaného, což je příhodné pro zmizení.

I třetí povídka se odehrává na venkově, kam advokát jezdí vybírat daně. Jeho zmizení je obestřeno tajemstvím noci. Později se zjistí, že byl zavražděn na pusté divoké pláni kousek od města, což nám připomíná gotickou krajinu. Nacházíme zde i motiv útěku do ciziny za něčím exotickým a neznámým, kde je možno skrýt svou identitu.

Další dvě povídky jsou spjaty s prostředím svatby. Co se první povídky týče, není místo již dále specifikováno. Druhá povídka je situována do starého opuštěného velšského sídla, které popisem připomíná gotické zámky.

V následující povídce o lékařském pomocníkovi, který se rozhodl odplout do Ameriky, spatřujeme spíše romantický motiv moře. Moře symbolizuje cestu a putování; v případě hrdiny povídky znázorňuje útěk od současné reality a touhu po něčem vzdáleném, neurčitým a exotickým, což z moře činí částečně i motiv gotický.

Poslední povídka je spjata s rodinou, která žila ve starém sídle v Manchesteru. Jeho historie sahá až do dob Richarda III. V dobách největší slávy bylo sídlo obklopeno parkem a tekoucím potokem, teď je však zpustlé a v troskách. Můžeme zde tedy vidět jistou podobnost s gotickými sídly: tekoucí potok evokuje divokou přírodu, sídlo je starobylé a propojené s minulostí, ale postupně chátrá a pustne. Dalším místem, které se v povídce objevuje, je Londýn. Má podobnou funkci jako v povídce „The Crooked Branch“. Stejně jako Benjamin, zmizí otec rodiny v Londýně beze stopy, chová se nemravně a objeví se až po mnoha letech záhadným způsobem. Mohli bychom tedy říci, že Londýn je symbolem něčeho zkaženého a nebezpečného. Poslední tajemné místo, které je nám představeno, je londýnské sídlo manchesterského šlechtice. Má mnoho točitých chodeb, kterými je jeho syn veden poslepu, aby se nikdy nedověděl, kde otec přebývá. Evokuje tajemno a záhadno a připomíná staré gotické zámky s mnoha neznámými chodbami.

Je zřejmé, že prostředí použitá v povídce „Disappearances“ jsou velice různorodá. Většina z nich působivě dokresluje atmosféru zmizení. Gotickou literaturu nejvíce připomíná tajemné londýnské sídlo v poslední povídce a krajina, ve které je zavražděn advokát.

5.1.6 *The Doom of the Griffiths*

Tato povídka je dle našeho názoru ve velké míře inspirována prvními gotickými romány nejen v tématu, ale také co se prostorů týče. Setkáme se v ní s několika typickými gotickými místy. Budeme je popisovat v tom pořadí, v jakém se v dané povídce vyskytují.

Na počátku povídky je představeno panství v Caernarvoshiru, které rod Griffithů získá sňatkem s bohatou dědičkou. Je zde zobrazeno typické gotické prostředí ponurého bažinatého údolí mezi horami. Ve vyšších polohách se nacházejí lesíky plné jedlí, které však rostou těsně vedle sebe, a proto některé nemají potřebný prostor a umírají. Takové mrtvé stromy se zlámanými větvemi vypadají hrozivě. Celé údolí působí temně a pochmurně, protože je většinou zahaleno do mlhy od moře.

V době, kdy se Owen vrací ze školy zpět na panství a není doma přijímán, hledá útočiště v okolní krajině. Nejraději chodí do hor, odkud pozoruje okolní přírodu a vzpomíná na doby, kdy sem chodil s otcem. V takových situacích příroda vůbec nepůsobí ponuře, naopak je zdůrazněna její svěžest a harmonie. Můžeme si povšimnout, že příroda je v souladu s Owenovým rozpoložením – když má na mysli příjemné věci, vnímá i přírodu pozitivně a naopak.

Dalším dějištěm povídky je malý venkovský hostinec, kde Owen tráví večery. Pro děj není ale tak důležitý samotný vzhled hostince jako spíše atmosféra, kterou tam Owen zažívá a která je ve velkém kontrastu s chladným až nepřátelským domovem. Totéž lze říci i o domu, kde přebývá Nest se svým otcem. Jedná se o prostou budovu postavenou na jedné z nižších skal. Pro Owena je přitažlivé hlavně vřelé přijetí a láska, která z obyvatel tohoto domu vyzařuje.

Nyní se dostáváme k situaci, kdy Robert zabije Owenova syna. Owen hledá útěchu na jednom ze svých oblíbených míst. Jde o osamocenou zarostlou houštinu, uprostřed níž se nachází malá křišťálová tůňka. Ve vodě se odráží polední slunce, z houštiny se ozývá mnoho zvláštních zvuků přírody a celá scéna působí harmonicky, což tvoří dokonalý protiklad k Owenově náladě. Najednou se počasí změní: celá krajina

ztemní, začíná foukat divoký vítr a prší. Jako by tato změna znamenala předzvěst hrozného činu, který Owen nešťastnou náhodou spáchá (smrt otce Roberta).

K samotné potyčce mezi otcem a synem dojde v divoké krajině. Odehrává se na skále nad vodou, ve které Robert najde smrt. Nápadné je, že i Owen společně s manželkou Nest a jejím otcem pravděpodobně zahynou na moři. Máme tu tedy motiv nebezpečné vody, který můžeme považovat za gotický.

Co se typů prostoru v povídce „The Doom of the Griffiths“ týče, nejvíce nám gotickou literaturu připomíná popis krajiny v okolí griffithského panství na začátku povídky. Jako by tato nehostinná krajina předznamenávala nešťastné události, ke kterým později dojde. Zajímavé je též vnímání přírody v souladu s Owenovými pocity.

5.1.7 The Grey Woman

Typy prostoru v povídce „The Grey Woman“ spolu zvláštním způsobem kontrastují. Jedná se o protiklad venkovského prostředí mlýna a velkolepého sídla pana de la Tourelle, a zároveň o protiklad divoké krajiny a velkého města. Ve většině těchto popisů je patrná inspirace gotickou literaturou, v největší míře při zobrazení sídla pana de la Tourelle.

Hrdinka Anna vyrůstá ve venkovském mlýně. Těžko můžeme odhadovat, jak mlýn vypadal za Annina dětství, ale povídka obsahuje popis jedné z místností z doby, kdy mlýn navštívila skupina přátel z Anglie (asi o 50 let později). Salon, do kterého je skupina uvedena, je zařízen starobyle a nachází se v něm mnoho předmětů připomínajících staré časy. V tmavém koutě vypravěč objeví obraz překrásné dívky, který rozpoutá vyprávění samotného příběhu Annina života. Je ještě nutno připomenout, že příběh se odehrává v Německu a ve Francii, což může do jisté míry představovat exotická místa.

Annino mládí se však neodehrává jen ve mlýně; později je svou přítelkyní ze školy pozvána na návštěvu do Karlsruhe. Toto město představuje velký kontrast k životu ve mlýně. Nejedná se jen o jiný vzhled domu a pokojů, kde Anna během své návštěvy přebývá. Jde především o naprosto jiné způsoby, které jsou dokreslovány honosně zařízenými interiéry ve stylu francouzské módy. Funkci tohoto prostředí bychom mohli přirovnat k nemravnému Londýnu (viz povídky „The Crooked Branch“ a „Disappearances“), protože právě zde začíná Annino neštěstí v podobě setkání s panem de la Tourelle.

Další kontrast představuje sídlo pana de la Tourelle ve Vosges. Je zřejmé, že se v tomto případě autorka nechala inspirovat tajuplnými gotickými zámky z prvních gotických románů. Již na první pohled působí na Annu sídlo pochmurně a bezútěšně, což je ještě umocněno atmosférou ponurého podzimního večera, kdy pár přijíždí. Jedná se o spojení dvou staveb: nového zámku, který budí dojem, že byl právě postaven, a starého hradu, jehož kořeny sahají hluboko do minulosti. V celém sídle se nachází mnoho spletitých chodeb a neočekávaných dveří, ve kterých se Anna nikdy nevyzná. Anniny apartmány jsou situovány v nové části zámku, zatímco pokoje jejího manžela jsou umístěny ve starém hradu. Anniny soukromé pokoje jsou od zbylé části sídla izolovány. Anna se v nich cítí osamělá a navíc v ní mnoho zrcadel, která se v pokojích nacházejí, vyvolává pochmurné představy.

Když se Anna s Amante pokoušejí získat dopis z manželových pokojů, seznamuje nás Anna s plánem celého zámku. Jedná se o typicky spletité gotické prostory, které jsou propojené několika dveřmi a chodbami. Díky této propojenosti se Anna s Amante dostanou až do jindy zapovězených pokojů Annina manžela, kde se stanou svědky hrůzné scény se zavražděným panem de Poissy. Když následkem toho ženy téže noci prchají, objevuje Anna další skryté chodby předního křídla a malé dveře, kterými se ženy dostanou do sklepa a ven z hradu.

Dále je popisována krajina, ve které se Anna s Amante ocitají. Opět evokuje krajinu gotických románů, je hornatá a protéká jí divoká řeka. Ženy chtějí přenocovat v lese, ale kvůli hustému dešti se nakonec musejí uchýlit do nedalekého mlýna. Toto prostředí představuje pro Annu nejprve určité uklidnění, neboť jí připomíná vzdálený domov a dětství. Kvůli prostoru mlýna je však Anna znovu znepokojena. Ze skladu, kde ženy přebývají, je totiž vidět do kuchyně, kde se náhle objeví nejvěrnější sluha pana de la Tourelle. Dalším dějištěm příběhu je kovárna, ve které ženy přenocují. Díky úkrytu v temném koutu není Anna svým manželem, který se náhle v kovárně objeví, odhalena. Stejně tak je tomu i v hostinci, kde si pan de la Tourelle Annu splete s jinou dámou, a tak zabije místo Anny ji. Dá se tedy říci, že do tohoto okamžiku prostředí nahrává Anně a jejímu útěku.

Není tomu tak však ve Frankfurtu. I když se jedná o velké město, ve kterém se Anna s Amante chtěly ukrýt, je Amante odhalena a zavražděna. Od té doby Anna žije v ponurém prostředí vlastního bytu a téměř nevychází ven.

Inspirace gotickou literaturou je v povídce „The Grey Woman“ patrná hlavně v popisu sídla pana de la Tourelle. Způsob, jakým se Anna a Amante dostanou ven, nápadně připomíná únik markýzovy dcery v románu *Otrantský zámek* a zvláště pak román Ann Radcliffové *The Mystery of Udolpho*. Ostatní místa spíše dokreslují děj povídky.

5.1.8 *The Squire's Story*

V kratší povídce „The Squire's Story“ se setkáváme s významnými a zajímavými místy jen okrajově. Dějištěm většiny sebevědomých výstupů pana Higginse jsou loviště v okolí jeho sídla. Ta však nemají pro děj povídky větší význam, proto je již zmiňovat nebudeme a zaměříme se na další prostory.

Na počátku povídky si pan Higgins kupuje starobylé sídlo zvané Bílý dům. Toto místo bylo odedávna místem setkávání lidí z města a z venkova. Pan Higgins však nezachová jeho tradici, sídlo zrekonstruuje a zvelebuj, čímž se nepřímou zříká jeho minulosti.

Během lovu se pan Higgins dostane do sídla pana Dudgeona, které velice obdivuje. Nejen že je velice honosné, ale také v sobě skrývá tajemnou místnost s důvěrnými dokumenty pro výběr daní. Rozhodující scéna se odehraje v George Inn. Právě tam za temného světla u krbu pan Higgins vypráví o vraždě, kterou spáchal. Sám prostor ale nemá na příběh větší vliv, pouze dokresluje atmosféru podivného chování pana Higginse.

Ještě dlouho po Higginsově smrti je takzvaný Bílý dům opředen legendou. Údajně se v něm skrývá tajemná komnata, ve které je ukryto loupežemi získané bohatství. Tímto získává bývalý Higginsův dům tajemnou a ponurou pověst a můžeme říci, že se stává gotickým sídlem.

4.1.9 *Lois the Witch*

Je nutné připomenout, že tato povídka se neodehrává v Anglii, nýbrž v americkém Salem. Amerika byla považována za exotické místo plné nebezpečných lesů, nespoutané přírody a divokých Indiánů. Již tyto motivy evokují vliv gotické literatury. Během dívčina pobytu v Americe se setkáváme i s dalšími nezvyklými místy a nechybí ani vzpomínka na rodnou vesnici. Budeme opět rozebírat daná prostředí v pořadí, v jakém jsou uvedena v povídce.

Na začátku povídky Lois připlouvá k americkým břehům. Objevuje se zde motiv moře a plavby, který přináší něco exotického a v tomto případě i něco naprosto neznámého. Pod tíhou obav a nejistoty z nového prostředí Lois s nostalgií vzpomíná na svou rodnou vesnici. Jedná se o naprosto harmonický popis Loisina bydliště, místního kostelíku i okolní krajiny. V popisu se však vyskytuje i hřbitov, který upozorňuje na dívčino postavení sirotka.

Po příplutí je Lois ubytována v hostinci u vdovy Smithové. Dostane vsutku prazvláštní pokoj, který připomíná malé muzeum přírody. Na zdech jsou mezi omítkou z bláta pověšeny kůže různých mořských zvířat, což evokuje exotickou atmosféru.

Po cestě do Salemu se Lois více seznamuje s americkou krajinou. Pozoruje hluboké lesy zahalené v temnotu, všímá si zvláštních ptáků a jejich nezvyklých barev, nebezpečí v podobě Indiánů vidí na každém kroku. Ani poté, co Lois již nějakou dobu žije v Salemu, se neodvážá jít sama do lesa. Připadá jí temný, pustý, ponurý a plný podivných tvorů. Americká příroda nám tedy přináší dokonalý obraz gotické krajiny.

Když přichází do Salemu zima, prostředí se zdá být ještě ponuřejší a neutěšenější. Večery jsou dlouhé a temné, místnosti slabě osvětlené a Salem je zahalený do mlhy, ve které lidské postavy připomínají spíše duchy. Vše je doprovázeno skřeky Indiánů a vytím divoké zvěře v lesích. Místní lidé ještě gotickou atmosféru podporují tím, že si vyprávějí hrůzostrašné příběhy o d'áblu a jeho svodech.

Dalším prostorem v povídce „Lois the Witch“ je vězení, do kterého je Lois odvedena krátce po obvinění z čarodějnictví. Vězení je důležitým prostorem gotických románů; v tomto případě se však nejedná o vězení uvnitř tajuplného zámku (viz např. *Sicilský román*), nýbrž o běžné městské vězení v Salemu. Protože se však Lois stejně jako další oběti v gotické literatuře dostala do vězení neprávem a souhrou okolností, působí prostředí vězení v povídce zvláště tmavě, tísnivě a izolovaně.

Líčení přírody těsně předtím, než je Lois usmrcena, je ve značném kontrastu s nastávajícími událostmi. Sluncem prozářený dubnový den zdaleka nevěští hrůzu událostí, které se během něj stanou.

Je zjevné, že se v povídce „Lois the Witch“ setkáváme převážně s gotickým vnímáním přírody a krajiny. Jak již bylo řečeno výše, Amerika byla v tehdejší době chápána jako něco exotického, nebezpečného a do jisté míry i temného (viz právě puritánská víra a její chápání přírody).

4. 1. 10 Shrnutí

Jak již bylo řečeno výše, jsou typy prostoru v povídkách Elizabeth Gaskellové velmi rozdílné. Na jedné straně se jedná o typická gotická místa, jako jsou tajemné zámky či rodinná sídla se spleťnými chodbami nebo divoká hornatá krajina. Na straně druhé se ale v těchto povídkách setkáváme i s prostředím, které původně s gotickou literaturou asociováno nebylo. Jde např. o velkoměsta - zvláště Londýn, venkovský statek nebo školu. Využitím těchto typů prostoru autorka předjímá gotickou literaturu 20. století, pro kterou je práce s takovým prostředím typická.

Dalším aspektem, ve kterém se z hlediska prostředí první gotické romány liší od povídek E. Gaskellové, je pojetí gotického zámku a nebezpečí. Pokud hrdinové z gotických zámků uprchnou, nejsou zpravidla již dále tolik ohroženi. V povídkách E. Gaskellové je tomu jinak: hrdinové se potýkají s nebezpečím i na jiných místech (např. povídka „The Grey Woman“, ve které je Anna, ačkoliv již ze zámku uprchne, pronásledována i dále).

5.2. Hrdinové v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové

V další části kapitoly se budeme věnovat rozboru hlavních postav jednotlivých povídek Elizabeth Gaskellové. Jak již bylo řečeno výše, hrdinové prvních gotických románů se odlišují od postav pozdějších příběhů, inspirovaných gotickou literaturou.

*Spectres, monsters, demons, corpses, skeletons, evil aristocrats, monks and nuns, fainting heroines and bandites populate Gothic landscape as suggestive figures of imagined and realistic threats. This list grew, in the nineteenth century, with addition of scientists, fathers, husbands, madmen, criminals and monstrous double signifying duplicity and evil nature.*⁴⁹

V povídkách E. Gaskellové se samozřejmě budeme více setkávat s hrdiny typickými pro 19. století, neznamená to však, že se v jejích povídkách nevyskytují i postavy z prvních gotických románů. Jak již vyplývá z odkazů na tyto romány, je pro gotické hrdiny charakteristické, že žijí v rozvrácených rodinách. Nejbezmocnější a nejslabší postavy (viz např. Julie v *Sicilském románu*), které mají již samy o sobě nešťastný život, se stanou obětmi nespravedlivého utrpení. Nemohou se bránit a není v jejich moci dokázat, že hrozné činy nespáchaly, proto jsou snadno označeny za viníky. To však naprosto odporuje chápání spravedlnosti v kontextu křesťanské lásky, které

⁴⁹ BOTTING, F. (2004), s. 2.

bylo E. Gaskellové tak blízké, viz např.: *Pravá a čistá zbožnost před Bohem a Otcem znamená pamatovat na vdovy a sirotky v jejich soužení a chránit se před poskvrnou světa*. Jk, (1,27)

V jejích povídkách se setkáváme s hrdiny, kteří nápadně připomínají hrdiny prvních gotických románů, zároveň se zde ale vyskytují i postavy na první pohled pro gotickou literaturu zcela netypické. Cílem této kapitoly je věnovat se podrobné analýze postav v gotických povídkách E. Gaskellové a najít možné souvislosti s gotickou literaturou. Opět budeme povídky uvádět ve stejném pořadí jako v předchozí části kapitoly.

5.2.1 *The Old Nurse's Story*

Je poněkud složité určit, kdo je v této povídce hlavní postavou. I když by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná o chůvu a slečnu Rosamond, týká se dění ve velkém rozsahu i rodiny Furnivallových, zvláště sester Maude a Grace a jejich otce. V povídce se ještě vyskytují vedlejší postavy služebnictva v sídle Manor House, které mají významnou roli pro osvětlení celého příběhu.

Vypravěčkou příběhu je chůva Hester. Je to obyčejná venkovská dívka, která je díky svým pozitivním vlastnostem vybrána jako chůva. Hester se snaží za každou cenu dostat slibu, který dala Rosamondině matce na smrtelné posteli - že totiž dívku nikdy neopustí. Je zjevné, že Hester svou malou svěřenyni hluboce miluje. Dokazuje to např. její strach, když se Rosamond ztratí, a její připravenost jít ji hledat kamkoliv. Hester je, jakožto obyčejná venkovská žena, velice znepokojena tajemností sídla Manor House, a snaží se záhadám přijít na kloub. Právě díky její zvědavosti se čtenář dovídá podrobnosti o tajemném příběhu rodiny Furnivallových. Zajímavý je Hesteřin vztah k nadpřirozenu. Na jedné straně se podvědomě obává různých neznámých jevů v Manor House, na druhé straně považuje Rosamondiny důvody k útěku za iracionální a snaží se ji pomocí rozumových argumentů přesvědčit, že se jedná o pouhou představu. „*Don't tell me!*“ said I, very stern: „*I tracked you by your foot-marks through the snow; there were only yours to be seen (...)*.“ (GASKELL, E: „*The Old Nurse's Story*“, s. 8.) Nakonec je Hester o pravdivosti Rosamondiných slov přesvědčena svými vlastními smysly. Zračí se zde jistá nedůvěra k malé slečně; jí totiž Hester není ochotná uvěřit a spoléhá jen na sebe a své poznání. Dalo by se říci, že Hester je typickým příkladem obyčejného realistického člověka, se kterým se čtenář může nejsnáze identifikovat.

Další z hrdinek příběhu je malá slečna Rosamond. Od svých čtyř let vyrůstá jako sirotek a je ve všem odkázaná právě na svou chůvu. Díky své nekomplikované dětské povaze si Rosamond rychle zvyká na nové místo a hned se seznámí se všemi obyvateli domu a jeho prostředím. Slečna Furnivallová a paní Starková si přejí, aby s nimi Rosamond večeřela a hrála si potom v jejich pokoji, ale Rosamond jejich společnost nevyhledává. (...) *as she said, Miss Furnivall was so sad and Mrs. Stark so dull (...)*. (GASKELL, E. „The Old Nurse’s Story“, s. 5.) Zde tedy můžeme vidět, že slečna Rosamond je velice vnímavá, protože dokázala přesně vystihnout podstatu obou dam. A je to právě Rosamond, které se zjeví malá dívka - duch, jež ji vede do hor za svou matkou. Jak jsme již zmínili výše, má tato scéna jistou souvislost s tím, že je Rosamond sirotek. Chybí jí mateřská láska, a tak ji dívka - duch zavede ke své matce, která v jistém smyslu Rosamondinu matku zastupuje (i když by se dle reálných rodinných vztahů jednalo o Rosamondinu prapratetu). Rosamond je k dívce - duchovi velmi empatická, nesnese pohled na to, jak dívka - duch stojí před domem ve sněhu, a chce ji pustit dovnitř, aby nezmrzla. Předtím, než se odehraje hrůzná scéna s přízraky v závěru povídky, slyší křik malé dívky – ducha jako jedna z prvních právě Rosamond. To poukazuje jak na její vnímavost k nadpřirozeným jevům, tak na její příbuzenské pouto s rodinou Furnivallových.

Dalšími postavami, které v povídce vystupují, nebo je o nich vyprávěno, jsou členové rodiny Furnivallovů. Osobně se v povídce setkáváme pouze se slečnou Furnivallovou a její společnicí paní Starkovou. Slečna Grace Furnivallová je stará dáma kolem osmdesátky, hluchá a velice smutná. Díky skrytému obrazu a dalším záhadným okolnostem se dovídáme celý životní příběh slečny Grace a její sestry Maude.

Obě dívky byly velice krásné, ale také velmi pyšné, stejně jako jejich otec. Postava otce je zmíněna pouze okrajově, ale přesto je pro povídku velmi důležitá. Otec byl velkým milovníkem hudby, proto jsou v sídle večer slyšet varhany, které ho připomínají. Nejenže byl pyšný, ale také lehce ovlivnitelný dcerou Grace a krutý k druhé dceři Maude a jejímu dítěti. Je však patrné, že svého činu velmi litoval, protože pak již nikdy nehrál na varhany a do roka zemřel žalem.

Je nutné poznamenat, že právě otec nesl velký podíl na neštěstí svých dcer. Nikdo z okolí pro ně nebyl dost dobrým ženichem a byl to opět otec, který do domu přivedl cizince, jenž se stal původcem svárů mezi sestrami. Když se do něj obě zamilují, zaseje to do jejich vztahů nesnášenlivost a žárlivost. Zatímco Maude miluje aspoň svou

dceru, Grace je zahořklá a všechny nenávidí. Žárlivost a vášně obou sester zavíní, že cizinec odejde navždy. Když se pak Grace dozví, že Maude se stala cizincovou manželkou, začne spřádat pomstychtivé plány. Původcem nešťastné události, během které otec vyžene Maude s dcerou do mrazu, je právě Grace.

Pocit viny ji však provází po celý život. Zjevování malé dívky - ducha i hlasy dávno zemřelých členů její rodiny jí připomínají její strašnou pomstu. V závěru povídky, kdy dochází k přesnému opakování scény z minulosti, je patrné, že slečna Furnivallová svého činu lituje. Chce situaci změnit, ale je již příliš pozdě. Vidíme, že slečna Furnivallová je typickou gotickou hrdinkou. Za hřích spáchaný v mládí trpí celý život a je za něj potrestána pomocí nadpřirozených sil, které jí připomenou hrůzu minulých událostí. Umírá pod tíhou výčitek a bezmocná, protože již není možné čín napravit nebo odčinit. Nacházíme zde tedy velkou podobnost s prvními gotickými romány (viz např. potrestání Manfreda v *Otrantském zámku*). Zároveň ale můžeme říci, že nadpřirozené síly zde nehrají jedinou roli. K nešťastnému vyústění situace přispívá nedostatek lásky v rodinných vztazích - jak mezi sestrami, tak mezi otcem a dcerou Maude. Pro Elizabeth Gaskellovou je typické, že se zabývá nejen nadpřirozeným zlem, ale také zlem uvnitř lidí, které je příčinou všeho temného. Vyzdvihuje naopak význam křesťanské lásky: kdyby se jí všichni hrdinové řídili, nikdy by k tragickým gotickým událostem nedošlo.

Dalšími postavami, které v příběhu vystupují, jsou služebná Dorothy, její manžel a pomocnice Bessy. Ve Walpolově *Otrantském zámku* služebnictvo představuje motiv obveselení a protiklad tragických hrdinů (viz výše). V povídce „The Old Nurse’s Story“ však tito lidé osvětlují tajemné události a slouží jako vypravěči minulých událostí (viz role chůvy ve *Větrné Hůrce*). Je zjevné, že nejprve nechtějí o temných událostech z minulosti mluvit, neboť pravděpodobně vědí, že by si to slečna Furnivallová nepřála. Nakonec však Dorothy (ovšem s tím, že se to nesmí její manžel dovědět) velmi neochotně prozradí Hester všechny detaily. Můžeme tedy říci, že služebnictvo v tomto příběhu slouží jako studnice vědomostí z minulých dob, čímž je zaručena autentičnost celého příběhu (což je také důležitý motiv v gotické literatuře).

5.2.2 The Poor Clare

I povídka „The Poor Clare“ má více hlavních postav. Za nejvýraznější z nich považujeme Bridget, podle které je povídka pojmenována. Budeme se tedy nejprve

zabývat její charakteristikou, poté analyzujeme osobnost vnučky Lucy a nesmíme opomenout Lucyina otce a vypravěče příběhu.

Bridgetina povaha má mnoho stránek. Zaprvé je to její hluboká oddanost k paní Starkeyové, kterou společně se svou dcerou Mary věrně následují kamkoliv. Zadruhé je to její až fanatická víra a uctívání obrazu panny Marie, k němuž se upíná spíše jako k talismanu.

A zatřetí se jedná o Bridgetin nevyrovnaný vztah k dceři, který pramení z jejich podobné povahy. *She and her mother were too much alike to agree.* (GASKELL, E. „The Poor Clare“, s. 3.) I když se ženy často hádají a pak zase divoce usmiřují, je Bridget překvapená, když chce Mary odejít do služby. V duši každé z nich probíhá konflikt. Bridget si nepřeje, aby Mary odešla, na druhou stranu ji ale k odchodu povzbuzuje, protože ví, že si to Mary přeje. Mary by zase ráda odešla jinam, ale nechce nechat matku samotnou, a proto váhá. Domníváme se, že tento vnitřní konflikt má velký vliv na následující události.

Bridget tedy nakonec zůstává ve své chatrči sama, ale nepřítomnost dcery nese velice těžce, zvláště proto, že o ní nemá žádné zprávy. Hlubokou náklonnost k dceři ukazuje i fakt, že ji Bridget jde hledat do světa, přičemž důvěřuje pouze svému mateřskému instinktu. Není úspěšná a propadne pocitu, že je Mary mrtvá. A právě následkem toho začíná blouznit a je označena za čarodějnici. Bridget, která je už sama o sobě obětí nešťastného života (měla nevydařené manželství, zůstala opuštěná, neboť jediná dcera zmizela), se stává vyvržencem společnosti a je považována za čarodějnici. Její osud je přitom důsledkem shody nešťastných okolností, což je pro gotické hrdiny typické.

Nemůžeme se tedy divit, že se tolik upne na Maryina psa. A právě kvůli lásce k Mary vyřkne nad panem Gisbornem, který zabil psa - jedinou památku na Mary, hrůznou kletbu. Bridget samozřejmě nemůže tušit, že jde o manžela její dcery a že tímto vyšle kletbu na svou vlastní vnučku. Není ale radno oplácet zlo zlým, protože nikdy nevíme, kdo tímto zlem bude skutečně trpět. Může zasáhnout někoho nevinného, nebo - jako v tomto případě - někoho z vlastní rodiny. Když se Bridget od vypravěče příběhu dovídá, že kletbu seslala na svou vnučku, propadá zoufalství a snaží se svůj prohřešek všemožně odčinit. Chce se kát, a tak hledá nápravu v klášteře (viz Manfred z *Otrantského zámku*). Snaží se svůj skutek odčinit tím, že pana Gisborna zachrání před smrtí a ošetřuje ho. Její záchrana však přichází pozdě (tento motiv lze srovnat

s Manfredovým jednáním v závěru *Otrantského zámku*). Sama Bridget umírá v podstatě kvůli nezájmu či zapomenutí obyvatel města na jídlo pro klarisky. Její smrt zároveň přináší kletbu celému městu - alespoň jeho obyvatelé tomu věří. Pro nás symbolizuje Bridget postavu nešťastné ženy, o čemž vypovídá i dvojnásobný název povídky. Slovo „poor“ v tomto kontextu zaprvé opravdu znamená chudý, jelikož klarisky jsou jedním z nejchudších řádů. V druhém významu by se „poor“ dalo přeložit jako chudák nebo ubožák, což vystihuje Bridgetinu postavu.

Její smrt je spojena se strachem obyvatel, kteří se obávají pověry, že smrt klarisky přinese zlo pro město. Zároveň budou trpět výčitkami svědomí, protože v nouzi na klarisky zapomněli. Na tomto příkladu vidíme, že nejen agresivita nebo zášť, ale i lhostejnost a nezáměr mohou plodit zlo. Z hlediska Bridgetina nešťastného osudu je její smrt chápána jako vykoupení a zrušení kletby.

Další hrdinkou příběhu je Bridgetina vnučka Lucy, postižená nechtěnou kletbou. Jedná se o nadpřirozený jev: za Lucy se často objevuje démon, který páchá zlo a jehož Lucy považuje za své druhé já. Zároveň ale můžeme Lucyin stav chápat jako psychickou rozpolcenost, k níž došlo kvůli neutěšené situaci v její rodině. Zaprvé se jedná o problematický vztah mezi jejím otcem a matkou, neboť otec svou ženu utrápil k smrti. Dalším problémem je vztah mezi zetěm a tchýní, neboť Bridget prokleje svého zetě, a tím i vnučku Lucy. Je zřejmé, že na utrpení Lucy nese vinu její otec. Lucy by ho tedy měla odsoudit, což ale vnáší do její duše rozpolcenost. Je velmi těžké vyrovnat se s tím, že nebezpečí číhá ve vlastní rodině. Můžeme říci, že démon symbolizuje Lucyin vnitřní problém, který pramení ze špatných vztahů v rodině. Lucy se obtížně vyrovnává s otázkou dobra a zla, a tak se stává typickou gotickou obětí. Je ohroženou osobou, neboť vyrůstá bez matky s tyranským otcem, navíc je ještě zavrhována okolím kvůli svému zlému druhému já. Lucy je bezmocná a rezignovaná, není jí jasné, proč se ocitla v této situaci. Pocity bezmocnosti a bezradnosti jsou pro gotickou literaturu typické

Lucy je však, jako většina gotických hrdinek, zachráněna vypravěčem povídky. Tento mladý muž, který se nejprve vloží do Bridgetina případu pouze pracovně, je během své dovolené Lucy okouzlen. Jeho náklonnost nevyprchá ani poté, co mu Lucy sdělí své strašné tajemství, ba naopak. *I never loved her more than now (...)* (GASKELL, E. „The Poor Clare“, s. 16.) Ve vypravěčově chování vidíme typický příklad obětavé křesťanské lásky. Snaží se Lucy pomoci, dokonce neváhá vyhledat Bridget v Antverpách, aby kletbu odvolala. Role vypravěče plní zároveň ještě další

funkci: díky němu Lucy zjistí, co je příčinou jejího utrpení. Lucy sice ví, že její otec je stížen kletbou, není však seznámena s podrobnostmi, které jí odhalí až sám právník.

Dá se říci, že tato gotická povídka končí relativně šťastně, neboť Lucy je kletby zbavena. Zároveň se ale nad koncem povídky vznáší stín nešťastné duše Bridget a jejího nevydařeného života.

Tuto povídku považujeme za velice zajímavou z hlediska propojení nadpřirozeného a lidského zla. Jako nadpřirozenou můžeme hodnotit kletbu a její dopad v podobě démona. Zároveň však můžeme říci, že Lucyina situace je způsobená nedostatkem citu v rodině a rozvrácenými vztahy mezi jednotlivými členy. Autorka opět přináší poselství o křesťanské lásce, v jejímž jménu by se zlo nemělo oplácet zlým (viz smrt Bridgetina psa a její kletba).

5.2.3. *Curious, if True*

V této povídce vystupuje mnoho postav, do děje však zasahují pouze okrajově. Nejsme zde svědky typického gotického konfliktu, spíše se nám představuje velké množství osob, které jsou opředeny tajemstvím nebo mají pozoruhodné osudy.

Povídka je vyprávěna mužem, který se vydává hledat do Francie své předky, takže veškerý děj vnímáme z jeho perspektivy. On sám se zdá být spíše pozorovatelem celé slavnosti, na kterou se dostal nedopatřením. Je velice překvapen, když zjistí, že ho společnost považuje za někoho úplně jiného. Nerozumí své situaci a neví, jak se do ní dostal, což je typický gotický motiv.

Během slavnosti se vypravěč setkává s různými lidmi. Je zde směšný manželský pár, oblečený dle provinční módy, či přitažlivá, leč velice tlustá dáma. Vypravěč je zaujat hlavně jedním malým mužem, který mu svým směšným vzhledem připomíná zvíře. Navíc je podivně oblečen. *I do not think he was quite of equal rank with the rest of the company, for his dress was inappropriate to the occasion (...)*. (GASKELL, E. „Curious, if True“, s. 4.) Vypravěč se s ním dá do hovoru a zjistí, že tento cynický muž jménem Poucet velmi pohrdá šlechtickými tituly a v podstatě i celou aristokratickou společností. Vypravěč k němu však přesto získá důvěru a řekne mu, že je na hradě omylem. Při dotazu, zda má vypravěč sdělit svůj skutečný původ i hostitelům, se Poucet urazí s tím, že nesnáší takto přecitlivělé způsoby, což vypovídá o jeho necitlivé povaze.

Vypravěč je dále vtažen do hovoru s přitažlivou dámou, která ho upozorní na dámu s růžemi. Vypráví mu, že obě dvě měly společný osud a zmiňuje, že právě růže

mají spojitost s minulostí její přítelkyně. Předpokládá však, že vypravěč je s tímto faktem seznámen, a proto se již k významu růží nevrací. Tato dáma tedy zůstává pro vypravěče zahalena tajemstvím.

Právě dáma s růžemi, sama obestřená tajemstvím, vyjde s vypravěčem na terasu, aby mu ukázala dítě - fantoma a vlka. Poté je vypravěč představen jiné dámě, která se mu svěří se svým záhadným osudem. Naznačí, že její bratři zabili jejího manžela pro neshody v rodině. Žena tedy zůstala vdovou, ale svým bratrům nikdy neodpustila. Jakoby mimochodem se setkáváme s gotickým příběhem, pro nějž jsou charakteristické rozvrácené vztahy v rodině a následkem toho nešťastný život dámy.

Osoby v této povídce nám připomínají pohádkové postavy nebo typy figurek charakterizující jednotlivé společenské vrstvy. Jak jsme již zmiňovali výše, přesahuje konec této povídky spíše k mýtům. Celkově se jedná o ústup nadpřirozena prostřednictvím využití snu.

5.2.4 *The Crooked Branch*

V této povídce z převážně venkovského prostředí nevystupují typičtí gotičtí hrdinové a neřeší příznačné gotické konflikty tak, jak byly chápány v prvních gotických románech. Můžeme však říci, že gotično je v této povídce navozeno způsobem, který je pro E. Gaskellovou charakteristický. Katastrofy jsou zapříčiněny nedostatkem pravé nesobecké křesťanské lásky.

Hlavními postavami této povídky jsou Benjaminovi rodiče Nathan a Hester. Jedná se o obyčejné, skromné a milující venkovské lidi. V případě nouze se nezdrahají poskytnout domov osiřelé Bessy a syn je pro ně vším. Je paradoxem, že jejich veliká láska je příčinou Benjaminových nezdarů. Jde totiž o sobeckou opičí lásku, která je slepá k synovým chybám i k dalším okolnostem jeho jednání. První chybou takto milujících rodičů je výběr školy. *All they knew (and that directed their choice of school) was that they could not, by any possibility, part with their darling into a boarding-school (...).* (GASKELL, E. „The Crooked Branch“, s. 2.) Přílišné připoutání rodičů k synovi zavíná, že se mu dostává špatného vzdělání. Rodiče však z nekritické lásky a touhy umožnit mu vše chybují dál. Dají mu potřebné peníze na život v Londýně, aby se mohl stát „gentlemanem“. Jsou slepí k projevům jeho nevděku a nechtějí si připustit, že by jejich syn mohl být zkažený nebo že by jim lhal, jeho vinu se snaží svést na někoho jiného. *Anyways, it's best to cut him off such evil lads as Will Hawkner, and such like.*

It's they have led my boy astray. He were a good chap till he knowed them.
(GASKELL, E. „The Crooked Branch“, s. 4.)

Zdánlivý zlom nastává, když Benjamin požaduje po otci mnoho peněz, aby mohl získat místo u právníka. Otcí to připadá podezřelé, navíc peníze nemá a zdá se, že tentokrát synovi neustoupí. Nakonec se mu však otec rozhodne dát nějaké peníze, které jsou našetřené pro Bessy. Opět zde vidíme naprosto nekritický přístup k Benjaminově osobnosti: otec netuší, k čemu syn peníze použije, ale slepě mu důvěřuje. Později přece otec Benjaminovu žádost o peníze odmítá, ale jen proto, že peníze opravdu nemá. Když se však poté Benjamin neozývá a rodina předpokládá, že je mrtvý, trpí otec mučivými výčitkami svědomí. V závěru povídky si během soudu musí oba rodiče přiznat, že se ve svém synovi velmi mylili. Hester nesnese vědomí, že Benjamin byl zkažený a nezdráhal se vykrást své rodiče, a umírá.

Pokud se zaměříme na Benjaminův charakter, je patrné, jak velice byl ovlivněn přístupem jeho rodičů. Od malička si je vědom toho, že je rodiči zbožňován a dosáhne všeho, co si bude přát. Paradoxně by se dalo říci, že Benjamin je obětí nekritického chování svých rodičů. Milují ho nejen oni, ale také Bessy, kterou Benjamin obratně využívá k získání peněz od rodičů. Konečný zlom v Benjaminově chování vůči rodičům přichází s jeho odjezdem do Londýna. Od té doby jezdí za rodiči pouze kvůli penězům a ze stejného důvodu předstírá lásku a plánovaný sňatek s Bessy. Když potřebuje další peníze, neváhá rodičům vyhrožovat emigrací. Musíme však říci, že velkou vinu na tomto chování nesou Nathan a Hester, kteří v podstatě Benjaminu naučili, že takovým jednáním dosáhne svého.

Poté přichází doba, kdy se Benjamin rodičům neozývá. Důvod tohoto chování není přesně jasný, ale nabízí se odpověď, že Benjamin již poznal, že další peníze nedostane a rodiče tedy už nepotřebuje. Nevíme také přesně, proč se po tolika letech rozhodl vloupat do domu svých rodičů. Buď chtěl naléhavě získat peníze a k loupeži zvolil raději známé prostředí, nebo to měl být jakýsi druh pomsty za to, že mu nechtěli dát peníze dříve. Ať byl však důvod jakýkoliv, můžeme scénu, kdy se Benjamin vloupá do domu svých rodičů, považovat za tragické vyvrcholení celého příběhu. Rodičům se takto vrací všechny chyby, kterých se dopustili ve vztahu k Benjaminovi. Na první pohled by se mohlo zdát, že rodiče trpí více než Benjamin, neboť on svému trestu ujde. Je ale pravděpodobné, že Benjamin bude potrestán v exotické zemi, kam se rozhodl

uprchnout. Tím, že si tuto zemi představuje jako ideální únik a začátek pro nový bezstarostný život, je předurčen k tomu, aby byl tragickým hrdinou i dále.

Zajímavou postavou je též osobnost Bessy. Stejně jako Nathan i Hester obdivuje Benjaminu a zamiluje se do něj. Když se po určité době Benjamin vrací z Londýna, je mile překvapena jeho láskyplným chováním vůči ní a stejně jako jeho rodiče nekriticky omlouvá jeho chyby. Ráda Nathanovi dovolí, aby Benjaminovi půjčil část jejích peněz, protože věří, že díky nim Benjamin dosáhne lepšího vzdělání. Stejně jako Nathan a Hester Bessy cítí, že Benjaminovo lepší vzdělání by jí mohlo dopomoci k lepšímu postavení ve společnosti, v čemž můžeme vidět jistou sobeckost - pro venkovskou dívku však naprosto pochopitelnou.

Poté však přichází první vystřízlivění, kdy si Bessy uvědomuje, že Benjamin o ni nestojí. Když je doma, chová se láskyplně, ale z Londýna jí nepošle jediný dopis. Protože ji však Hester přesvědčuje o opaku, je mu Bessy stále oddaná a dokonce mu naivně posílá své skromné úspory.

Když rodina přestane mít o Benjaminovi zprávy, snaží se Bessy (hlavně kvůli tomu, aby zabránila smutku Nathana a Hester) neztrácet naději. I na ni však dopadá zármutek. *She lost her youth in a very few months; she looked set and middle-aged, long before she ought to have done, and rarely smiled and never sang again.* (GASKELL, E. „The Crooked Branch“, s. 14.) Bessy stále myslí na Benjaminu a její citlivost se projeví v situaci těsně předtím, než se Benjamin vloupe do domu. Právě v té chvíli znovu vzpomíná na Benjaminu a představuje si, že se vrátí domů, což poukazuje na pouto mezi Bessy a Benjaminem i na Bessyinu mimořádnou citlivost.

Poté, co Bessy zjistí, že jedním z lupičů je Benjamin, nechá ho uprchnout. Není to však z lásky k Benjaminovi, ale z lásky k jeho rodičům. Nechce, aby se dověděli, že v domě kradl jejich vlastní syn, a tak si toto hrůzné tajemství nechává pro sebe. Není si však jistá, že rodiče Benjaminu i přesto nepoznali. Můžeme spekulovat o tom, že pokud by Bessy rodičům prozradila, kdo byl třetí lupič, byli by na situaci u soudu lépe připraveni. Nezpůsobilo by jim to takový šok a Hester by možná vůbec nemusela zemřít. I tak ale zůstává otázkou, zda by Hester dokázala žít s vědomím, že má tak zkaženého syna.

Pokud se hlouběji zamyslíme nad hrdiny tohoto příběhu, je těžké určit, kdo je obětí. Sobecká láska rodičů a jejich výchova negativně ovlivnily Benjaminův další život. Benjamin se nestal samostatným člověkem, je naopak velmi slabošským hrdinou,

který vlivem výchovy sejde ze správné cesty. Vinu nese i Bessy, jež mu příliš důvěřuje a pod vidinou lepší budoucnosti stále ustupuje jeho podlým přáním. Vidíme zde jistou podobnost s dílem A. Radcliffové *Záhady Udolfa*. Stejně jako v povídce „The Crooked Branch“ se jedná o neheroického mladého gotického hrdinu, který se nechá zlákat ke hříchu, protože je slabou osobností.

Obětí však mohou být i rodiče: přáli synovi jen to nejlepší a neuvědomili si, jak mu svou nekritickou a slepou láskou mohou ublížit. Za oběť můžeme považovat i Bessy, kterou Benjamin klame svou předstíranou náklonností. V momentě, kdy Bessy prohlédla jeho chování, ji však teta přesvědčuje o Benjaminově lásce, čímž ji dále udržuje v omylu. Jedná se tedy o spojení gotického tématu rozvrácené rodiny a otázky pravé nesobecké křesťanské lásky, která by byla jediným klíčem ke zdravým vztahům.

5.2.5 *Disappearances*

Tato povídka se skládá z několika samostatných příběhů, takže se zde vyskytuje velké množství postav. Většina z nich je však pouze zmíněna bez hlubší charakteristiky, neboť příběhy jsou velmi krátké a jde v nich spíše o zápletku. My se v této části budeme soustředit na tři povídky, které jsou z hlediska charakterů nejpropracovanější a nejvíce připomínají gotickou literaturu.

Za nejgotičtější povídku považujeme třetí příběh, ve kterém se jedná o vraždu advokáta. Společnost potřebuje najít viníka krádeže, a tak předpokládá, že advokát s penězi uprchl a jinou možnost nepřipouští. Tímto obviněním se matka i sestra advokáta stávají vyvrženci. Jedná se o typický gotický motiv: obviněn je ten, kdo se nemůže bránit. Ani jeho rodina nemůže dokázat, že nic nespáchal; proti obvinění společnosti je naprosto bezmocná. Dalším charakteristickým znakem je potrestání osob, které jsou již samy o sobě oběťmi hrozných událostí. Zmizel jim manžel a bratr, zůstaly bez prostředků, společnost je odsoudí za čin, který jejich příbuzný nikdy nespáchal, a považuje je za nejhorší zločince. Gaskellová rovinu tohoto gotického utrpení propojuje s křesťanstvím. V okamžiku smrti se totiž skutečný vrah přizná, že advokáta zabil. Jde zde pravděpodobně o vyznání hříchů a poslední pomazání před smrtí, což je pro křesťany velmi důležitý moment. Musíme ovšem dodat, že toto vyznání přichází pozdě, neboť advokátova matka i sestra jsou již mrtvy. *No one cared if he was guilty or innocent now.* (GASKELL, E. „Disappearances“, s. 3.) Obě ženy mají za sebou

nešťastný život, ke kterému byly neprávem odsouzeny (opět příznačný prvek pro gotickou literaturu).

Dále zmíníme povídku, ve které lékařský pomocník odplouvá bez jediného oznámení do Ameriky. Z povídky vyplývá, že mladík má velice zvláštní povahu. V celé povídce je prezentován jako velice spolehlivý a čestný muž, a tak se každý diví, když zmizí beze stopy. Nikdo nepředpokládá, že by odplul bez předchozího rozloučení. Je zřejmé, že šlo pravděpodobně o muže dvou tváří. Obyvatelé městečka však znali pouze jednu stránku jeho povahy. *I ought to add that all who knew him spoke emphatically as to his steadiness of purpose, and conduct, so as to render it improbable in the highest degree that he had run off to sea (...).* (GASKELL, E. „Disappearances“, s. 4.) Tato vnitřní rozpolcenost též připomíná gotickou literaturu.

Posledním příběhem, kterým bychom se chtěli z hlediska hlavní postavy zabývat, je příběh o šlechtici z Manchesteru. Má již manželku a několik dětí, ale přesto si v Londýně najde jinou ženu a k rodině se, aniž by jí cokoliv sdělil, nevrátí. Těžko říci, jaké pohnutky ho vedly k tomuto činu, neboť o jeho manželství není zmíněno nic problematičtějšího. Jediné, co je v povídce řečeno, je fakt, že se oženil mladý, což může implikovat jeho tehdejší nezralost a následkem toho i nešťastné manželství lidí, kteří se k sobě nehodí. Tato domněnka není však nikde potvrzena. Když se šlechtic po letech setká se svým synem v Londýně, ptá se přátelsky na svou bývalou ženu i celou rodinu a zdá se, že k bývalé ženě cítí respekt. Zdůrazňuje však, že nikdy nelitoval toho, že se oženil znovu a zůstal v Londýně. Toto až zkratovité jednání bez zjevných příčin dává povídce tajemný nádech a připomíná nevypočitatelné chování mladých gotických hrdinů (viz např. *Záhady Udolfa*).

5.2.6 *The Doom of the Griffiths*

Z hlediska chování hrdinů můžeme tuto povídku považovat za nejgotičtější. Neobjevuje se zde sice nadpřirozené zlo, avšak jedná se o vnitřní zlo v lidech, které je v tomto případě dědičné. Proto zde velkou roli hraje bezmoc vůči osudu a vlastnímu chování. Kletba, která se v této povídce vyskytuje, je v podstatě podmíněna lidmi a jejich osudovými chybami.

Vztah otec - syn je pro tuto povídku klíčový. Když Robertovi zemře žena, stará se o syna Owena s velkou láskou, stále se mu věnuje a Owen je pro něj vším. Upřednostňuje ho na úkor dcery a zahrnuje Owena až nezdravou pozorností. *Augharad*

was almost neglected, while the little Owen was king of the house. (GASKELL, E. „The Doom of the Griffiths“, s. 3.) Není tedy divu, že Owen je velmi roztrpčen, když otec začne pozornost věnovat také někomu jinému - své nové ženě a později svému druhému synovi. Můžeme zde vidět jistou souvislost s povídkou „The Crooked Branch“. Otcova sobecká láska způsobí, že Owen není schopný přijmout fakt, že se jeho otec bude věnovat také někomu jinému než jemu. Na druhou stranu však musíme říci, že se Robert pod vlivem své ženy chová k synovi stále nepřátelštěji. Proto Owen utíká k Nest a jejímu otci.

Okamžik, kdy Robert ve vzteku smrtelně zraní Owenova syna, se stává osudným. Je spouštěcím momentem pro další tragédii. Otec i syn dobře vědí o nebezpečí kletby, která se týká jejich pokolení, nedokážou však své jednání potlačit, i když se oba velice snaží. Oba dva udělají stejnou chybu: Robert zabije Owenova syna a Owen, když se pokouší nepozorovaně vniknout do otcova sídla, zase ublíží svému nevlastnímu bratrovi. Je to typická ukázka vnitřního zla, které je ovlivněno agresivitou a impulzivitou otce i syna. Dalo by se říci, že se jedná o dědičné, a tudíž neovlivnitelné vlastnosti, protože již prapředek z rodu Griffithů, kvůli kterému byla na rod seslána kletba, tyto vlastnosti vykazoval. Nacházíme zde typický motiv gotické literatury: otec i syn se snaží kletbu všemožně odvrátit, ale jsou bezmocní vůči svému chování a kvůli tomuto vnitřnímu zlu kletba opravdu dojde naplnění. Owen po smrti otce trpí velkými výčitkami a doufá, že se mu alespoň posmrtně podaří s otcem smířit. Rád by na důkaz usmíření pochoval otce i svého syna do stejného hrobu. To však není možné, neboť otcovo mrtvé tělo odplulo na moře. V symbolické rovině je tak vyjádřena nemožnost usmíření mezi otcem a synem. *But now it appeared to him as if there was to be no forgiveness; as if his father revolted even in death against any such peaceful union.* (GASKELL, E. „The Doom of the Griffiths“, s. 20.) Tím kletba dosahuje svého vrcholu. Můžeme říci, že Owenova reakce na otcovu smrt je iracionální, neboť Owen se nepochopitelně upíná k jedinému způsobu usmíření s otcem (ačkoliv by mohl o odpuštění žádat např. v modlitbě).

Okrajově se budeme věnovat ještě postavám Nest a jejího otce. Nest je dívka pochybné pověsti, okolí ji považuje za koketu a z jejích projevů lze usoudit, že tomu tak skutečně je. K Owenovi se však, stejně jako její otec, chová velice přívětivě a ten, zkroušený situací v domě svého otce, rád hledá u nich útěchu. Domníváme se, že Nest

Owena opravdu miluje; je však také aspoň částečně ovlivněna úsudky svého otce, který vidí ve vysoce postaveném a bohatém Owenovi ideálního ženicha pro svou dceru.

Po svatbě se Nest podstatně změní, přestává být koketou a stává se počestnou a obětavou manželkou a milující matkou. Proto ji velice poznamená smrt jejich syna, která vede až k neutuchajícímu zoufalství a blouznění. Její otec stojí vždy při ní, ale více než na dceři samotné mu záleží na jejím (a potažmo i jeho) budoucím životě v přepychu. Proto nemůže pochopit Owenovo zoufalství nad smrtí otce; spíše vidí svou dceru jako paní sídla Griffithů. Radí Owenovi, jak zahladit stopy po potyčce s otcem a vysvětlit jeho smrt jako náhodu. Stále přichází s novými racionálními řešeními situace, ale Owen je odmítá, neboť je zcela pohlcen výčitkami svědomí a až posedlou touhou po posmrtném usmíření s otcem. Kdyby o útěku z okolí domu Griffithů rozhodoval Nestin otec, rodina by nikdy nezemřela ve vlnách rozbouřeného moře.

Domníváme se, že tato povídka je ze všech gotických povídek E. Gaskellové emotivně nejsilnější. Narážíme zde na vypjaté vztahy otce a syna, které jsou podmíněny jejich vlastnostmi a neschopností obou je potlačit a ovládnout. Tato bezmoc, stejně jako rozvrácené vztahy v rodině, jsou pro gotickou literaturu typické. Zároveň se zde setkáváme s motivem příznačným pro E. Gaskellovou: naplnění kletby je podmíněno nedostatkem nesobecké křesťanské lásky mezi členy rodiny, hlavně mezi Robertem, jeho novou ženou a Owenem. Ke splnění kletby dochází nikoliv pomocí nadpřirozena, ale kvůli lidem a zlu v jejich srdcích.

5.2.7 *The Grey Woman*

Z hlediska pojetí hrdinů můžeme touto povídku považovat za velmi gotickou. Neobsahuje sice žádné prvky nadpřirozena, ale utrpení hlavní hrdinky je způsobeno zlem v lidech a její bezmocí vůči osudu. Je také typické, že obětí se stává dívka, která má již sama o sobě v životě nesnadné postavení. Vyrůstá pouze s otcem, bratrem a nepřátelskou švagrovou. Ve městě se pak ocitne úplně bez přátel a bez prostředků a manžel ji zcela odřízne od její rodiny.

Zpočátku není na Annině příběhu nic neobvyklého. Zlomový okamžik přichází ve chvíli, kdy Anna dostává od spolužačky pozvání do Karlsruhe. Anna tam sice nechce jet, ale švagrová Babette ji nutí, protože si přeje, aby Anna odešla z domu. *That Babette Müller was, as I may say, the cause of all my life's suffering.* (GASKELL, E. „The Grey Woman“, s. 3.) Babettinu žárlivost vůči Anně můžeme tedy vnímat jako původ všeho

utrpení. Když se společenských poměrů neznalá Anna seznámí s panem de la Tourelle, netuší, že nebude moci ze sňatku s ním ustoupit. Okolí ji do vztahu s panem de la Tourelle doslova vmanipuluje s tím, že už mu věnovala mnoho pozornosti a nesluší se tedy, aby ho odmítla. Sledujeme pro gotickou literaturu typický příklad bezmoci individua, které je okolnostmi vtlačeno do určité situace, ze které není úniku. Ačkoliv Anna není přesvědčena, že pana de la Tourelle miluje, musí si ho vzít.

Po příjezdu do manželova sídla je Annina pozice ještě horší. Je osamělá, izolovaná, služebnictvo se k ní chová drze a manžel jí nechce v ničem vyhovět. Zde se Anna stává typickou gotickou obětí – je sama, bez přátel a vystavená velkému nebezpečí, o němž zatím netuší. Situace se zlepšuje, když pro ni manžel zajistí společnici Amante. Tato žena se na první pohled Anně zalíbí. (...) *she had a pleasant look of straightforwardness about her that I missed in all the inhabitants of the chateau* (...) (GASKELL, E. „The Grey Woman“, s. 9.) Panu de la Tourelle se nelíbí, že se jeho žena tolik přátelí s obyčejnou služebnou. My však dobře chápeme Anninu touhu po upřímném přátelství s kýmkoliv z obyvatel zámku.

Dalším ze zlomových okamžiků je moment, kdy Amante zjistí, že přišel dopis pro Annu - pravděpodobně od její rodiny. V tomto okamžiku se nám odhaluje další část Anniny povahy. Anna byla smířená s tím, že jí manžel nedovolil vstupovat do jeho komnat, a nikdy se o to nepokoušela. Aby však získala dopis od svých příbuzných, je schopná riskovat cokoli. Vidíme zde tedy Anninu citovou náklonnost k její rodině. Z předchozích kapitol již víme, co se v manželových komnatách odehrává. Anna je otřesená a přepadá ji úzkost a bezmoc, protože se obává, že svoji situaci nemůže ovlivnit a je odsouzena k smrti. Naštěstí je zde duchapřítomná a oddaná Amante, která zosnuje útěk.

Během útěku spoléhá Anna ve všem na Amante. Zatímco je velmi ochromená, zesláblá a má sklony poddat se své situaci, Amante ji podporuje, utěšuje a myslí vždy pozitivně. Je ochotná kvůli Anně riskovat cokoli, což nakonec vyústí v její smrt ve Frankfurtu. Anna je zoufalá a rezignovaná, a protože nemá jinou možnost, provdá se za doktora Vosse, který je s jejím příběhem obeznámen. Strach před prozrazením a smrtí, který Annu provází po zbývajícím životě, můžeme považovat za další gotický motiv. Pro její psychiku (trpí až paranoidními stavy) i fyzický vzhled (nepřirozeně zestárne) to má fatální následky.

Nyní se budeme věnovat tajemné osobě Annina manžela. Pan de la Tourelle vypadá jako bohatý a uhlazený mladý muž, za touto maskou se však skrývá hrozivé tajemství loupeží a vražd. Anně o svém životě nesděluje nic, dokonce jí nechce ukázat své soukromé pokoje. Chová se jako pravý tyran z gotických románů: odmítá vyjít Anně v čemkoliv vstříc, zakazuje jí styky s její rodinou, a dokonce jí cenzuruje poštu. Anna je z jeho povahy nešťastná, neboť manžel bývá náladový, vztekklý a impulzivní. Svůj pravý vztah k Anně odhaluje při hovoru se svými přáteli nad mrtvým tělem. Ti se mu vysmívají, že se oženil s obyčejnou dívkou, on však odvětlí, že mu Anna vyhovuje. Jeho přátelé ale tvrdí, že Anna může být pro pana de la Tourelle nebezpečná. (...) *this one may find out a vast deal, and never breathe a word about it, she is so sly.* (GASKELL, E. „The Grey Woman“, s. 15.) Pan de la Tourelle je však ujišťuje, že pokud vznikne podezření, že Anna něco ví a mohla by je udat, zabije ji. V této scéně se Annin manžel projevuje jako chladnokrevný vrah, který se nezdráhá udělat kvůli penězům cokoli. Stejně chladnokrevně pronásleduje Annu s Amante: klidně obětuje životy jiných, aby se mohl Anně pomstít a tím se uchránit od nebezpečí prozrazení.

Zastavíme se ještě krátce u rozvrácených vztahů v Annině rodině. Na počátku příběhu působí rodina idylicky, to se však změní příchodem Anniny švagrové Babette. Vnímá Annu jako konkurenci, a proto se nezdráhá poslat ji do nebezpečného Karlsruhe. Problémový je i vztah Annina bratra a otce k Anninu manželovi a naopak. Když se Anně podaří utéci, chce nejprve hledat útočiště u svého otce. Dovídá se však, že je mrtev. Annina bratra Babette naprosto ovládá, navíc se začala důvěrně stýkat s Anniným manželem a má za úkol ho informovat o všech zprávách stran Anny. I po letech je Annin návrat domů bolestný. Nikdo z příbuzných ji nepozná a Babette ji dokonce odmítá přijmout.

V této povídce rodinná kletba dopadá na Anninu dceru Uršulu, která si nemůže vzít svého milence, neboť její otec zabil jeho otce. Tato kletba není vyvolána něčím nadpřirozeným, ale zlem v lidech a nedostatkem křesťanské lásky, což je pro E. Gaskellovou typické.

5.2.8 *The Squire's Story*

Hlavním hrdinou této povídky je bezesporu pan Higgins, jehož komplikovanému charakteru se budeme věnovat nejvíce. Rovněž bychom neměli opomenout postavy jeho sousedů a ostatních venkovských šlechticů, se kterými se schází. Z hlediska

jednotlivých charakterů této povídky se opět nejedná o nic nadpřirozeného. Gotické jevy jsou způsobeny zlem v duši pana Higginse a jeho tajemným podvodným životem.

Už když si pan Higgins kupuje sídlo Bílý dům, vzbuzuje jeho osoba rozporuplné dojmy. Většina sousedů se shodne, že se nechová jako „pravý gentleman“, což se ukáže být velmi dobrým odhadem. Pan Higgins vystupuje velice sebevědomě a nechává si okázale přestavět dům. Stane se velmi úspěšným účastníkem honů a postupně si získá respekt většiny okolních venkovských šlechticů. Zvláště si ho cení Sir Harry, který soudí pana Higginse podle vzhledu, způsobu jízdy v sedle a jeho příkladné péče o koně.

Je však zjevné, že ne všichni z Higginsova okolí jsou přesvědčeni o bezchybnosti jeho charakteru. Když venkovský šlechtic Hearn zjistí, že Higgins usiluje o jeho dceru, začne mít pochybnosti. (...) *excuse me, Sir Harry – but I should not like my girl to throw herself away.* (GASKELL, E. „The Squire’s Story“, s. 3.) Protože se však pan Hearn na názor zeptá právě Sira Harryho, který je velkým obdivovatelem pana Higginse, jsou jeho pochybnosti rozptýleny.

Ačkoliv otec se sňatkem souhlasí, je velmi podivné, že zanedlouho Hearnova dcera Catherine s Higginsem uprchne a tajně se za něj provdá daleko od domova. Důvod tohoto činu není v povídce vysvětlen, ale pan Higgins si zřejmě přál, aby sňatek proběhl co nejdříve. Catherinin otec se tak nemá dovědět o druhé stránce jeho existence. Do jisté míry tento čin vysvětluje také popis Catherinininy povahy: *She had always been a romantic, sentimental girl; very pretty and very affectionate, and very much spoiled* (...) (GASKELL, E. „The Squire’s Story“, s. 3.) Touto nerozvážností si však Catherine zneprátlí svého bratra a jeho ženu, čímž příznačně dojde k rozvrácení rodinných vztahů. Šlechtic Hearn chce zůstat s oběma dětmi zadobře, a tak dceru navštěvuje tajně, aby se snad neznelíbil svému synovi. Toto nám odhaluje další rysy Hearnovy povahy: je lehce ovlivnitelný (viz výše) a ve snaze vyjít všem vstříc a nikoho si nezneprátlit v podstatě páchá zlo. Až pozdě si vyčítá, že Catherine od sňatku s Higginsem neodradil. Klade si vše za vinu a snaží se Catherine ztrátu manžela vykompenzovat všemi způsoby.

Nyní bychom rádi popsali temnou stránku Higginsovy povahy. I když o něm sousedé nemluví jako o „pravém gentlemanovi“ a jeho způsoby včetně jeho minulosti jim připadají podivné, určitě by nepředpokládali, že pan Higgins je ve skutečnosti loupežníkem. Když se mu nedaří, nezdráhá se zabít starou bezbrannou ženu. Velmi těžko se však vyrovnává s tím, že spáchal vraždu, a tak o ní musí alespoň vyprávět

v hostinci, aby ze sebe zdánlivě setřásl vinu. Vidíme zde, že pan Higgins není chladnokrevným vrahem, ale spíše rozpolcenou a nevyrovnanou osobností, což je pro gotickou literaturu typický rys. Tím, že o vraždě vypráví, se samozřejmě prozradí.

Domníváme se však, že se cítí vinen, a v duchu křesťanství se potřebuje někomu vyzpovídat. V podstatě mu nesejde na tom, zda svou vinu takto prozradí či nikoliv, spíše potřebuje mít v duši zdánlivý klid. Vraždu popisuje do detailů a zmiňuje zážitek ze svého dětství, kdy se mu zdálo, že spáchal vraždu podobné této. V souladu s gotickou literaturou lze tedy říci, že byl pravděpodobně k tomuto činu předurčen již od dětství. Pod povrchem této předurčenosti se však skrývají představy násilí ve snu i další násilnické sklony pana Higginse (např. lov). Můžeme tedy usoudit, že spáchaná vražda spíše souvisí s agresivitou v jeho povaze. Popis vraždy Higgins přerušuje filozofickými úvahami, které jsou protkány ryze křesťanskou tematikou, např. Higginsova výpověď (...) – *will there be mercy for him at the last day?* (GASKELL, E. „The Squire Story“, s. 9.) Toto téma je pro E. Gaskellovou charakteristické. Pro Higginsovy sousedy je velmi těžké přijmout fakt, že všemi obdivovaný lovec je vrahem. To dokazuje, že pan Higgins byl opravdu mužem dvou tváří.

Zastavíme se ještě krátce u osobnosti slečny Prattové. Ta jediná nepropadne kouzlu pana Higginse, a i když ho ostatní nekriticky obdivují, nenechá se jimi ovlivnit a spoléhá na svůj vlastní úsudek. Je vlastně protikladem ke Catherininu otci. Slečna Prattová také pomůže Higginse usvědčit z vraždy, protože se jako jedna z mála nezdráhá uvěřit, že by byl Higgins takového činu schopen.

5.2.9 *Lois the Witch*

Z hlediska pojetí hrdinů patří tato povídka k typicky gotickým. Hlavní postava vykazuje charakteristiky typické pro gotické hrdinky: je slabá, osamělá a bez prostředků, a tak se stává snadnou obětí lidských obvinění. Vidíme zde jistou podobnost s povídkou „The Doom of the Griffiths“, protože v obou případech dochází ke splnění kletby - nikoliv však díky působení nadpřirozených sil, ale kvůli zlu v lidech. V této kapitole se budeme zabývat hlavně osobností Lois, zařadíme také charakteristiku jejích příbuzných a salemských puritánů.

Již na začátku povídky působí situace Lois velice neutěšeně. Oba rodiče jí zemřeli a ona odjíždí do dalekého neznáma za příbuznými, které nikdy neviděla. Nese si s sebou podivnou kletbu, vyřčenou nad ní bezdůvodně v dětství. Navíc takto opouští

posledního člověka, který ji miloval - mlynáře Lucyho, jehož rodiče si sňatek s chudou Lois nepřejí. Protože Lois nechce být příčinou konfliktů v Lucyho rodině, obětavě se vzdá své lásky a svůj osud přenechá Boží vůli (opět zde vidíme, že autorka inklinuje ke křesťanské tématice). (...) *God might permit him to fulfil his resolve of coming to seek her out before many years were over. It was all in God's hands, and that was the best, thought Lois Barclay.* (GASKELL, E. „Lois the Witch“, s. 2.) Tato obětavost se však stává Lois osudnou.

Na nový kontinent připlouvá Lois jako slabá a opuštěná dívka bez prostředků, která je ve všem odkázána na své salemské příbuzné. To, jak je v jejich domě přijata, vystihuje podstatné rysy povahy členů této domácnosti. Strýc ji vítá, neboť mu připomíná vlast a jeho zemřelou sestru. Teta Grace však Lois již od počátku nemá v lásce, neboť žárlí na manželovy anglické příbuzné a neuznává jejich víru. Bratranec Manasseh od prvního momentu jeví o Lois neobvyklý zájem, který si zpočátku můžeme vykládat jako bratrskou náklonnost k příbuzné, později však přechází ve vášnivou a zoufalou lásku. Chování Faith je rezervované a nezúčastněné, což se později ve vztahu k Lois také projevuje. Prudence, která je ráda středem pozornosti, Lois vnímá jako vetřelce, jenž je její konkurencí. To vše má na pozdější události fatální vliv.

Postupně se vztahy mezi postavami začínají vyostřovat, čímž se tato puritánská rodina mění v gotickou rozvrácenou rodinu. Jediný zastánce Lois, její strýc, umírá. Velmi přísná puritánka Grace vidí, že se Lois neztotožňuje s puritánským viděním světa, a proto ji zatracuje. Faith začne na Lois žárlit kvůli náklonnosti pastora Nolana. Pastor Faith nemiluje, ale mileneckou lásku nechová ani k Lois; spíše u ní nachází porozumění a podporu. Toto si však žárlivostí a zoufalou touhou po lásce oslepená Faith neuvědomí, a tak se nezdráhá souhlasit s obviněním Lois.

Přesto však můžeme říci, že hlavním původcem obvinění Lois je podlá Prudence. Tato rozmazlená dívka vidí, jaká pozornost se soustřeďuje na její „očarované“ vrstevnice, a velmi ráda by byla původcem podobné senzace. *I wonder how long I might wriggle, before great and godly would take so much notice of me?* (GASKELL, E. „Lois the Witch“, s. 28) Prudence vnímá Lois jako vetřelce a konkurenci, proto je přirozené, že z čarodějnictví nařkne právě ji. Jediné, co by mohlo Lois zachránit, je sňatek s Manassehem. Lois je však věrná svému srdci a slibu, který dala mlynáři Lucymu. Příčí se jí myšlenka, že by se měla za někoho provdat bez lásky. Vidíme zde ryzost a upřímnost Loisina charakteru. Lois není ochotná si cokoliv

nalhávat: ani lásku k bratranci ani to, že Prudence skutečně očarovala. Ačkoliv jí soudci nabízejí, že by si přiznáním mohla zachránit život, neuchýlí se ke lži a přetvářce.

Nyní se zaměříme na osobnost Loisina bratrance. Jak již bylo zmíněno výše, od počátku projevuje o Lois zvláštní zájem. Nejprve se chová jako vstřícný příbuzný, později jeho náklonnost přechází v zoufalou posedlost. Manasseh je typickým příkladem fanatického puritána, o čemž vypovídají jeho stavy během modliteb i bezbřehá důvěra ve znamení, vnitřní hlasy a vize budoucnosti. Můžeme se jen domnívat, jakou podstatu tyto jevy mají. Jednou z možností je, že se jedná pouze o Manassehovy fantazie. On sám však věří, že se mu zjevují Boží znamení. V průběhu povídky se dovídáme, že Manasseh již od dětství trpí psychickou poruchou. Jeho vnitřní představy by se tedy daly přisoudit jeho nemoci, což by z něj dělalo typického rozpolceného gotického hrdinu. Nevylučujeme ani třetí možnost - že se opravdu jednalo o vizi do budoucnosti. Dojde totiž k jejímu naplnění, neboť Lois a Manasseh se nevezmou, ale oba do roka umírají. Je zřejmé, že naplnění kletby bylo v případě Lois podmíněno zlem v lidech. Její bratranec pravděpodobně kletbě uvěřil natolik, že se pro něj stala skutečností. Nemůžeme však vyloučit, že se jednalo o jakési předurčení, proti kterému byli oba bezmocní. Toto chápání bylo pro puritány typické a opět nám připomíná gotickou literaturu.

Rádi bychom se obecně věnovali charakteristice salemských puritánů, jejichž hlavní představitelkou je Loisina teta Grace. Jejich vidění světa je úzce spojeno s gotickou literaturou. Věří v rodinné kletby a předurčení, proti nimž je individuum bezmocné. Také přírodu pojmají podobně jako autoři gotických románů: je temná, nebezpečná a skrývá se v ní zlo (puritáni např. věřili, že Indiáni jako přirození obyvatelé tohoto prostoru jsou spojeni s ďáblem). Velmi zvláštní je puritánské chápání Boží vůle. Přijímají ji jako něco neměnného a pevně daného, a ve všech, třeba i bezvýznamných jevech, vidí Boží znamení. Přitom tento na první pohled zbožný lid nedbá základních pravidel ryzí křesťanské lásky. Pokud se nějakým způsobem potřebují vypořádat s údajně ďáblem posedlými dívkami, hledají viníka mezi nejbezmocnějšími (nejprve Indiáni, později osamělá přistěhovalkyně Lois). Nezajímá je otázka skutečné viny, potřebují si jen určité jevy co nejsnáze odůvodnit (viz teta Grace, která Lois viní z Manassehova blouznění). Nezáleží jim na zachování života, ale spíše na pověsti rodiny - vesnice a rychlém řešení. Podstatnou roli v obviňování hraje též davová psychóza a vliv masy. Dalším nekřesťanským projevem salemských puritánů je

přetvářka. Všichni se účastní veřejných poprav, ač se jim to přičítá, jen aby veřejně ukázali, že se ďábla straní. Dalším příkladem je odpověď tety Grace na Loisinu otázku, zda ji považuje za čarodějnici. *It is for God to judge whether thou art a witch, or not. Not for me.* (GASKELL, E. „Lois the Witch“, s. 37.) Paradoxem ovšem je, že Lois i ostatní čarodějnice soudí lidé.

Loisina smrt je spojována se smrtí Ježíše, což opět odkazuje na autorčinu křesťanskou orientaci. Stejně jako Ježíš byla i nevinná Lois odsouzena neprávem. I okamžik bezprostředně po její smrti připomíná okamžik Ježíšova úmrtí. (...) *and every one stood, with hushed breath, with a sudden wonder like a fear of deadly crime, fallen upon them.* (GASKELL, E. „Lois the Witch“, s. 46.), můžeme srovnat např. s Lk (23, 44-49), zvláště pak verš 48. *A ti, kdo se v celých zástupech sešli na tu podívanou, když viděli, co se stalo, odcházeli bijíce se do prsou.*

Rádi bychom ještě upozornili na křestní jméno Loisininy tety. Jméno „Grace“ se v gotických povídkách E. Gaskellové nevyskytuje poprvé, stejně se jmenovala i slečna Furnivallová z povídky „The Old Nurse’s Story“. „Grace“ se překládá mimo jiné jako milost nebo milosrdenství. Jedná se tedy o paradox, neboť obě hrdinky se zachovaly velice krutě.

Pokud shrneme charaktery postav této povídky a jejich vztahy, jedná se opět o motiv nedostatku křesťanské lásky. Pokud by se jí všichni řídili, nedošlo by k narušení vztahů v rodině a k následujícím tragickým událostem. Lois je typickou kladnou gotickou hrdinkou, která trpí nejen nešťastným životním osudem, ale hlavně zlobou lidí, která dopomůže naplnění kletby. Je zde však patrný i jistý náznak vlivu předurčení, který dává povídce nádech tajemna.

5. 2. 10 Shrnutí

Jak jsme již zmínili výše, gotické zlo je v povídkách E. Gaskellové spojeno s etickou problematikou. Kdyby se hrdinové řídili křesťanským desaterem, nemuselo by dojít ani k jedné z tragických událostí. V každé povídce nacházíme alespoň jeden gotický prvek: rozvrácenou rodinu, nevyrovnané postavy, působící zlo a bezmocné hrdiny, kteří se snadno stávají oběťmi a trpí za nikdy nespáchané hříchy. Inspirace prvními gotickými romány je zjevná, místo nadpřirozeného zla je však zdůrazněna přítomnost temných stránek lidské duše.

5.3 Nadpřirozeno v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové

Jak již bylo zmíněno výše, jsou nadpřirozené jevy pro gotickou literaturu typické. (...) *Gothic productions were considered unnatural in their undermining of physical laws* (...).⁵⁰ Hojně se s nimi setkáváme v prvních gotických románech (nejvíce v díle *Otrantský zámek*); postupně je však nadpřirozeno racionalizováno (viz A. Radcliffová a její snaha vše nadpřirozené v závěru vysvětlit)⁵¹ nebo nahrazováno snem (viz C. Reevoová a *Starý anglický baron*). I v gotických povídkách E. Gaskellové se setkáváme s nadpřirozenými prvky, kterým se budeme věnovat v této kapitole. Nejsou však zastoupeny v tak hojně míře, neboť E. Gaskellová vždy tíhla k realismu a racionálním zápletkám.

V této kapitole budou zmíněny především povídky, v nichž hraje nadpřirozeno ve smyslu pojetí prvních gotických románů význačnou roli. Nejdříve se budeme samozřejmě věnovat povídce „The Old Nurse’s Story“, v níž je obsaženo nejvíce nadpřirozených jevů. Jde o dívku - ducha, která se stále zjevuje v okolí, i když už je dávno po smrti. Představuje jakési memento viny slečny Furnivallové. Dalším nadpřirozeným jevem je zvuk varhan, které jsou již dávno nefunkční. Jde o vzpomínku na otce Maude a Grace, který byl velmi vášnivým hudebníkem. Můžeme také říci, že se jedná o připomínku muzikanta - varhaníka, kvůli němuž se sestry zneprátelily. V závěru povídky vystoupí přízraky všech postav z minulosti včetně Grace. Tímto nadpřirozeným způsobem je objasněna vina slečny Furnivallové, a tím je nastolena nadpřirozená spravedlnost (viz *Otrantský zámek*, ve kterém je Manfred dopaden pomocí nadpřirozených sil). V této povídce hrají nadpřirozené jevy podobnou úlohu: mají ukázat viníka a připomínat mu jeho chyby z minulosti. Stávají se vlastně trvalými výčitkami svědomí. Mají Grace stále upozorňovat na její hříchy, aby nemohla žít šťastně a klidně.

Nadpřirozený jev v podobně démona je přítomen i v povídce „The Poor Clare.“ Tento démon se objevuje za Lucy a představuje její druhé já. Jak již bylo analyzováno výše, symbolizuje v podstatě její rozpolcenou osobnost. Autorka využila nadpřirozeného jevu, aby podtrhla stálou přítomnost kletby, již je Lucy postižena. Démon připomíná pochybení Lucyina otce i vinu její babičky, která je v dané chvíli nesmazatelná.

⁵⁰ BOTTING, F. (2004), s. 6.

⁵¹ STRÍBRNÝ, Z. *Dějiny anglické literatury I*. Praha: Academia, 1987, s. 347.

Další povídka, v níž se vyskytuje nadpřirozeno, je „Curious, if True.“ V dramatickém momentu se objeví dívka - fantom a spolu s ní fantom vlka. Jde o přízraky, které připomínají tragédii z minulosti. Samy o sobě však nejsou spojovány s ničím tragickým. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, přesahuje závěr této povídky spíše k pohádkám či mýtům, proto je zde chápání nadpřirozeného jevu odlišné od gotických románů (spatření přízraku přináší štěstí). Nádech iracionality je způsoben také tím, že vše, co se odehrává na zámku, je pouze vypravěčovým snem. Jedná se o podobný pokus jako u Clary Reevové, která se snaží potlačit nadpřirozeno pomocí snu.

V dalších povídkách nadpřirozené jevy v podstatě nenacházíme. V téměř každé povídce se vyskytuje kletba, k jejímuž naplnění opravdu dochází. Nestane se tak však kvůli působení nadpřirozených sil, nýbrž kvůli temným stránkám lidské povahy (viz výše). Můžeme tedy říci, že nadpřirozeno v povídkách E. Gaskellové působí spíše jako memento viny či dokreslení děje. Na rozdíl od prvních gotických románů se nejedná o hrůzostrašné prvky či bizarní senzaci. Realističtěji založená Gaskellová používá nadpřirozeno pouze v případech, kdy přirozené cesty k vyjádření skutečnosti nestačí (viz „The Old Nurse’s Story“ nebo „The Poor Clare“).

5.4 Sociální tematika a její odraz v gotických povídkách Elizabeth Gaskellové

Jak již bylo zmíněno výše, je E. Gaskellová racionálněji laděnou autorkou, která se gotickou literaturou zabývala pouze okrajově, neboť se věnovala zejména tvorbě realistických románů. Mezi hlavní témata jejího díla patří mimo jiné i téma sociální nespravedlnosti, což bylo ovlivněno jejím životem mezi manchesterskými dělníky (viz autorčin životopis, kapitola 2.) a chartismem. To, že E. Gaskellová měla opravdu silně vyvinuté sociální cítění, dokazuje skutečnost, že sociální tematiku promítla i do svých gotických povídek. V této kapitole budou stručně rozebrána sociální témata, příp. témata sociální nespravedlnosti, která se vyskytují v jednotlivých povídkách.

5.4.1 *The Old Nurse’s Story*

V této povídce se nejedná o typickou sociální nespravedlnost, můžeme si zde však povšimnout jisté nerovnosti mezi Hester a rodinou Furnivallových. Z úvodu povídky vzniká dojem, že vztah Rosamondiny matky a chůvy Hester byl velice vřelý a že Rosamondina matka Hester velmi důvěřovala, když jí svěřila k opatrování svou

jedinou dceru. Přesto se však ostatní rodina k Hester chová chladně. Je s ní, i když se jedná v podstatě o druhou Rosamondinu matku, pořád nakládáno pouze jako se služebnou. I ona dobře cítí své postavení: *Miss Rosamond had fallen asleep, but Mr. Henry told me to waken her up (...). I thought it rather a pity; but I did what he bade me, for fear he should complain of me to my lord.* (GASKELL, E. „The Old Nurse’s Story“, s. 2.) V domě slečny Furnivallové je Hesteřina situace stejná. Slečna ji v podstatě nebere na vědomí a sama rozhoduje ohledně některých Rosamondiných činností (např. společné jídlo), ačkoliv Hester má pro dítě daleko větší pochopení.

V povídce je také zmíněno, že otec má vysoké nároky na nápadníky pro Grace a Maude a nespokojí se jen tak s někým. Je nasnadě, že se v tomto případě jedná pravděpodobně i o majetek a sociální situaci potenciálních ženichů. Tímto lpěním na materiálních věcech otec svým dcerám zapříčiní nešťastný život.

5.4.2 The Poor Clare

Prvním příkladem zařazení sociální tematiky do této povídky je postavení Bridget a její dcery Mary. Obě dvě následují paní Starkeyovou kamkoliv nejen z oddané a věrné lásky, ale také proto, že jsou na prostředcích poskytovaných její rodinou finančně závislé. Nutno ovšem podotknout, že šlechtická rodina Bridgetiny služby náležitě ocení, neboť jí odkáže značné jmění a nechá ji doživotně užívat domek. Kdyby však Bridget měla hodně peněz a dobré postavení, její dcera by od ní pravděpodobně neodešla.

Dalším příkladem je situace dcery Mary. Odjíždí na kontinent, kde se provdá za o mnoho bohatšího a výše postaveného muže. To implikuje, že je na něm naprosto závislá a nemůže od něj odejít, i když ji trápí. Tato neschopnost samostatně se materiálně zajistit je Mary osudná a končí její smrtí.

V této povídce se však vyskytuje i protikladná tendence: některé situace peníze a dobré společenské postavení nevyřeší. Jedná se o moment, kdy právník zjišťuje, že Lucy je dědičkou velkého majetku. *The great Fitzgerald property was Lucy’s; and that was all – was nothing.* (GASKELL, E. „The Poor Clare“, s. 23). Vidíme zde tedy autorčinu tendenci, která se projevuje i v dalších povídkách: láska mezi lidmi a dobré vztahy v rodině jsou důležitější než majetek a peníze. Není dobré prahnout po majetku za každou cenu, protože některé problémy se tím stejně neukončí.

5.4.3 *Curious, if True*

V této povídce se sociální tematika vyskytuje pouze okrajově, setkáváme se s ní hlavně při popisu návštěvníků zámecké slavnosti. Jak již bylo zmíněno výše, někteří návštěvníci jsou komickými postavami. Na jedné straně se tu nacházejí lidé, kteří chtějí okázalým způsobem dát najevo svoje bohatství, na druhé straně je přítomen pan Poucet, který aristokratickými způsoby pohrdá a ani v nejmenším na ně nebere ohled.

První skupinu nejlépe charakterizuje manželský pár, se kterým se vypravěč setkává na začátku slavnosti. (...) *as she offered to present me to her husband, (...), who was more quaintly attired than she in the very extreme of that style of dress.* (GASKELL, E. „Curious, if True“, s. 3.) Jak vypravěč poznamenává, tito lidé dávají na odiv své šaty takovým způsobem, až se stávají směšnými.

Protikladem vznešené, bohatě oblečené společnosti je pan Poucet. Na vzhledu si nezakládá a aristokratickými způsoby pohrdá. V zámecké společnosti je samozřejmě nápadný a můžeme říci, že je svým okolím spíše trpěn. Nutno ovšem dodat, že na vině není pouze jeho nižší společenské postavení, ale také jeho pohrdání a cynismus.

Zajímavostí je, že vypravěč je potomkem aristokratické rodiny, jejíž členy chce při své cestě do Francie najít. Je patrné, že si na svém původu velice zakládá, i když si uvědomuje, že to může působit až směšně. To dokládá např. samotný začátek povídky. *You were formerly so much amused at my pride in my descent from that sister of Calvin's (...).* (GASKELL, E. „Curious, if True“, s. 1.)

5.4.4 *The Crooked Branch*

V této povídce se sociální tematika objevuje nejvíce, protože peníze a touha po lepším společenském postavení jsou hlavními hybateli tohoto příběhu. Tragédie příběhu je mimo jiné způsobena touhou rodičů umožnit Benjaminovi život v lepším společenském postavení. Nathan i Hester jsou obyčejnými venkovskými lidmi, kteří se dokonce kvůli majetku nejprve nemohli vzít. Přejí si tedy, aby měl jejich syn lepší život, což se stane počátkem jejich rodinné tragédie.

S vidinou toho, že se Benjamin stane „gentlemanem“, bude mít prestižní zaměstnání a dobré postavení ve společnosti, mu rodiče stále dávají peníze a jsou ochotni donekonečna přehlížet jeho chyby. Představují si, že zlepšení jeho postavení přinese změnu i jim. *An'we oud folk, as we get into years, must gi'up farm, and tak a bit on a house near Lawyer Benjamin.* (GASKELL, E. „The Crooked Branch“, s. 4).

Roli hraje i jejich láska k Bessy, o níž si myslí, že se stane Benjaminovou ženou. Protože Nathan a Hester chtějí, aby dřiny na venkově byla ušetřena i Bessy, nekriticky Benjamina podporují. Podobně vnímá situaci i Bessy. Láká ji vidina života právníkovy manželky ve městě, a tak ochotně věří Benjaminově předstírané lásce a ráda mu půjčí své peníze. Věří, že jí jednou vše vynahradí.

Můžeme tedy říci, že touha po lepším životě je pro vyústění tohoto příběhu klíčová. Kdyby byla Benjaminova rodina střízlivější a za každou cenu nelpěla na jeho budoucí kariéře a postavení, nemuselo k závěrečné tragédii vůbec dojít. Na druhou stranu je přirozené, že prostí a venkovští Nathan a Hester chtěli svému synovi a neteři umožnit život v lepších podmínkách. Autorka zde ukazuje, že nižší sociální vrstvy jsou v mnoha ohledech znevýhodněné. Poselství příběhu je však jasné: jen bohatství a dobré společenské postavení nejsou zárukou veškerého štěstí. Vidíme zde určité paralely např. se sociálně laděným románem E. Gaskellové *Mary Bartonová*, nebo s Dickensovým dílem *Nadějné vyhlídky*.

5.4.5 *Disappearances*

Sociální tematika je zmíněna pouze v některých povídkách, proto se následující kapitola bude zabývat pouze jimi. Zřejmě nejsilněji je sociální motiv zastoupen v povídce o zavražděném advokátovi.

Jak vrah přiznává na smrtelné posteli, chtěl původně advokáta pouze oloupit. (...) *but meeting with more resistance than he anticipated, had been provoked to stab him (...)*. (GASKELL, E. „Disappearances“, s. 3.) Advokátova smrt byla tedy zaviněna vrahovou touhou po penězích. Je paradoxní, že společnost obviňuje advokáta z toho, že peníze ukradl a toužil po lepším životě v cizině.

I další povídka, která vypráví o lékařském pomocníkovi, má sociální podtext. Motivem pro náhlé odplutí tohoto mladíka byla mimo jiné také vidina většího zisku. (...) *and perharps in this manner to earn money (...)*. (GASKELL, E. „Disappearances“, s. 4.)

Když se zamyslíme nad posledním příběhem, který pojednává o manchesterském šlechtici zmizelém v Londýně, majetek zde také hraje důležitou roli. Právě dospělý syn, který chce získat práva k majetku, se díky tomu dovídá o existenci svého otce a jeho životě v Londýně. Kdyby syn nepotřeboval získat tyto dokumenty, je nanejvýš pravděpodobné, že by se pravdu ohledně svého otce nikdy nedověděl.

5.4.6 *The Doom of the Griffiths*

V této temné povídce hrají bohatství, majetek a touha po dobrém postavení významnou roli. Zmíněné motivy se během příběhu vyskytují několikrát, tím prvním je však samotná kletba, která se týká rodu Griffithů. *Each generation shall see their lands melt away like snow; yea their wealth shall vanish (...)*. (GASKELL, E. „The Doom of the Griffiths“, s. 1.) Griffithové nikdy nebyli bohatí, jejich pozice se zlepšila až v osmé generaci díky sňatku s movitou dědičkou. I tak je ale tato skutečnost neochrání před vyplněním kletby, i když v to rodina podvědomě doufá.

K vyplnění kletby přispěje Owenova neschopnost obejít se bez peněz. Ve chvíli, kdy je velmi rozrušen a cítí, že setkání s otcem může být nebezpečné, se přesto vydává do otcova sídla, aby si vzal svůj majetek. Kdyby byl Owen schopen uprchnout bez majetku, k tragické události by pravděpodobně nedošlo.

Dalšími hrdiny, jejichž chování je motivováno touhou po lepší sociální situaci, jsou Nest a její otec. V povídce nic nenasvědčuje tomu, že by se Nest chtěla za Owena provdat pouze ze zjištěných důvodů. Víme, že byla vyhlášená svým koketním a nestálým chováním. Ve vztahu k Owenovi však jednala od počátku upřímně a oddaně bez jakékoli změny náklonnosti. Je pravděpodobné, že ji v lásce k Owenovi podporoval otec, který byl racionálně a pragmaticky založen. Je mu jasné, že pokud se Owen s Nest ožení, zajistí se tím lepší budoucnost nejen pro Nest, ale také pro něho. Proto také Owena často zve na návštěvu a je k němu velice přívětivý. To, že Nestin otec přemýšlí opravdu pouze pragmaticky, naznačuje jeho reakce na smrt Owenova otce. Nechápe význam celé tragédie, ale uvědomuje si, že Robertovou smrtí se Owen stává dědicem, což přinese bohatství a lepší postavení jemu i dceři Nest. (...) *not altogether without a certain feeling of vulgar triumph in the reflection that Nest (...) was in reality the mistress of Bodowen (...)* (GASKELL, E. „The Doom of the Griffiths“, s. 18.) Proti Owenově iracionální reakci na otcovu smrt a jeho bláznivému plánu však Nestin otec nic nezmůže a svého snu nedosáhne.

5.4.7 *The Grey Woman*

V této povídce hraje význam majetku a společenského postavení klíčovou roli pro další život hrdinky Anny. Pokud si připomeneme zápletku příběhu, můžeme říci, že právě tyto motivy jsou původcem Annina utrpení. Když se Anně začne dvořit bohatý a vysoce postavený pan de la Tourelle, společnost jí její štěstí závidí. *Madame Ruprecht*

congratulated me on the conquest I had made (...) (GASKELL, E. „The Grey Woman“, s. 6.) Nikdo se valně nezajímá o jeho charakter, důležité je hlavně jeho bohatství a společenské postavení. Kvůli tomu je Anna vmanipulována do naprosto zničujícího sňatku. Lidé z blízkého okolí ji vidí jako bohatou paní velkého sídla, nikoho však nenapadne, že se pod rouškou bohatství může skrývat tyran, který majetek získává úskočnými přepadeními a vraždami. Takové jednání podtrhuje povrchnost městské společnosti, pro niž jsou hlavními hodnotami společenské postavení a majetek.

Jisté pasáže poukazují na rozdílnost sociálního prostředí, ze kterého pochází Anna a pan de la Tourelle. To se projeví, když se Annin otec a bratr seznámí s panem de la Tourelle (...) *I did not think he valued my father and my brother as I could have wished him to do.* (GASKELL, E. „The Grey Woman“, s. 6.) Z těchto důvodů se svatba nekoná v Annině rodném mlýně, nýbrž ve městě, a tak Anna ani nemá čas, aby situaci uvážila a případně od sňatku ustoupila. Kvůli tomu, že je Anna zvyklá na prostředí mlýna, si nemůže zvyknout na život v luxusním sídle svého manžela a spřátelí se s Amante, která je jejímu předchozímu postavení nejbližší.

Majetek rozhoduje i tom, že jsou Anna s Amante odhaleny. Protože se nacházejí ve finanční tísní, jsou nuceny prodat drahý prsten, jenž Anna dostala od manžela a který je prozradí. Sociální situace hraje roli i v odhalení pana de la Tourelle a jeho společníků. Baron, jehož ženu pan de la Tourelle omylem zabil, byl bohatý a vlivný muž, a tak se mu podařilo vraha vypátrat.

5.4.8 The Squire's Story

Tragické vyústění této povídky je předznamenáno touhou po penězích a po vyšším sociálním postavení. Tato touha motivuje jednání pana Higginse od samého počátku. Kupuje si elegantní sídlo Bílý dům a nechá ho opravit v luxusním stylu, aby na sebe a své bohatství náležitě upozornil. (...) *his tenant seemed inclined to spend any amount of money on internal decorations (...) to make the White House a nine days' wonder (...)* (GASKELL, E. „The Squire's Story“, s. 2.) Pomocí svých zkušeností z lovů se Higgins snaží zařadit mezi okolní šlechtice. Aby ještě více upevnil své postavení, chce se oženit s dcerou místního zemana.

Fakt, jak moc je společenské postavení důležité, dokazuje rozmluva Sira Harryho a Catherinina otce předtím, než dá otec k sňatku svolení. Sir Harry smýšlí o

Higginsovi dobře, protože mu imponuje jeho nákladná péče o koně a Higginsova okázalá móda. Naprosto pro něj není podstatné, jaký má pan Higgins charakter.

Jak se však dovídáme na konci příběhu, získával pan Higgins peníze loupežemi na jihu. Velmi toužil po tom, aby se stal bohatým a dobře situovaným mužem, pravděpodobně však neměl bohaté předky nebo vůli si peníze vydělat počestně. Nejjednodušším způsobem tedy bylo okrádat. Higgins se nezdráhal obětovat svou čest a vystavit se velkému riziku jen proto, aby mohl užívat bohatství a vydávat se za majetného muže. Zde tedy vidíme Higginsovu povrchnost.

Jeho touha po penězích je tak silná, že se v okamžiku, kdy není v loupení úspěšný, vydává zabít starou bohatou dámu. Když o vraždě vypráví, zdá se, že původně neměl v úmyslu ji zavraždit, nýbrž pouze oloupit. Protože se však dáma bránila a Higginsova touha po penězích byla tak silná, zabil ji. Závěr příběhu však ukazuje, že hon za penězi a společenským postavením se panu Higginsovi nevyplatil. Přesto je však tento příběh příkladem toho, že bohatství a dobrá pozice ve společnosti dokážou okolí zaslepit.

5.4.9 *Lois the Witch*

Sociální situace Lois je na počátku tohoto příběhu bezútešná. Lois je sirotek, jemuž rodiče nezanechali žádné jmění. Její otec byl pastorem, což v té době nebylo příliš oceňované povolání - ať už finančně či společenskou prestiží. Aby byla Lois schopna přežít, nezbyvá jí nic jiného, než se vypravit do Ameriky za svými příbuznými.

Jediné, co by Lois mohlo před odchodem do Ameriky zachránit, je sňatek. I zde však hrají roli majetkové poměry. Mlynářův syn Lois miluje (dokonce přísahá, že ji vyhledá v Americe), ale rodiče by si pro něj představovali bohatší nevěstu jiného postavení. *But he was the rich heir and only son of the Miller Lucy (...) and his father looked higher for him than the penniless daughter of Parson Barclay (...)*. (GASKELL, E. „Lois the Witch“, s. 1.) Mlynářova rodina měla v době úmrtí rodičů Lois prostředky k tomu, aby osiřelé dívce nabídla domov. Rodiče tak ale neučiní, protože se obávají, že by tím podpořili synovu náklonnost. Pro mlynáře je důležitější, aby si syn přivedl bohatou nevěstu odpovídajícího postavení, než nabídnutí pomoci bližnímu. Opět zde můžeme vidět, že majetek zastiňuje křesťanské desatero.

Ani v Salemu se postavení Lois nezmění. Je pořád opuštěnou dívkou bez prostředků, která je ve všem materiálním odkázána na svou rodinu a musí být vděčná,

že se o ni starají. Taková pozice dělá z Lois snadnou oběť v procesu s „čarodějnicemi“. Kdyby byla Lois bohatou dědičkou a přinesla do své nové rodiny peníze, je pravděpodobné, že by ji teta Grace tak snadno nevydala napospas soudcům. Můžeme tedy říci, že pro osud Lois byla klíčová nejen její chudoba, ale také velmi nízké postavení ve společnosti.

5.4.10 Shrnutí

Jak již bylo zmíněno výše, E. Gaskellová měla silné sociální cítění. To se promítlo i do jejích gotických povídek. Vidíme zde, že touha po bohatství a lepším postavení ve společnosti ovlivňuje osudy jejích hrdinů. V některých příbězích má nedostatek peněz či neutěšená situace pro postavy fatální důsledky. Obecně však v povídkách vítězí přesvědčení, že samy peníze či dobrá společenská pozice nejsou zárukou dobra.

6. Autoři, kteří ovlivnili gotické povídky Elizabeth Gaskellové

Tato kapitola se bude zabývat autory, kteří ve větší míře ovlivnili gotické povídky

E. Gaskellové. Nejedná se o kompletní výčet; naším cílem je představit několik spisovatelů, jejichž vliv je zásadní a v těchto povídkách patrný.

Na úvod ještě připomeňme, že při tvorbě gotických povídek byla E. Gaskellová inspirována i mýty či legendami⁵² (viz např. povídka „The Doom of the Griffiths“, která vychází z velšské legendy, nebo „The Grey Woman“, která je založena na podobné zápletce jako pohádka „Modrovous“).

6.1 Autoři prvních gotických románů

Je samozřejmé, že při tvorbě gotických povídek se E. Gaskellová nechala inspirovat prvními gotickými romány. Ve svých povídkách vycházela zvláště z díla Clary Reevové či Ann Radcliffové, které byly založeny racionálněji než tvůrce prvního senzačního gotického románu Horace Walpole.

Inspiraci můžeme vidět zejména v oblastech, které byly již podrobněji popsány ve čtvrté kapitole této práce. Jedná se o typy prostoru, hrdiny a témata. Zde budou pro připomenutí uvedeny konkrétní příklady těchto jevů, které bezpochyby vycházejí právě z prvních gotických románů.

Co se typů prostoru týče, jedná se o zámky se spleťnými chodbami, které se objevují ve všech prvních gotických románech. Mají specifickou funkci v ději, slouží ke zmatení hlavních hrdinů, či skrytí hrozného tajemství. U Elizabeth Gaskellové je v této typické roli nalezneme v povídkách „The Old Nurse’s Story“ a „The Grey Woman“, v menší míře v povídce „Disappearances“. Dalším typickým gotickým místem je divoká opuštěná krajina (viz 1. kapitola). Ta se objevuje v menší či větší míře ve všech gotických povídkách E. Gaskellové.

Hrdinové gotických povídek E. Gaskellové jsou stíháni rodinnými kletbami či hříchy svých předků stejně jako hrdinové prvních gotických románů. Jak již bylo zmíněno ve čtvrté kapitole, hraje však v povídkách E. Gaskellové rozhodující roli zlo v lidech, které je způsobeno nedostatkem lásky.

⁵² Srov. MATUS, J. L. (ed). *A Cambridge Companion to Elizabeth Gaskell*. Cambridge University Press, 2007, s. 119.

Autorka byla v největší míře inspirována racionálnější Ann Radcliffovou. Jako příklad může být uvedena povídka „The Grey Woman“. Zde Gaskellová používá motiv útěku před tyranem v převleku, který se odehrává i v *Sicilském románu* Radcliffové.⁵³ Stejně jako Julie prožívá i Anna různá dobrodružství v přírodě a veliký strach z odhalení.

6.2 Sestry Brontëovy

Jak jsme již uvedli v životopise Elizabeth Gaskellové, přátelila se tato autorka se spisovatelkou Charlotte Brontëovou, a dokonce po její smrti napsala její biografii. Je tedy nasnadě, že Charlotte Gaskellovou v mnohém ovlivnila. Charlotte Brontëová však nebyla typickou spisovatelkou děl s gotickou tematikou; spíše se ve svých románech orientovala na sociální problematiku, což mělo na Elizabeth Gaskellovou značný vliv. Připomeňme například román Brontëové *Shirley*, který je sociálně laděný a má některé společné prvky se sociálními romány E. Gaskellové. I Charlotte však do svých děl zapojovala gotické prvky, nejznámějším z nich je bezesporu postava Rochestrovy první ženy Berthy, která je ukrytá v manželově temném sídle. Tímto motivem se E. Gaskellová mohla inspirovat.

E. Gaskellová nechtěla být typickou autorkou gotických románů a využívat tajemno a nadpřirozeno k vyvolávání senzace. V díle své přítelkyně však viděla spojení obojího: prvků gotické literatury s racionálními zápletkami ze života běžných lidí. Toto představuje nejdůležitější odkaz Ch. Brontëové v gotických povídkách Gaskellové.

Zároveň je nutno poznamenat, že gotické povídky E. Gaskellové byly ovlivněny do jisté míry také Charlottinou sestrou Emily, respektive jejím románem *Na Větrné hůrce*. Zvláště velkou podobnost spatřujeme mezi tímto románem a povídkou Gaskellové „The Old Nurse’s Story“. V obou dvou případech je děj vyprávěn starou chůvou, která události popisuje ze své perspektivy. Ve *Větrné Hůrce* se vyskytuje ještě další vypravěč, pan Lockwood, který o předešlém dění a osudech postav nemá ani tušení. Podobně je na tom i Hester či slečna Rosamond v „The Old Nurse’s Story“, neboť ani jedna z nich při příjezdu do venkovského sídla slečny Furnivallové nezná tajemnou rodinnou historii.

V obou příbězích se též vyskytuje motiv ducha - dítěte. Samotná postava ducha bývá v literatuře spojována s utrpením, v případě dítěte je jeho role ještě působivější.

⁵³ Srov. MATUS, J. L. (2007), s. 122.

Jak ve *Větrné Hůrce* tak v „The Old Nurse’s Story“ bylo dítě vyhnáno pryč ze svého domova a v podobě ducha se vrací zpět, aby upozornilo na dávné křivdy. V povídce „The Old Nurse’s Story“ je velice působivě popsána scéna, ve které se dívka - duch ťukáním na okno pokouší vylákat slečnu Rosamond ven. „I turned towards the long narrow windows, and there, sure enough, I saw a little girl, (...), crying, and beating against the window panes, as if she wanted to be let in.“ (GASKELL, E. „The Old Nurse’s Story“, s. 9). Tato scéna nápadně připomíná situaci, ve které se Katherinin duch ve *Větrné Hůrce* snaží vylákat pana Lockwooda.⁵⁴ Jistá podobnost s románem *Na Větrné Hůrce* může být spatřena i v povídce „The Crooked Branch“, kdy se večer předtím, než přijdou do statku lupiči, Bessy zdá, že někdo bere za kliku.

Román *Na Větrné Hůrce* nepřímo ovlivnil i povídku „Disappearances“. Stejně jako Heathcliff v Brontëové románu mizí beze stopy i hrdinové této povídky. Podobnost s *Větrnou Hůrkou* evokuje především povídka o zavražděném advokátovi, která je situována na yorkshirská vřesoviště stejně jako děj románu Emily Brontëové.

Román *Na Větrné Hůrce* byl pro E. Gaskellovou významnou inspirací ohledně využití nadpřirozena. Stejně jako Emily Brontëová používá nadpřirozeno v situacích, kdy není možno objasnit situaci jinak. Dalo by se tedy mluvit o psychologickém využití nadpřirozena, které je pro E. Gaskellovou typické (viz např. závěr povídky „The Old Nurse’s Story“).

6.3 Autoři amerického romantismu

Elizabeth Gaskellová se o Ameriku zajímala dlouhodobě, o čemž svědčí i její pseudonym Cotton Mather Mills, pod kterým publikovala svá první díla. Je zřejmé, že musela znát tvorbu puritánského spisovatele a soudce Cottona Mathera. Jistě také četla *Šarlatové písmeno* od významného spisovatele amerického romantismu Nathaniela Hawthorna.⁵⁵ Právě toto dílo v ní pravděpodobně vzbudilo zájem o puritánství a s ním spojené procesy proti čarodějnicím, které popsala ve své působivé povídce „Lois the Witch“.

Dalším autorem amerického romantismu, v užším slova smyslu americké gotické literatury, který E. Gaskellovou inspiroval, je Edgar Allan Poe. Stejně jako Gaskellová se věnoval žánru gotických povídek. Velkou podobnost spatřujeme mezi

⁵⁴ Srov. MATUS, J. L. (2007), s. 124.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 123.

povídkou E. A. Poea „The Fall of the House of Usher“ (Pád/Zánik domu Usherů) a povídkou Gaskellové „The Doom of the Griffiths.“ Oba rody jsou nějaký způsobem proklety a v závěru povídky dojde k jejich zániku. Poeova povídka je psána v duchu gotické senzace, zatímco Gaskellová dává více prostoru mezilidským vztahům. Přesto se domníváme, že hlavně závěr obou povídek se navzájem velmi podobá, neboť dochází k neodvratnému tragickému zániku rodů. I v dalších povídkách Gaskellové se objevují některé prvky podobné tvorbě E. A. Poea, avšak Gaskellové příběhy jsou jimi spíše dokreslovány.

6.4 Charles Dickens

S tímto autorem se E. Gaskellová seznámila při svém prvním pobytu v Londýně (viz 3. kapitola). Dickens si Gaskellové velmi vážil a obdivoval její vypravěčské schopnosti. Proto jí také navrhl, aby přispívala do jeho *Households Words*, ve kterých byla publikována valná část jejích gotických povídek.⁵⁶ Kromě toho, že Dickens Gaskellovou podpořil v tvorbě gotických povídek, ji také ovlivnil svým kritickým realismem. Zobrazení společenských problémů v povídkách E. Gaskellové se detailně věnuje kapitola o sociální tematice. Nejvíce sociálně zaměřená je povídka „The Crooked Branch“, která svým vyústěním připomíná Dickensovy *Nadějné vyhlídky*. Motiv sirotka bez prostředků (viz např. povídka „Lois the Witch“) je také pravděpodobně převzatý z Dickensovy tvorby.

6.5 Shrnutí

Tato kapitola je pouze stručným nastíněním nejdůležitějších autorů a děl, kterými se E. Gaskellová nechala inspirovat při psaní gotických povídek. Podstatný je vliv autorů prvních gotických románů, neboť se jedná o žánr, ze kterého E. Gaskellová vycházela. Samozřejmě se však nechala inspirovat i autory, se kterými se osobně setkala. Protože se zajímala o Ameriku, je pochopitelné, že její dílo bylo ovlivněno i americkými spisovateli.

⁵⁶ Srov. MATUS, J. L. (2007), s. 108.

7. Závěr

Cílem této práce je přiblížit méně známé dílo spisovatelky Elizabeth Gaskellové, a to jejích devět gotických povídek. Tyto povídky byly publikovány převážně v 50. letech 19. století v předních časopisech vydávaných v Anglii. Představují relativně malou část díla E. Gaskellové, neboť tato autorka se věnovala převážně tvorbě románů se sociální tematikou.

První kapitola této práce se zabývá představením gotické literatury a jejích základních myšlenek, neboť dále analyzované povídky do tohoto žánru spadají. Anglická gotická literatura vychází z prvních gotických románů H. Walpola, C. Reevové a A. Radcliffové. Těmito romány se E. Gaskellová inspirovala při psaní svých gotických povídek. Hlavním prvkem gotické literatury patrným v těchto románech je zájem o tajemství, který bývá často spojován s únikem od reality. Dalším důležitým znakem jsou iracionalita a strach z nadpřirozených sil. V gotických románech se často vyskytují tajemné a nepochopitelné jevy. V případě C. Reevové či A. Radcliffové však dochází k racionalizaci příběhů tím, že zdánlivě iracionální jevy bývají v závěru objasněny. E. Gaskellová může být považována za následovnici těchto dvou spisovatelek, neboť ve svých gotických povídkách používá motivy snu či podvědomí a druhého já, což převzala z tvorby C. Reevové. Zároveň se dle vzoru A. Radcliffové snaží roli nadpřirozena potlačovat a racionálně ho vysvětlovat.

Druhá kapitola se zabývá stručným nastíněním života E. Gaskellové. Přibližuje důležité události, které nějakým způsobem ovlivnily tvorbu E. Gaskellové, zejména pak její povídky (např. hrdinky vyrůstající bez matky či motiv námořníka ztraceného na moři). Za důležité považujeme setkání E. Gaskellové s Ch. Dickensem, který v podstatě odhalil její talent pro vyprávění kratších povídek a povzbudil ji, aby je publikovala. Takto zároveň E. Gaskellové poskytl možnost přivýdělnku, což bylo v její finanční situaci velkou motivací. Ačkoliv však E. Gaskellová psala gotické povídky na objednávku, tento fakt se na jejich kvalitě nijak neodrazil. Mohou být považovány za velice působivé a výstižné, neboť zdařile kombinují prvky gotické literatury a aktuální témata poloviny 19. století. Jedná se o spojení tradiční gotické povídky a zájmu o realitu, který byl pro tvorbu E. Gaskellové vždy dominantní.

Třetí a nejrozsáhlejší kapitola se zabývá komplexním rozбором gotických povídek E. Gaskellové. Tato kapitola se věnuje jednotlivým prvkům důležitým pro gotickou literaturu a sleduje, jakým způsobem jsou zastoupeny v Gaskellové povídkách.

Jedním z prvků, který hraje v tomto žánru významnou roli, je prostředí. V prvních gotických románech se jedná o divokou přírodu nebo ponurou atmosféru spletitých hradů a zámků. V modernějších gotických románech se jako další typ prostředí objevují i velkoměsto nebo jiná netypická místa (např. statek na venkově či škola). V povídkách E. Gaskellové se můžeme setkat jak s typickým gotickým prostředím zámků a divoké krajiny, tak s typy prostoru, které jsou charakteristické pro moderní gotické romány. Lze tedy říci, že v tomto ohledu E. Gaskellová předjímá gotickou literaturu 20. století.

Co se hrdinů týče, vyskytuje se v gotické literatuře řada typických postav: duchové či další nadpřirozené bytosti nahánějící hrůzu, osamělé bezmocné mladé dívky nebo uzurpující tyrani. Člověk je chápán jako bezmocná bytost, která nerozumí světu kolem sebe a probíhající dění nemůže ovlivnit. Toto chápání úzce souvisí s hlavním tématem gotické literatury: rodinná kletba a hříchy předků dopadají na jejich potomky. V povídkách E. Gaskellové se samozřejmě objevuje většina typů gotických hrdinů (např. přízraky v povídce „The Old Nurse’s Story“, démon v „The Poor Clare“ či slabé hrdinky v povídkách „The Grey Woman“ nebo „Lois the Witch“). Velmi často se u E. Gaskellové vyskytuje téma rodinného prokletí a situace, kdy děti pykají za hříchy svých rodičů (např. „The Doom of the Griffiths“, „The Poor Clare“, „The Grey Woman“ a v jistém smyslu i „Lois the Witch“, ve které se sice nejedná o rodinné prokletí, ale spíše o neodvratitelnou věštbu).

Poněkud odlišné od prvních gotických románů je pojetí zla. V povídkách E. Gaskellové není zlo způsobeno nadpřirozenými silami, nýbrž temnou stránkou lidské povahy. Setkáváme se zde s autorčinou křesťanskou orientací, která si zakládá na pravé, obětavé a upřímné křesťanské lásce. Tu autorka staví do kontrastu s jednáním hrdinů v jejích povídkách. Kdyby se chovali podle pravidel ryzí křesťanské lásky, nemuselo by k tragédiím nikdy dojít. To je zásadní rozdíl mezi prvními gotickými romány a gotickými povídkami E. Gaskellové. U E. Gaskellové je zlo zapříčiněné nedostatkem lásky. Zároveň není toto zlo tak tajemné a nevysvětlitelné jako v prvních gotických románech. Hrdinové se vždy nakonec dovědí, proč trpí právě oni a kdo jejich utrpení zapříčinil. Zde je opět patrná Gaskellové racionalita a snaha vše objasnit. Nadpřirozené či zprvu nevysvětlitelné jevy v některých případech tomuto odhalení napomáhají (viz „The Old Nurse’s Story“), jindy dojde k objasnění tajemství tím, že do děje vstoupí jiná osoba (viz „The Poor Clare“) nebo souhrou okolností (viz „Disappearances“ či „The Grey Woman“).

Dalším aspektem, o který E. Gaskellová obohacuje žánr gotických povídek, je zahrnutí sociální tematiky. V každé povídce autorka určitým způsobem rozvíjí motiv sociální nespravedlnosti a touhy po penězích, majetku a lepším sociálním postavením. Tyto motivy se často stávají původci tragického vyústění povídek. Tímto se E. Gaskellová snaží své gotické povídky zaktualizovat, protože v době, kdy byly napsány, byla sociální nespravedlnost v Anglii velmi diskutovanou otázkou.

Poslední kapitola stručně představuje nejdůležitější autory, kteří nejvíce ovlivnili tvorbu E. Gaskellové. Pozoruhodné je, že se nejedná pouze o autory gotické literatury, jak by se dalo předpokládat, ale také o autory kritického a sociálního realismu (zde je opět patrný zájem E. Gaskellové o sociální problematiku). V některých povídkách je inspirace autorem a konkrétním dílem naprosto zjevná (viz „The Old Nurse’s Story“ a román E. Brontëové *Na Větrné Hůrce*; „The Crooked Branch“ a Dickensovy *Nadějné vyhlídky* a „The Doom of the Griffiths“ a povídka E.A.Poea „The Fall of the House of Usher“). Jak již bylo zmíněno výše, nechala se autorka inspirovat i spisovateli prvních gotických románů (zvláště pak oběma ženami), ale pouze v omezené míře.

Na závěr můžeme říci, že při psaní gotických povídek nebylo pro E. Gaskellovou cílem vzbudit senzací nebo čtenáře šokovat či vystrašit. Všechny prvky z prvních gotických románů, které E. Gaskellová použila, byly pouze prostředkem k navození určitých typů situací. Poselství těchto gotických povídek je v něčem mnohem hlubším: autorka chce čtenářovu pozornost obrátit k morální a etické problematice a přimět ho k přemýšlení. Jejich prostřednictvím chce E. Gaskellová poukázat na to, že žít v souladu s křesťanským učením je nejlepší možnou variantou. Z tohoto důvodu se E. Gaskellová věnovala psaní gotických povídek pouze krátce, neboť k vyjádření morálních a etických myšlenek na bázi křesťanství pravděpodobně již tento žánr nedostačoval. E. Gaskellová se stále více přiklání k racionalitě, až gotické prvky z jejího díla vymizí úplně. Její literární dílo pokračuje tvorbou kultivovaných psychologických románů.

8. Summary

This diploma thesis deals with nine gothic tales by an English writer of the nineteenth century Elizabeth Gaskell. In the Czech context, it is a completely unknown work. These gothic tales were not translated into Czech because generally, E. Gaskell is more famous for her social novels. However, her gothic tales are unique because they combine gothic elements and Gaskell's interest in realism and social issues. The aim of this diploma thesis was to introduce this part of Elizabeth Gaskell's work and to compare it with the first gothic novels and gothic literature in general.

The diploma thesis is divided into six chapters. The first chapter concentrates on the description of the most essential features of gothic literature. For a further analysis of E. Gaskell's gothic tales, it is very important to understand the most crucial concepts of gothic literature because the author was influenced by them. An emphasis is given on the first gothic novels. E. Gaskell was inspired especially by C. Reeve and A. Radcliffe who tended to be more rational than the founder of the gothic novels H. Walpole. In this chapter, three important components of the gothic literature are described: spaces, heroes and themes. On the basis of these three components, the gothic tales by E. Gaskell are analyzed later in this work.

The second chapter is dedicated to E. Gaskell's biography. It is a brief description of her life. The events which influenced Gaskell's gothic tales are especially emphasised. In this biography, it is obvious that Elizabeth Gaskell wrote her gothic tales to earn money (most of them were published in *Household Words* – a magazine edited by Ch. Dickens). Despite this fact, her gothic tales are considered to be very successful and impressive.

The third chapter forms the most important part of this diploma thesis. It deals with the analysis of Gaskell's gothic tales. Firstly, the gothic tales are divided into three groups according to their plots: the supernatural gothic tales, the tales with gothic background and the tales based on the real historic events. Then, a detailed analysis of the gothic tales follows. This analysis is based on three important aspects which are significant for the gothic literature: spaces, heroes and themes.

In the first part of this chapter, the types of space are described. It is obvious that in this aspect, E. Gaskell was inspired by the first gothic novels. In her gothic tales, she uses the typical gothic space like mysterious castles or residences (e.g. "The Grey Woman" or "The Old Nurse's Story"), the wild and mountainous landscape (e.g. "The

Doom of the Griffiths” or “Lois the Witch”) or monasteries (“The Poor Clare”). However, in Gaskell’s gothic tales, there also other places appear which were not used in the first gothic tales. I mean cities – especially London (e.g. “The Crooked Branch” or “Disappearances”) or other untypical places like country houses or a school. In this aspect, E. Gaskell anticipates the gothic literature of the twentieth century (e.g. an American writer I. Levin or a British author M. Spark).

The second part of this chapter deals with the heroes who appear in E. Gaskell’s gothic tales. There are a lot of typical heroes in the gothic literature: ghosts, monsters, demons, evil aristocrats or fainting heroines. In E. Gaskell’s gothic tales, there occur of course some typical gothic heroes like ghosts (“The Old Nurse’s Story”), demons (“The Poor Clare”), endangered heroines (“The Grey Woman”, “Lois the Witch”). However, also common country people play roles of the gothic heroes (Bridget in “The Poor Clare” or Benjamin’s parents in “The Crooked Branch”).

The third part of the discussed chapter concerns with the themes of E. Gaskell’s gothic tales. In gothic literature, man is considered to be a helpless being that cannot influence the events happening around him. This concept is closely related to the usual gothic themes: family dooms or situations in which children suffer from the sins of their parents. These themes appear as well in E. Gaskell’s gothic tales (e.g. “The Doom of the Griffiths“, “The Poor Clare“, “The Grey Woman“ or “Lois the Witch“ – in this case, it is not a family doom but a prediction which cannot be averted).

The concept of evil is different from the first gothic novels. In the first gothic novels, evil is caused and demonstrated by supernatural powers. Gaskell emphasises the tragic consequences of the lack of love, which reflects her Christian and social concerns. If the heroes had acted according to the Ten Commandments, the tragedies would never have happened. Evil is not as mysterious and incomprehensible as in the first gothic novels. At the end of the most Gaskell’s gothic tales evil, its cause and reasons are explained. The ways of explanations are different: the mystery is clarified by the supernatural powers (e.g. “The Old Nurse’s Story”), by another person from the outside (e.g. the lawyer and narrator of “The Poor Clare”) or by the circumstances (“Disappearances”).

Another new theme in Gaskell’s gothic tales is the social concern. Money, social position and desire for wealth play an important role in them. These three aspects cause

disagreements between the heroes and are the source of later tragedies. With describing these issues, E. Gaskell reacted to topical problems of her time.

The last chapter contains a brief presentation of the authors who had a major influence on E. Gaskell's gothic tales. She was influenced not only by authors of the first gothic novels but also by the realistic social novelists of the nineteenth century (Ch. Dickens or Ch. Brontë). Because of her interest in America, E. Gaskell was influenced by the American novelists of the period of dark romanticism. The inspiration by N. Hawthorne's *Scarlet Letter* can be seen in 'Lois the Witch', "The Doom of the Griffiths" was obviously inspired by E.A. Poe's "The Fall of the House of Usher". In some gothic tales, the influence of certain works is apparent (e.g. *Wuthering Heights* and "The Old Nurse's Story" or *Great Expectation* and "The Crooked Branch").

The aim of Gaskell's gothic tales was not to shock or to arouse sensation. The gothic elements which Gaskell adopted from the first gothic novels are used to demonstrate a certain situation. Their effect is deeper: E. Gaskell turns the readers' attention to moral and ethical problems and moves them to think about these problems. She wants to make clear that the only possible way of life is to live according to Christian principles. She celebrates the love for other human beings and living in harmony with them. E. Gaskell wrote only a few gothic tales because of her growing interest into the problems of reality. Gradually, the gothic elements disappeared from her work and she continued writing of cultivated psychological novels.

9. Seznam použité literatury

Primární literatura:

BRONTË, CH. *Shirley*. London: Penguin Books, 1994.

BRONTË, E. *Wuthering Heights*. London: David Campbell, 1991.

DICKENS, CH. *Great Expectations*. London: David Campbell, 1992.

GASKELL, E. *Gothic Tales*, ed. Laura Kranzler. London, New York: Penguin, 2000.

HAWTHORNE, N. *The Scarlet Letter*. London: David Campbell, 1992

POE, E.A. *The Fall of the House of Usher and other Writings: poems, tales, essays, reviews*. London: Penguin Books, 1986.

RADCLIFFE, A. *A Sicilian Romance*. Oxford: Oxford University Press, 1977.

RADCLIFFE, A. *The Mysteries of Udolpho*. London: J.M. Dent & Sons, 1931.

REEVE, C. *The Old English Baron*. Oxford: Oxford University Press, 1977.

WALPOLE, H. *Otrantský zámek*. (doslov J. Hornáta) Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1970.

Sekundární literatura:

BOTTING, F. *Gothic*. London: Routledge, 2004.

BENNETT, A, ROYLE, N. *Introduction to Literature, Criticism and Theory*. London, New York: Prentice Hall, 1999.

CARTER, R, MC RAE, J. *The Penguin Guide to Literature in English*. London, New York: Penguin Books, 2001.

FEBER, M. *A Dictionary of Literary Symbols*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

FOSTER, S. *Elizabeth Gaskell: a literary life*. New York: Palgrave Macmillan, 2002

GÉRIN, W. *Elizabeth Gaskell. A biography*. Oxford: At the Clarendon Press, 1976.

HRBATA, Z, PROCHÁZKA, M. *Romantismus a romantismy. Pojmy, proudy, kontexty*. Praha: Karlova Univerzita, nakladatelství Karolinum, 2005.

MATUS, J. L. (ed). *A Cambridge Companion to Elizabeth Gaskell*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

MACEY, D. *The Penguin Dictionary of Critical Theory*. London, New York: Penguin Books, 2000.

PROCHÁZKA, M, STŘÍBRNÝ, Z. a kol., *Slovník spisovatelů (anglická – waleská lit.)*. Praha: Libri, 1996

STŘÍBRNÝ, Z. *Dějiny anglické literatury*. Praha: Academia, 1987.